

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

APLINKOS INŽINERIJOS FAKULTETAS

MIESTŲ STATYBOS KATEDRA

Agata Rynkun

**MIESTŲ TERITORIJŲ ORGANIZAVIMAS FORMUOJANT VAIKAMS
DRAUGIŠKĄ APLINKĄ**

**URBAN AREAS ORGANIZATION CREATING CHILDREN FRIENDLY
ENVIRONMENT**

Baigiamasis magistro darbas

Miestų planavimo ir inžinerijos studijų programa, valstybinis kodas 621H27001

Urbanistinės inžinerijos magistras

Vilnius, 2015

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

APLINKOS INŽINERIJOS FAKULTETAS

MIESTŲ STATYBOS KATEDRA

TVIRTINU
Katedros vedėjas

(Parašas)

Marija Burinskienė

(Vardas, pavardė)

(Data)

Agata Rynkun

**MIESTŲ TERITORIJŲ ORGANIZAVIMAS FORMUOJANT VAIKAMS
DRAUGIŠKĄ APLINKĄ**

**URBAN AREAS ORGANIZATION CREATING CHILDREN FRIENDLY
ENVIRONMENT**

Baigiamasis magistro darbas

Miestų planavimo ir inžinerijos studijų programa, valstybinis kodas 621H27001

Urbanistinės inžinerijos magistras

Vadovas

Doc. dr. Eugenijus Kęstutis Staniūnas

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

2015-05-22

Lietuvių kalbos konsultantas

Lektorė Regina Žukienė

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

2015-05-18

Vilnius, 2015

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
APLINKOS INŽINERIJOS FAKULTETAS
MIESTŲ STATYBOS KATEDRA

Statybos inžinerijos studijų kryptis

TVIRTINU
Katedros vedėjas

Miestų planavimo ir inžinerijos studijų programa, valstybinis kodas 621H27001

(Parašas)
Marija Burinskienė
(Vardas, pavardė)

(Data)

BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO
UŽDUOTIS

.....Nr.
Vilnius

Studentei Agata Rynkun.....
(Vardas, pavardė)

Baigiamojo darbo tema: **MIESTŲ TERITORIJŲ ORGANIZAVIMAS FORMUOJANT VAIKAMS
DRAUGIŠKĄ APLINKĄ**

patvirtinta 2013 m. 11 mėn. 21 d. dekanų potvarkiu Nr. 417 ap
Baigiamojo darbo užbaigimo terminas 2015 m. d.

BAIGIAMOJO DARBO UŽDUOTIS:

Darbo tikslas – ieškoti galimybių užtikrinti vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą ir sudaryti paskatas vaikų gimstamumui didinti, geriau tenkinti Lietuvos miestų vaikų ir jaunų šeimų interesus, tobulinant miestų planų rengimo metodiką ir (ar) Lietuvos teritorijų planavimo sistemą.

Siekiant šio tikslo, darbui keliami tokie uždaviniai:

- 1. Išanalizuoti ES politikos silpnųjų socialinių grupių (vaikų ir jaunų šeimų) atžvilgiu politikos gaires;*
- 2. Apžvelgti labiausiai išsivysčiusių šalių patirtį, planuojant miestus ir formuojant aplinką taip, kad būtų sudarytos optimalios sąlygos vaikų priežiūrai ir jų ugdymui;*
- 3. Apžvelgti Lietuvos įstatymus ir strateginius dokumentus, kuriuose nubrėžiamos vaikų priežiūros ir ugdymo gairės, apžvelgti teritorijų planavimo reglamentus, kuriuose analizuojamas šis klausimas;*
- 4. Išanalizuoti, kaip vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigų išdėstymo klausimas sprendžiamas miestų planavime (Vilniaus miesto pavyzdžiu);*
- 5. Vilniaus miesto pavyzdžiu ištirti vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigų, kitų vaikų ugdymo institucijų išsidėstymo gyvenamųjų teritorijų atžvilgiu esančią padėtį, ištirti vaikų priežiūros deficito lygį miesto teritorijoje;*
- 6. Išanalizuoti kelis vaikų įstaigų pavyzdžius (kokias teritorijas jie aptarnauja, kiek laiko tėvai sugaišta, vesdami (ar veždami) vaikus į jas), parengti Vilniaus miesto vaikų priežiūros įstaigų išdėstymo optimizacijos pasiūlymus;*
- 7. Atlikos analizės pagrindu parengti rekomendacijas Lietuvos miestų planavimo metodikai ir (ar) teritorijų planavimo teisinei bazei tobulinti.*

Baigiamojo darbo rengimo konsultantai:

.....Lektorė Regina Žukienė.....

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

Vadovas
(Parašas)

.....doc. dr. Eugenijus Kęstutis Staniūnas.....
(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

Užduotį gavau
(Parašas)

.....Agata Rynkun.....
(Vardas, pavardė)
2014. 11. 04
(Data)

Vilniaus Gedimino technikos universitetas Aplinkos inžinerijos fakultetas Miestų statybos katedra	ISBN _____ ISSN _____ Egz. sk. <u>2</u>..... Data <u>2015</u> - <u>05</u> - <u>25</u>
Antrosios pakopos studijų Miestų planavimo ir inžinerijos programos magistro baigiamasis darbas 4 Pavadinimas Miestų teritorijų organizavimas formuojant vaikams draugišką aplinką Autorius Agata Rynkun Vadovas doc. dr. Eugenijus Kęstutis Staniūnas	
Kalba: lietuvių	
Anotacija Darbe nagrinėjamos miesto funkcinį ir erdvinių organizacijų vaikų priežiūros tobulinimo galimybės. Darbo tikslas – ieškoti galimybių užtikrinti vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą ir sudaryti paskatas vaikų gimstamumui didinti, geriau tenkinti Lietuvos miestų vaikų ir šeimų interesus, tobulinant miestų planų rengimo metodiką ir (ar) Lietuvos teritorijų planavimo sistemą. Darbe apžvelgiamos pasaulio tendencijos, pritaikant miestų aplinką vaikams. Analizuojama, kaip vaikų priežiūra ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų išdėstymas sprendžiamas Lietuvos įstatymuose ir strateginiuose dokumentuose. Darbe apžvelgiama (Vilniaus pavyzdžiu) Lietuvos miestų aprūpinimo vaikų ikimokyklinio ugdymo įstaigomis būklė, analizuojama, kaip į vaikų priežiūros ir ugdymo problemą atsižvelgiama miestų teritorijų planavimo praktikoje. Apžvelgiami Vilniaus miesto bendrasis ir specialieji planai, analizuojami statistiniai duomenys, tiriamas ikimokyklinių įstaigų deficito lygis. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumas tiriamajame mieste – Vilniuje yra nepakankamas. Darbe pateikiami pasiūlymai Vilniaus miesto funkcinėi teritorinei organizacijai tobulinti. Darbo tekstinę dalį sudaro 83 p., 26 pav., 2 lent., 1 priedas, išanalizuoti 67 literatūros ir informacijos šaltiniai. Grafinę baigiamojo darbo dalį sudaro 4 brėžiniai: 1. Vilniaus miesto seniūnijų ikimokyklinio ugdymo įstaigų deficito lygis M 1:55 000; 2. Valstybinių ikimokyklinių įstaigų išdėstymas Vilniaus miesto seniūnijose M 1:55 000; 3. Privačių ikimokyklinių įstaigų išdėstymas Vilniaus miesto seniūnijose M 1:55 000; 4. Ikimokyklinių įstaigų išdėstymo pasiūlymai Verkiuose ir Naujoje Vilnioje.	
Prasminiai žodžiai: Miesto funkcinė teritorinė organizacija, ikimokyklinės įstaigos, priešmokyklinis ugdymas, deficito lygis, švietimas, vaikų priežiūra.	

Vilnius Gediminas Technical University
Faculty of Environmental Engineering
Department of Urban Engineering

ISBN
Copies No. 2.....
Date 2015-05-25

Master Degree Studies **Urban Planning and Engineering** study programme Master Graduation Thesis 4
Title **Urban Areas Organisation Creating Children Friendly Environment**
Author **Agata Rynkun**
Academic supervisor **Assoc Prof Dr Eugenijus Kęstutis Staniūnas**

**Thesis
language:** Lithuanian

Annotation

The work thesis deals with the city functional and spatial organizations opportunities to improve child care system.

The aim of the thesis is to look for children opportunities of pre-school education establishments availability and create incentives to increase the birth rate, better meet the Lithuanian cities of children and families in the interests of the development of urban plans and methodology (or) Lithuanian territorial planning system.

The work provides an overview of global trends, adapting the urban environment for children. Child care and pre-school institutions arrangement is analyzed on the basis of Lithuanian laws and strategy documents. The work overviews (based on Vilnius as an example) Lithuanian towns provision for children of pre-school education institutions in the state, analyzing how the child care and education problem into account, urban spatial planning practice. Analysis of the Vilnius city general and special plans, statistics and pre-school level deficit are carried out. The results confirm that the availability of the pre-school education in Vilnius is insufficient. The work sets out proposals for Vilnius functional territorial organization improvement.

In this master thesis there are 83 pages of text, 26 pictures, 2 tables, 1 appendix, 67 references and information sources.

The graphical part of the thesis consists of four drawings:

1. The analysis of pre-school deficit level in Vilnius city 1: 55 000;
2. By state preschools location in Vilnius city 1: 55 000;
3. Private pre-school arrangement (location) in Vilnius city 1: 55 000;
4. Preschools location offers Verkiuose and Naujoje Vilnioje.

Keywords: Urban functional territorial organization, pre-school, pre-school education, the deficit level, child care.

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Agata Rynkun, 20092461

(Studento vardas ir pavardė, studento pažymėjimo Nr.)

Aplinkos inžinerijos fakultetas

(Fakultetas)

Miestų planavimo ir inžinerijos studijų programa, MPIfm-13

(Studijų programa, akademinė grupė)

**BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO)
SĄŽININGUMO DEKLARACIJA**

2015 m. Gegužės 25 d.
(Data)

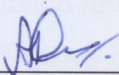
Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas (projektas) tema Miestų teritorijų organizavimas
formuojant vaikams draugišką aplinką

patvirtintas 20 13 m. lapkričio 21 d. dekanų potvarkiu Nr. 417-28, yra
savarankiškai parašytas. Šiame darbe (projekte) pateikta medžiaga nėra plagijuota. Tiesiogiai ar
netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos pažymėtos literatūros nuorodose.

Prenkant ir įvertinant medžiagą bei rengiant baigiamąjį darbą (projektą), mane konsultavo
mokslininkai ir specialistai: Lektorė Regina Žukienė

Mano darbo (projekto) vadovas doc. dr. Eugenijus Kęstutis Staniūnas

Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą (projektą) nėra. Jokių įstatymų nenumatytų
piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs (-usi).

(Parašas)

AGATA RYNKUN

(Vardas ir pavardė)

TURINYS

IVADAS	6
1. TENDENCIJŲ IR IDĖJŲ, PRITAIKANT MIESTŲ APLINKĄ VAIKAMS UŽSIENIO ŠALYSE, APŽVALGA.....	9
1.1. ES iniciatyvos ikimokyklinio vaikų ugdymo klausimu	9
1.2. Privalomas ugdymas Europos šalyse	10
1.3. Suomijos ikimokyklinio ugdymo sistema.....	11
1.4. Švedijos miestų pritaikymo vaikams patirtis	13
1.4.1. Planavimas ir statybos Švedijoje	17
1.4.2. Vaikams draugiškas transportas Stokholme	19
1.5. Užsenio mokslinių straipsnių apžvalga.....	20
I SKYRIAUS APIBENDRINIMAS	25
2. MIESTŲ APLINKOS PRITAIKYMO VAIKŲ PRIEŽIŪROS IR UGDYMO POREIKIAMS TEMATIKA LIETUVOS ĮSTATYMUOSE IR STRATEGINIUOSE DOKUMENTUOSE	26
2.1. Strateginiai (Nacionaliniai) dokumentai	26
2.2. Kiti teisės aktai – Švietimas ir profesinis mokymas	28
2.3. Lietuvos mokslinių straipsnių miestų aplinkos pritaikymo vaikų auginimo poreikiams tematika apžvalga	32
2.4. Vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigų tipai	33
2.5. Priešmokyklinis ugdymas	39
2.6. Vaikų priežiūros ir ugdymo finansavimo šaltiniai Lietuvoje	42
II SKYRIAUS APIBENDRINIMAS.....	44
3. MIESTŲ APLINKOS PRITAIKYMO VAIKŲ PRIEŽIŪROS IR UGDYMO POREIKIAMS PROBLEMAS SPRENDIMAS LIETUVOS MIESTŲ PLANAVIME (VILNIAUS BENDROJO, SPECIALIŲJŲ IR DETALIŲJŲ PLANŲ APŽVALGA).....	47
3.1. Numatomi darželiai pagal Vilniaus miesto bendrąjį planą.....	47
3.2. Švietimo objektų išdėstymo analizė Vilniaus miesto specialiajame plane.....	49
3.3. Švietimo objektų analizė detaliuosiuose planuose.....	50
III SKYRIAUS APIBENDRINIMAS	51
4. ESAMOS PADĖTIES VILNIAUS MIESTE APRŪPINANT MIESTO GYVENTOJUS VAIKŲ UGDYMO ĮSTAIGOMIS TYRIMAI	52
4.1. Darželių deficito lygis Vilniaus miesto seniūnijose	52
4.2. Apklausa metodika.....	55

4.3. Apklauso tyrimų rezultatų apžvalga.....	57
4.4. Faktinė Vilniaus miesto teritorijos aprūpinimo ikimokyklinėmis įstaigomis padėtis	62
4.5. Gimstamumo, ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir vaikų skaičiaus statistinių duomenų analizė	64
4.6. Centralizuota Vilniaus miesto darželių priėmimo sistema	66
4.7. Planuojamų darželių įrengimas per artimiausius metus Vilniuje	67
4.8. Vaikų ikimokyklinio ugdymo įstaigų išdėstymo siūlymai Vilniaus mieste	69
IV SKYRIAUS APIBENDRINIMAS	75
BAIGIAMOJO DARBO IŠVADOS	77
DARBO PASIŪLYMAI.....	77
LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI	79
PRIEDAI	

Paveikslų sąrašas

Nr.	Pavadinimas	Psl.
2.4.1.	Balsių darželio projektas	36
3.1.1.	Iškarpa iš Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrojo plano iki 2015 metų; 2.1 Plėtros prioritetai	48
3.1.2.	Iškarpa iš Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrojo plano iki 2015 metų; 7.1 Švietimo ir sveikatos infrastruktūra	48
3.2.1.	Iškarpa iš Vilniaus miesto švietimo objektų išdėstymo schemos, tikslinančios Vilniaus miesto bendrojo plano sprendinius ir sklypų švietimo objektams specialusis planas	49
3.3.1.	Pilaitės mikrorajono detalusis planas	50
4.1.1.	Naujosios Vilnios sen. darželių aptarnavimo spinduliai	53
4.1.2.	Senamiesčio sen. darželių aptarnavimo spinduliai	54
4.1.3.	Verkių sen. darželių aptarnavimo spinduliai	55
4.3.1.	Atsakymai į klausimą: „Kada savo vaiką užrašėte į darželį?“	57
4.3.2.	Atsakymai į klausimą: „Ar turėjote sunkumų surasti vaikui vietą darželyje?“	58
4.3.3.	Atsakymai į klausimą: „Kodėl leidžiate vaiką būtent į šį darželį?“	58
4.3.4.	Atsakymai į klausimą: „Ar toli nuo darželio randasi Jūsų gyvenamoji vieta?“	59
4.3.5.	Atsakymai į klausimą: „Kaip atvedate savo vaiką į darželį?“	59
4.3.6.	Atsakymai į klausimą: „Kiek laiko užtrunka Jūsų kelionė iki darželio?“	60
4.3.7.	Atsakymai į klausimą: „Jei būtų galimybė vaiką prižiūrėti namuose, ar leistumėte jį į darželį?“	60
4.3.8.	Atsakymai į klausimą: „Koks darželio dydis Jums yra priimtinesnis?“	61
4.3.9.	Atsakymai į klausimą: „Kodėl Jūsų nuomone, Jūsų rajone yra per mažai darželių?“	61
4.3.10.	Atsakymai į klausimą: „Kokia Jūsų nuomonė apie privačius darželius?“	62
4.5.1.	Gimusiųjų skaičius Vilniaus m. sav.	64
4.5.2.	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius Vilniaus m. sav.	64
4.5.4.	Vaikai dalyvaujantys ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme Lietuvoje	65
4.5.3.	Vaikų skaičius Vilniaus m. sav. nuo 0 iki 7 metų amžiaus	65
4.7.1.	Siūlomi darželiai Naujosios Vilnios teritorijoje	70
4.7.2.	Siūlomi darželiai Verkių seniūnijos teritorijoje	71
4.8.3.	Naujosios Vilnios parengtų pasiūlymų palyginimas su Vilniaus planais	72
4.8.4.	Verkių parengtų pasiūlymų palyginimas su Vilniaus planais	73

Lentelių sąrašas

Nr.	Pavadinimas	Psl.
1.4.1.	Švedijos ikimokyklinės paslaugos	17
4.1.1.	Vilniaus miesto seniūnijų duomenys	59

IVADAS

Nagrinėjama problema

Labai svarbu, kad vaikai būtų ugdomi ne tik namuose, bet ir ikimokyklinėse įstaigose, kur yra skatinamas mąstymas, sparčiau vyksta vaiko intelektualinė ir socialinė raida, gerinamas idėjų plėtojimas, ugdomi savarankiškumo, bendravimo, pažintinio gebėjimai ir kiti dalykai. Miestų teritorijos turi būti organizuojamos taip, kad jose netrūktų ikimokyklinių įstaigų ir kad kiekvienas vaikas turėtų galimybę į priešmokyklinį ugdymą.

Užtikrinus visiems vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą, tėvams vaikų priežiūra nebebūtų didelis rūpestis ir tai skatintų vaikų gimstamumą.

Taigi turint tai omenyje, šiame darbe nagrinėjama tai, kaip vaikų ugdymo problema sprendžiama miestuose.

Problemos aktualumas grindžiamas tuo, kad nors vaikų ikimokyklinį ugdymą nagrinėjo nemažai tyrėjų, tačiau miestų funkcinės ir erdvinės organizacijos galimybės, pritaikant juos vaikų priežiūros ir ugdymo poreikiams, galbūt, nėra išsemtos. Mažai tyrinėta yra Lietuvos patirtis, sprendžiant šią problemą.

Darbo tikslas – ieškoti galimybių užtikrinti vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą ir sudaryti paskatas vaikų gimstamumui didinti, geriau tenkinti Lietuvos miestų vaikų ir jaunų šeimų interesus, tobulinant miestų planų rengimo metodiką ir (ar) Lietuvos teritorijų planavimo sistemą.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti ES politikos silpnųjų socialinių grupių (vaikų ir jaunų šeimų) atžvilgiu politikos gaires;
2. Apžvelgti labiausiai išsivysčiusių šalių patirtį, planuojant miestus ir formuojant aplinką taip, kad būtų sudarytos optimalios sąlygos vaikų priežiūrai ir jų ugdymui;
3. Apžvelgti Lietuvos įstatymus ir strateginius dokumentus, kuriuose nubrėžiamos vaikų priežiūros ir ugdymo gairės, apžvelgti teritorijų planavimo reglamentus, kuriuose analizuojamas šis klausimas;
4. Išanalizuoti, kaip vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigų išdėstymo klausimas sprendžiamas miestų planavime (Vilniaus miesto pavyzdžiu);

5. Vilniaus miesto pavyzdžiu ištirti vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigų, kitų vaikų ugdymo institucijų išsidėstymo gyvenamųjų teritorijų atžvilgiu esamą padėtį, ištirti vaikų priežiūros deficito lygį miesto teritorijoje;

6. Išanalizuoti kelis vaikų įstaigų pavyzdžius (kokias teritorijas jie aptarnauja, kiek laiko tėvai sugaišta, veddami (ar veždami) vaikus į jas), parengti Vilniaus miesto vaikų priežiūros įstaigų išdėstymo optimizacijos pasiūlymus;

7. Atlikos analizės pagrindu parengti rekomendacijas Lietuvos miestų planavimo metodikai ir (ar) teritorijų planavimo teisinei bazei tobulinti.

Darbo objektas – Vilniaus miesto funkcinė ir erdvinė organizacija, pritaikant ją vaikų priežiūrai ir ugdymui.

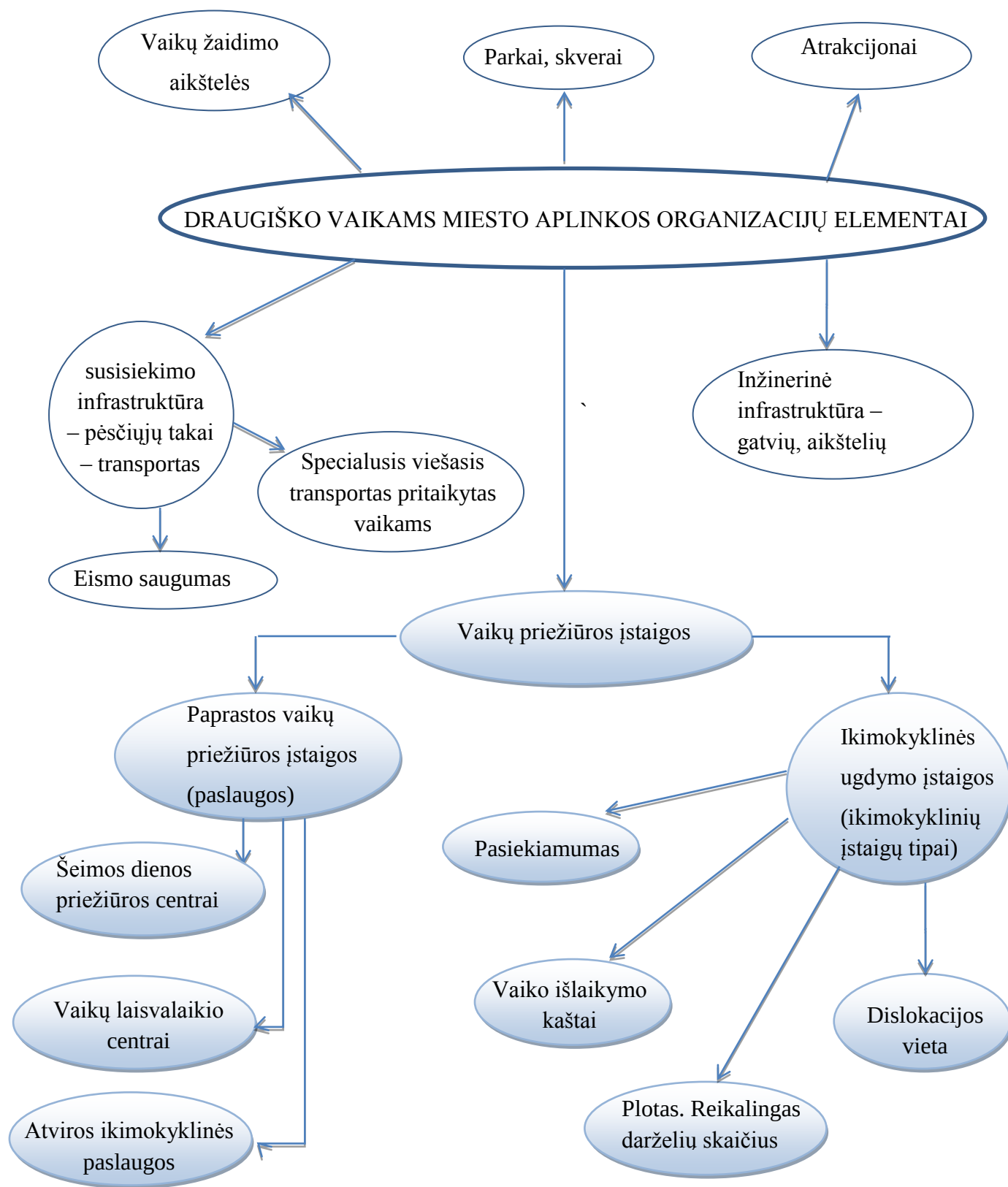
Tyrimo metodika – ES politikos analizavimas, Lietuvos politikos vaikų atžvilgių gairių ir Lietuvos įstatyminės bazės nagrinėjimas ir patirčių lyginimas, ieškant to, ką būtų galima pritaikyti Lietuvoje. Darbe bandoma atskirai panagrinėti esamą aprūpinimo vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigomis pasirinktame mieste (Vilniuje), ieškant galimybių optimizuoti šio klausimo sprendimą miestų planavimo praktikoje. Tuo tikslu atliekama parengtų planų analizė, vykdoma tėvų apklausa. Pagrindinis dėmesys kreipiamas į miesto aprūpinimą vaikų įstaigomis, jų pasiekiamumą.

Darbe vartojamos pagrindinės sąvokos

Miesto funkcinė teritorinė organizacija, ikimokyklinės įstaigos, priešmokyklinis ugdymas, deficito lygis, švietimas, vaikų priežiūra.

DARBO TEMOS TEORINIS MODELIS:

Svarbių vaiko priežiūrai ir ugdymui miesto aplinkos organizacijų elementai

1. TENDENCIJŲ IR IDĖJŲ, PRITAIKANT MIESTŲ APLINKĄ VAIKAMS UŽSIENIO ŠALYSE, APŽVALGA

1.1. ES iniciatyvos ikimokyklinio vaikų ugdymo klausimu

Barselonoje 2002 metais kovo 15–16 d. įvyko aukščiausiojo lygio Europos Vadovų Tarybos susitikimas. Daugiausia diskutuota ekonomikos, socialiniais ir aplinkos klausimais, nutarta, kad būtina tarpusavyje sujungti Europos šalių finansų ir energetikos rinkas, transporto ir ryšių tinklus ir paraginta kuo greičiau priimti tam būtino rinkų atvėrimo teisės aktus. Nustatė, kad iki 2010 m. vaikų priežiūros paslaugos turėtų būti teikiamos: nemažiau kaip 33 % jaunesnių nei 3 metų vaikams. Iki 2009 metų Barselonos Europos Vadovų Tarybos numatytą užduotį pasiekė tik devynios valstybės narės: Belgija, Danija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Liuksemburgas, Portugalija, Ispanija, Švedija ir Nyderlandų Karalystė. Kitose devyniose ES valstybėse narėse (Lietuva, Austrija, Bulgarija, Čekija, Vengrija, Malta, Lenkija, Rumunija ir Slovakija) tik mažiau kaip 10 % jaunesnių kaip trejų metų vaikų naudojosi formaliomis vaiko priežiūros paslaugomis [15, 16].

Anglijoje buvo atliktas pirmas Europoje didelis nacionalinės imties tėstinis tyrimas. Ikimokyklinio ugdymo (angl. *Effective Provision of Pre-school Education*) projektu buvo siekiama įvertinti ankstyvojo ugdymo įtaką 3–7 metų amžiaus vaikų intelektinei ir socialinei raidai. Tyrime dalyvavo daugiau nei 3 tūkst. tėvų vedančius savo 3–4 metų vaikus į ikimokyklines įstaigas. Tyrime dar buvo domimasi namų aplinka, ikimokyklinėmis įstaigomis, kurias vaikai lankė. Buvo renkami duomenys ir apie vaikus, prižiūrimus namuose ir visai neugdomus ar mažai ugdomus pagal ankstyvojo ugdymo programas. Duomenys buvo renkami iki vaikams pradėdant lankyti pradinę mokyklą [7, 13, 45].

JAV mokslininkų atliktas tyrimas: „*HighScope Perry Preschool Study*“ parodė, kad žmonės, kurie lankė ikimokyklines ugdymo įstaigas dažniau baigia vidurinę mokyklą, ilgiau gyvena santuokoje, turi geresnę darbą ir atlyginimą, nei asmenys, kurie nebuvo ugdomi pagal ankstyvojo ugdymo programas. Antras tyrimas – „*The Abecedarian Project*“ – parodė, kad mokiniai, kurie buvo ugdomi pagal ankstyvojo ugdymo programą, rečiau likdavo kartoti kurso, beveik turėjo specialiųjų ugdymosi poreikių ir rečiau turėjo reikalų su teisėsaugos institucijomis [45].

Taigi palyginus vaikų, lankiusių ikimokyklines įstaigas, ir vaikų, kurie buvo ugdomi namuose, paaiškėjo, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankymas lemia spartesnę vaiko intelektinę ir socialinę raidą, didina savarankiškumą, gerina pažintinius gebėjimus, lavina gebėjimą susikaupti

ir bendrauti. Vaikai, kurie nebuvo ugdomi pažintiniai ir socialiniai gebėjimai jiems pradėdant lankyti mokyklą buvo prastesni. Vaikų vystymuisi ir pažangai labai svarbi ugdymo įstaigų veiklos kokybė, veiksmingi ugdymo metodai ir personalo kvalifikacija. Ikimokyklinis ugdymas gali būti veiksminga intervencinė priemonė tenkinant labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių vaikų, specialiuosius ugdymosi poreikius ir įveikiant ugdymosi sunkumus [7].

Reggio Emilia – miestelis Šiaurės Italijoje, kuris garsėja inovatyviais švietimo srities pasiekimais. Ten bendradarbiaujant pedagogams ir tėvams išplėtotą unikali vaikų ugdymo sistema pelnusi tarptautinį pripažinimą. *Reggio Emilia* sistema per daugiau nei 30 pastarųjų veiklos metų rėmėsi pačių sudarytomis savitomis filosofinėmis ir pedagoginėmis prielaidomis, veiklos organizavimo metodais ir aplinkos projektavimo principais, kurie šiandienos pedagogams tapo naujų idėjų ir ugdymo procesų pagrindu. *Reggio Emilia* sistema žinoma visame pasaulyje, jos centrai įkurti Švedijoje, Norvegijoje, Danijoje, Suomijoje, Islandijoje, Australijoje, JAV ir kt. [36].

1.2. Privalomas ugdymas Europos šalyse

Daugumoje Europos šalių 6 metų ar net jaunesni vaikai privalo pradėti lankyti ugdymo įstaigą (keturiose Europos šalyse privalomasis ugdymas pradėdamas nuo 4 m., devyniose nuo 5 m., šešiolikoje nuo 6 m.). Vėliausiai – nuo 7 metų – privalomasis ugdymas pradėdamas keturiose šalyse: Lietuvoje, Estijoje, Suomijoje ir Švedijoje. Šalyse, kuriose privalomojo ugdymo pradžia yra 6 ar 7 metai, sutampa su mokymosi pradinėje mokykloje pradžia. Šalyse, kuriose privalomojo ugdymo pradžia yra 4 ar 5 metai, ugdymas organizuojamas įvairiai: vienose šalyse tokio amžiaus vaikai pradeda lankyti mokyklą, kitose – privalomai dalyvauja ankstyvajame ugdyme. Kai kuriose Europos šalyse, panašiai kaip Lietuvoje, nors dalyvavimas ankstyvajame ugdyme nėra privalomas, bet ikimokyklinio ugdymo įstaigose skiriami metai ar dveji pasirengti mokyklai [18, 45].

Pastaruoju metu privalomo mokymosi amžių šalys yra linkusios ankstinti. Lenkijoje nuo 2015 m. šešiametėms privalės lankyti pradinę mokyklą. Suomijoje vyksta diskusijos dėl privalomojo ugdymo paankstinimo vieneriais metais t. y. nuo 6 m. amžiaus. Kroatijoje nuo 2015 m. įvedama privaloma vienerių metų programa prieš pradėdant lankyti mokyklą. Vengrijoje nuo 2015 m. darželių lankymas bus privalomas nuo 3 metų [18, 45].

1.3. Suomijos ikimokyklinio ugdymo sistema

Suomijoje už ikimokyklinio ugdymo organizavimą yra atsakingos savivaldybės. Jos sukuria vietą ugdymo įstaigoje kiekvienam vaikui, kurio tėvai pareiškė norą. Jei vaikai prižiūrimi ir ugdomi namuose, tai tėvai gauna „namų priežiūros“ pašalpą. Nors priešmokyklinis ugdymas Suomijoje nėra privalomas, tačiau jame dalyvauja 98,5 % priešmokyklinio amžiaus vaikų [52].

Suomijoje taikoma panaši motinystės ir tėvystės atostogų politika kaip ir Lietuvoje, tad tik gimus vaikui, tėvai pasinaudoja motinystės ir/ar tėvystės atostogų galimybe. Pasibaigus šioms atostogoms, tėvai savo nuožiūra gali pasirinkti vieną iš šių vaiko ugdymo ir priežiūros variantų:

1. Pirmąją alternatyvą – vaiko priežiūra ir ugdymas namuose:

- Tėvai gauna namų priežiūros ir ugdymo pašalpą (iki 520 eurų/mėn. už vaiką);
- Mažas pajamas turinčios šeimos gali gauti papildomą savivaldybės išmoką.

Suomijoje vaikų ugdymą namuose yra pasirinkę 11 % šeimų.

2. Antroji alternatyva – pateikti prašymą dėl vaiko priėmimo į ikimokyklinio ugdymo įstaigą.

Savivaldybės organizuojamas ikimokyklinis ugdymas:

- Ikimokyklinio ugdymo įstaiga;
- Šeimos dienos priežiūros centras;
- Grupinis šeimos dienos priežiūros centras.

Savivaldybė per pusę metų turi surasti vaikui vietą ikimokyklinėje įstaigoje. Jeigu laisvų vietų nėra, ikimokyklinėse įstaigose netoli gyvenamosios tėvų vietos, svarstoma, ar būtų racionalu steigti naują ikimokyklinio ugdymo grupę ar įstaigą. Jei vaikų nėra daug ir nusprendžiama nesteigti naujos grupės ar įstaigos, šeimoms pasiūloma susiburti į šeimos dienos priežiūros centrą. Savivaldybė yra atsakinga už šio centro įsteigimą (surasti patalpas ir pritaikyti jas vaikų ugdymui). Atsiradus daug šeimos dienos priežiūros centrų apylinkėje, paskiriamas atskiras vadovas kelioms šeimos dienos priežiūros centrams.

3. Trečioji alternatyva – vaikus ugdyti privačioje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, jei tėvai, negavo vietos savivaldybės ikimokyklinėje įstaigoje ir nesutiko steigti šeimos dienos priežiūros centro ar dalyvauti grupiniame šeimos dienos priežiūros centro organizuojamame ugdyme.

Privataus sektoriaus organizuojamas ikimokyklinis ugdymas:

- Privati ikimokyklinio ugdymo įstaiga – mokestį moka tėvai;
- Privati ikimokyklinio ugdymo įstaiga – mokestį moka savivaldybė.

Savivaldybės bendradarbiauja su privačiais ikimokyklinio ugdymo programų teikėjais dviem būdais:

- Pirmasis – kai savivaldybė „perka“ ikimokyklinio ugdymo vietas iš privačios ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir šioms padengia visas vienam vaikui tenkančias ikimokyklinio ugdymo sąnaudas (t. y. apie 12 500 eurų per metus). Tokiu atveju tėvai savivaldybei moka kaip ir visi tėvai, kurių vaikai ugdomi savivaldybės ikimokyklinio ugdymo įstaigose (mokestis yra apie 145 eurų per mėnesį).
- Antrasis, kai savivaldybė ir privačios ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendradarbiauja tarpininkaujant tėvams. Tėvams pasiūloma vaiko ugdymo privačiose įstaigose kompensacija (iki 580 eurų per mėnesį). Šiuo atveju tėvai moka privačioms ikimokyklinio ugdymo įstaigoms pagal jų nustatytas kainas [52].

Privačių ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklas Suomijoje nėra labai paplitęs, nes kiekvienoje savivaldybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vaikams garantuojamas kokybiškas ugdymas. Privačias įstaigas dažniausiai steigia tautinės mažumos, norėdamos vaikus ugdyti gimtąja kalba.

Populiariausi ikimokyklinio ugdymo organizavimo modeliai pagal amžiaus grupes:

Vaikai iki 2 metų: tėvai prižiūri namuose 38 %, motinystės/tėvystės atostogomis naudojami 25 %, tik 17 % leidžia mažyliams į savivaldybės darželius, 9 % į savivaldybės šeimos dienos priežiūros centrus, 8 % pasirenka kitas ugdymo būdus ir 3 % privačias ikimokyklines įstaigas.

Vaikai nuo 3 iki 6 metų: dažniausiai lanko savivaldybės darželius 57 %, kitus ugdymo būdus pasirenka 17 %, namuose prižiūri ir ugdo tik 11 % vaikų, 10 % tėvų leidžia vaikus į savivaldybės šeimos dienos priežiūros centrus ir 5 % į privačias ikimokyklines įstaigas [52].

Siekiant užtikrinti kokybiškesnį vaikų ugdymą šeimose, tėvams yra sudaryta galimybė kartu su vaiku dalyvauti nemokamose atvirose ikimokyklinio ugdymo veiklose be išankstinės registracijos. Šioms veikloms skiriama aptverta lauko žaidimų aikštelė arba vaikų ir jų tėvų veiklai pritaikyta patalpa pastate. Vaikams žaidžiant ir dalyvaujant kūrybinėse veiklose, tėvai gali dalyvauti mokymuose apie vaikų ugdymą, priežiūrą, sveikatą ir kt. Tačiau tėvai negali palikti vaikų šioje patalpoje ar aikštelėje ir išeiti savais reikalais.

Suomijos teisės aktuose nėra apibrėžta, kiek kvadratinį metrų ploto turi atitekti vienam vaikui, tačiau vadovaujantis protingumo principu skiriama nuo 5 iki 10 kv. m vienam vaikui. Nors kai kurie higienos reikalavimai nėra taip griežtai reglamentuojami kaip Lietuvoje, bet praktiškai Suomijoje ikimokyklinėse įstaigose tenka daugiau ploto vienam vaikui. Ilgiausiai vaikas gali būti

ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje 10 val. per dieną. Išimtis taikoma ikimokyklinėms grupėms, kurių darbo laikas priderintas prie tėvų pamaininio darbo [52].

Suomijoje 2003 metais buvo paskelbta nacionalinio lygmens ikimokyklinio ugdymo programa. Programos tikslas – padėti vaikui tapti individualia asmenybe, gebančia priimti sprendimus, susijusius su savo gyvenimu ir gerove, bei gebančia užmegzti ir palaikyti geranoriškus santykius su kitais žmonėmis. Suomijoje nėra didelės ikimokyklinio ugdymo modelių įvairovės, nes savivaldybių organizuojamas ikimokyklinis ugdymas prieinamas visiems vaikams, įstaigos dirba pakankamai ilgai, tad tėvai gali vaikus atvesti ir pasiimti, kada nori, o auklėtojai turi pedagoginį išsilavinimą. Ikimokyklinėse įstaigose garantuojama aukšta vaikų ugdymosi kokybė, vystomi vaikų meniniai gabumai (dailės, muzikos), mokoma užsienio kalbų ir kt. Suomijoje veikia ir miško darželiai, t. y. ikimokyklinio ugdymo įstaiga įsikūrusi miško apylinkėse, kur ugdymas vyksta miške.

Tačiau Suomija turi ikimokyklinio ugdymo problemą – tai auklėtojų trūkumas baigusią bakalauro ar magistro studijas. Įgyti auklėtojo išsilavinimą trunka vieneriais metais ilgiau ir atsakomybė yra didesnė, tačiau atlyginimas mažai skiriasi nuo auklėtojo padėjėjo. Tad dauguma norinčiųjų dirbti ikimokyklinėse įstaigose pasirenka profesinį išsilavinimą ir ikimokyklinio ugdymo auklėtojo padėjėjo darbą [52].

1.4. Švedijos miestų pritaikymo vaikams patirtis

Skandinaviškam modeliui taip pat yra būdinga universali pagalba, kuri yra suteikiama žmonėms ne tiek vertinant jų nuopelnus darbo rinkoje, bet pripažįstant, kad žmonės yra lygūs ir jie turi vienodus poreikius. Skandinavai dosniau remia šeimas su vaikais ir turi pranašumų siekiant visuomenės užimtumo, nes labai gerai išvystytas ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros ir ugdymo tinklas. Europos lyčių lygybės institutas „*European Institute for Gender Equality*“ (toliau – EIGE) teigimu, tinkamų, kokybiškų ir už prieinamą kainą teikiamų vaikų priežiūros paslaugų trūkumas daugeliui moterų trukdo rasti darbą arba jį išsaugoti. Galiausiai tai stabdo ir lyčių lygybės procesą. EIGE ataskaitoje teigiama, kad vieną geriausių ikimokyklinio ugdymo tinklų turi Švedija, kur vaikų priežiūros įstaigas lanko 73 % vaikų iki trejų metų (Nyderlanduose – 63 % Europos Sąjungos vidurkis – 27 %, Lietuvoje – 10 %) [50].

Švedijos šalis analizei pasirinkta dėl to, kad ji turi geriausiai išvystytą ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklą. Švedijos švietimo sistema ir teritorijų planavimo sistema dažnai minimos kaip

pavyzdinės. Todėl galima palyginti Lietuvos ir Švedijos švietimo sistemos dokumentus, kad būtų sužinota, kaip išsivysčiusi šalis aprūpina visus vaikus ikimokyklinėmis įstaigomis. Dar buvo atsižvelgta į „Lietuvos pažangos strategiją – Lietuva 2030“ III skirstinį „Strategijos poreikis ir paskirtis“, kur 3.7. punktas teigia, kad „Lietuva – Skandinavijos valstybių, seniai tapusių išmintingo gerovės valstybės kūrimo pavyzdžiu, kaimynė. Todėl, tikslingai perimdami šių valstybių patirtį, turime siekti tapti integralia, sėkminga, politiškai ir ekonomiškai konsoliduota Šiaurės ir Baltijos valstybių regiono, į kuri įeity penkios Šiaurės ir trys Baltijos valstybės, dalimi“ [26].

„Švedija gelbėkit vaikus“ – tai viena pagrindinių, nepriklausomų organizacijų pasaulyje, atstovaujančių vaikus. Organizacijos vizija yra pasaulis, kuriame visi vaikai turi teisę į gyvenimą, apsaugą, vystymąsi ir dalyvavimą. Organizacijos misija yra inicijuoti persilaužimą pasaulio požiūryje į vaikus bei pasiekti tiesioginių bei ilgalaikių vaikų gyvenimo pokyčių [60].

Vaiko teisių konvencija siekia įveikti du iššūkius:

1. Patvirtinti vaiko kaip žmogaus, turinčio savo orumą ir teises, o ne suaugusiųjų geranoriškumo objekto;
2. Užtikrinti visuotinį visų vaikui suteiktų teisių įgyvendinimą, nepriklausomai nuo vietos, kurioje vaikas gyvena [60].

Švedijos vaikų priežiūra turi du tikslus. Vienas iš jų daro galimybę tėvams derinti tėvystę su darbu ar studijomis, o kitas remia ir skatina vaikų vystymą ir mokymą. Šis dvigubos paskirties požiūris buvo nustatytas 1970 m. su didelėmis vaikų priežiūros plėtros programomis. 1996 metais atsakomybė už viešąją vaikų priežiūrą buvo perkelta į Švietimo ir mokslo ministeriją. Savivaldybės yra atsakingos už ikimokyklinių įstaigų paslaugas ir užtikrina, kad vaikams iš tikrųjų būtų šios paslaugos suteiktos. Ikimokyklinės paslaugos skiriamos vaikams nuo vienerių metų amžiaus, iki jų mokyklos lankymo pradžios. Savivaldybė turi pasiūlyti vietą darželyje per 3–4 mėnesius po vaiko užregistravimo. Vieta turi būti suteikta kuo arčiau vaiko namų. Ikimokyklinės ugdymo paslaugas teikia ikimokyklinės įstaigos, šeimos dienos priežiūros namai ir papildomos atviros ikimokyklinės įstaigos [57].

Ikimokyklinės įstaigos – teikia švietimo paslaugas registruotiems 1–5 metų amžiaus vaikams, yra atviros visus metus, darbo laikas yra pritaikytas tėvų darbo/studijų valandoms arba vaikų poreikiams.

Šeimos dienos priežiūros namai – rūpinasi registruotais vaikais tuo metu kai tėvai dirba/studijuoja. Vaikai taip pat turi prieigą prie ikimokyklinio ugdymo paslaugų.

Šeimos dienos priežiūros centras – tai paslauga, kai vienas kvalifikuotas pedagogas yra atsakingas už 2–3 šeimų vaikų priežiūrą, viename iš šeimų namuose. Vaikai yra registruojami, o darbo laikas priklauso nuo tėvų darbo grafikų. Šeimos moka tokį patį mokestį, kaip už ikimokyklinį ugdymą.

Šeimos dienos priežiūros namai ir centrai dažniausiai teikia ikimokyklinį ugdymą vaikams, kurie nori būti mažesnėse grupėse arba kurie gyvena toli nuo artimiausios ikimokyklinės įstaigos. Ši alternatyva yra labiausiai paplitusi kaimo vietovėse ir mažuose miesteliuose.

Papildomos atviros ikimokyklinės paslaugos – suteikia neregistruotiems vaikams auklės.

Ikimokyklinės klasės – savanoriška valstybinės mokyklos sistemos dalis nuo 6 metų iki privalomojo mokyklinio mokymo. Dauguma 6 metų amžiaus vaikų Švedijoje yra registruoti į priešmokyklinės klases.

Vaikų priežiūros centras – tai pastatas arba vieta, kuri yra naudojama vaikų priežiūrai. Grupė susideda iš penkių ar daugiau ikimokyklinio amžiaus vaikų.

Laisvalaikio centrai – suteikia priežiūrą vaikams, kurių tėvai dirba ar mokosi tuo metu, kai vaikas nelanko mokyklos. Laisvalaikio centrai yra skirti kaip priedas prie mokyklinio papildomo ir turėtų suteikti vaikams prasmingą poilsį. Dauguma laisvalaikio centrų yra įsikurę mokyklos teritorijoje [57].

Švedijos Nacionalinės Švietimo Agentūros parengtos ikimokyklinio ugdymo įstaigoms bendrosios direktyvos, teigia, kad ikimokyklinės įstaigos turėtų sukurti saugią ir įdomią aplinką vaikams. Ikimokyklinis švietimas turėtų skatinti vaiko vystymąsi, mokymąsi ir teikti tolesnio ugdymo pagrindą. Vaikų žaidimų reikšmingumas taip pat pabrėžia vaikų mokymosi veiklą. Savivaldybės mokesčiai už ikimokyklinio ugdymo vietas neturi būti didesni už faktines savivaldybės išlaidas [35].

Švedijoje yra atliekama vaikų priežiūros apklausa kas tris metus, vaikų imtis tarp 1–5 metų ir 6–12 metų, atsižvelgiant į socialkultūrinius bendruomenių charakteristikas, specialiųjų poreikių ir neįgaliųjų vaikų, demografinės ir darbo charakteristikas. Ši apklausa leidžia stebėti, kiek yra laikomasi teisinės prievolės, taip pat renka paklausos informaciją (kuo tėvai norėtų vaikų priežiūros paslaugose artimiausioje ateityje), renkama informacija apie mokėjimus, apie organizuojamo laisvalaikio veiklą vaikams. Dar vyksta apklausa apie 0–12 metų amžiaus vaikų gyvenimo sąlygas, tyrimai surenka informaciją apie socialinį ir ekonominį šeimos pagrindą [35].

1.4.1. lentelė. Švedijos ikimokyklinės paslaugos

Paslauga	Amžius	Vieta	Personalas	Personalo standartas	Valandos	Atidarytas	Kaina
Ikimokyklinė paslauga							
-savivaldybės	1–5 metų	Centre	Išlavintas	Nėra nacionalinių standartų paprastai nustatomas pagal vietos valdžios	Dauguma dienos	Visus metus	Mokamai
-privatus		Namie	Išlavintas arba ne		Dienos dalis		Nemokamai
-atviros ikimokyklinės	0–5 metų	Centre	Išlavintas		Lankčiai	Lankčiai	Mokamai
-šėimos dienos priežiūros (kvalifikuota vaikų auklė)		Namie	Išlavintas arba ne		15 valandų per savaitę	Mažiausiai 525 valandų per metus	Nemokamai
Ikimokyklinė klasė	6 metų	Centre	Išlavintas				
Ikimokyklinė paslauga							
-savivaldybės	6–12 metų	Centre	Išlavintas		Dienos dalis	Terminuotas laikas	Mokamai
-privatus		Namie	Išlavintas arba ne				

[35]

Iš 1.4.1. lentelės matyti, kokias ikimokyklines paslaugas vaikams suteikia Švedija. Palyginus su Lietuvos ikimokyklinėmis paslaugomis, tai visų pirma skiriasi vaikų priėmimo į darželius amžius. Lietuvoje vaikai priimami į ikimokyklines įstaigas nuo pat gimimo iki 6 metų, o Švedijoje nuo 1 metų iki 5 metų. Lietuvoje iki 1 metų vaikus tėvai daugiausia gali palikti 4 val. per dieną tose ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kuriose yra įsteigtos specialios grupės su specialia įranga. Kūdikius grupėje prižiūri dvi profesionalios auklėtojos. Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo programą vykdo lopšeliai (0–3 metų), lopšeliai – darželiai (nuo 0 iki 6/7 metų), mokyklos – darželiai (3–11 metų). Švedijoje ikimokyklinė paslauga dar gali būti suteikiama vaikams nuo 6 iki 12 metų. Ikimokyklinės paslaugos Lietuvoje irgi yra savivaldybinės ir privačios kaip ir Švedijoje, tačiau nėra atvirųjų ir šeimos priežiūros centrų. Lietuva, kaip ir Švedija, turi priešmokyklines paslaugas, kurios ugdo 6 metų vaiką, paruošiant jį mokyklai (priešmokyklinis ugdymas Lietuvoje ir Švedijoje nėra privalomas). Dar Lietuvoje yra vaikų dienos priežiūros paslaugos, bet jos skiriamos socialinėms rizikos šeimoms.

Švedijos Švietimo įstatymas (2010: 800) teigia, kad ikimokyklinis švietimas turėtų skatinti vaikų vystymąsi ir mokymąsi. Svarbus ikimokyklinio ugdymo uždavinys yra perteikti ir nustatyti pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms demokratinėms vertybėms, kuriomis yra pagrįsta Švedijos visuomenė. Žmogus turi gerbti kiekvieno asmenio vidines vertybes ir bendrąją aplinką. Demokratija formuoja ikimokyklinio ugdymo pagrindą, ji turi įvertinti visą ikimokyklinių įstaigų veiklą.

Dėmesys į žmonių priežiūrą, teisingumo, lygybės ir kiekvieno individo teises, turi būti aiškiai pabrėžiami visose ikimokyklinio ugdymo veiklose. Vaikai įsisavina etines vertybes ir normas, visų pirma per savo patirtį. Suaugusiųjų požiūris įtakoja vaiko supratimą ir pagarbą teisėms ir įsipareigojimams, kurie yra taikomi demokratinėje visuomenėje. Visi tėvai turi turėti galimybę leisti savo vaikus į ikimokyklines įstaigas. Ikimokyklinė įstaiga yra socialinė ir kultūrinė susitikimo vieta, kuri sustiprina ir paruošia vaikus gyvenimui vis labiau tarptautinėje bendruomenėje. Informavimas apie savo ir kitų šalių kultūros paveldą, prisideda prie vaikų gebėjimo suprasti kitų žmonių vertybes ir įsijausti į aplinkybes [12].

1.4.1. Planavimas ir statybos Švedijoje

Užtikrinti tinkamą visuomenės vystymąsi reikia erdvinio planavimo, kuriame sprendimai priimami atsižvelgiant į skirtingus poreikius keliuose sektoriuose. Planavime turi būti atsižvelgiama į žmonių dabartinius ir ateities poreikius. Vien teisės aktai negali garantuoti žemės, aplinkos bei pastatų tinkamą naudojimą. Taip pat yra svarbios žinios, bendradarbiavimas tarp įvairių partijų ir politinių ambicijų [42].

Remiantis „Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo koncepcija“ penktu skirstiniu „Užsienio valstybių teisėkūros apžvalga“, Švedijos Karalystės planavimo ir statybos įstatymas (1987 m.), Nacionalinis išteklių įstatymas ir Aplinkos Kodeksas yra pagrindiniai teisės aktai, kurie apsprendžia erdvinės plėtros planavimo tikslus bei procesą, skatina tvarų, ilgalaikį žemės ir vandens naudojimą ekologiniu, socialiniu ir ekonominiu aspektais, atsižvelgiant į visuomenės interesus ir individo laisves. Paveldo apsaugos ir nekilnojamojo turto paėmimo visuomenės reikmėms teisė papildo planavimo uždavinius:

1. Valstybė formuoja erdvinę politiką ir rengia Nacionalines planavimo gaires. Centrinės ir vietos valdžios dalyjasi atsakomybe formuojant fizinę aplinką tinkamu būdu. Centrinės valdžios teisės savivaldybių žemės naudojimo planavimo atžvilgiu yra ribotos, bet turi teisę atšaukti planus, kuomet jie neatitinka valstybės intereso. Nacionalinė būsto statybos ir planavimo valdyba (ang. *Boverket*) stebi plėtros rezultatus visoje valstybėje planavimo ir statybos normų, statybos leidimų bei būsto plėtros požiūriu. Apskričių administracinės tarybos yra atsakingos už regioninį planavimą bei savivaldybių veiksmų koordinavimą. Savivaldybės yra atsakingos už joms deleguotus planavimo uždavinius. Jos taip pat bendradarbiauja su kitomis savivaldybėmis dėl savivaldybių bendrojo lavinimo ir plėtros planų. Savivaldybės rengia visos

teritorijos bendruosius planus, specialiuosius bei detaliuosius planus, kurie nustato žemės naudojimo ir plėtros perspektyvą. Bendrieji planai yra strateginio lygmens, jie neturi teisinės galios juridiniams ir fiziniams asmenims. Teisinę galią turi tik detalieji planai. Savivaldybės yra atsakingos už žemės naudojimo keitimo sprendimus, už statybų leidimų išdavimą, už žemės ir pastatų panaudojimą plėtrai bei pastatų nugriovimą;

2. Švedijos planavimo sistema akcentuoja nacionalinių aplinkosaugos tikslų įgyvendinimą, darnų vystimąsi ir yra orientuota į rezultatą. Siekiant didesnio planavimo proceso skaidrumo, skatinamas visuomenės dalyvavimas. Savivaldybės teikia informaciją visuomenei apie taisykles, kurios yra taikomos. Planavime taikomos priemonės, peržengiančios tradicinius planavimo ir kontrolės uždavinius, skirtos aktualiems klimato kaitos klausimams [37, 42].

Švedijos Planavimo ir Statybos įstatymas „*Planning and Building Act*“ pabrėžia, kad planavimas yra strateginis procesas, apimantis savivaldybės teritorijos visumą. Planavimo ir Statybos įstatymo pagrindiniai tikslai, suteikia savivaldybėms daugiau savarankiškumo, vietos pritaikymo, išteklių valdymo, geresnio plano įgyvendinimo supaprastinimo. Bendrieji tikslai nustato, kad turi būti laikomasi bendrųjų reikalavimų planuojant ir projektuojant plėtros poreikį. Planavimo ir Statybos įstatymo planavimo pamatiniai principai nurodo, kad miestų plėtra turi atitikti visuomenės požiūrius ir sudaryti sąlygas darbo, būsto, poilsio ir eismo sąlygų dabartinėms ir ateities kartoms. Taip pat turėtų būti atsižvelgiama į aplinkos įstatymo nuostatus. Švedijos planavimo sistema nėra hierarchinė. Švedijos išsamus planas siekia spręsti ilgalaikius, strateginius klausimus dėl žemės naudojimo ir plėtros. Plane parodoma, kaip savivaldybė ketina tenkinti viešuosius interesus ir rūpintis aplinkos kokybės standartais. Švedijos detalieji planai turi du tikslus: 1) reguliuoti žemės naudojimo pokytį ir plėtrą; 2) reguliuoti pastatų ir statybviečių išsaugojimą ir esamų užstatytų teritorijų atnaujinimą (atstatymą). Planas nurodo teises ir pareigas, kad būtų pasiektas aplinkosaugos požiūriu geras bendras poveikis ir tinkamas visuomenės vystymasis [11].

Švedijos planavimo ir statybos įstatyme nekalbama apie vaikų ugdymą, reiškia kažkokie kiti Švedijos įstatymai sugebėjo pasiekti aukštą vaikų priežiūros lygį.

Švedijos naujo miesto plano „*The walkable city Stockholm City Plan*“ vizija iki 2030 m. sutelkia naują dėmesį į išsamų planavimą. Pagrindinis iššūkis miestų planavimo Stokholme yra perimti didmiesčių dinamiškumą. Šis miesto planas yra pirmasis žingsnis siekiant lanksčiau ir išsamiau planuoti miestų aplinką Stokholme. Dabar planavimo sistema galės geriau valdyti sparčiai augančio gyventojų skaičių, ypač atsižvelgiant į infrastruktūros patobulinimus [56].

1.4.2. Vaikams draugiškas transportas Stokholme

Vaikų ir jų tėvų (globėjų) draugiški viešojo transporto kriterijai:

➤ Viešojo transporto prieinamumas

Vaikų tėvams važiuojant viešuoju transportu neturėtų kilti didelių sunkumų (tėvams turi būti sudaryta galimybė važiuoti su vaiku vežimėliu jį nesulankstant, transporto laiptai ne turi būti aukšti, kad ir vaikai galėtų įlipti ir t. t.). Užmiesčio autobusai yra aukšti, todėl prieiga prie jų yra sunki tėvams su vaikais. Miesto autobusai naudoja naujesnę „MAN Lion City“ autobusus su žemėsnėmis grindimis ir nuleidimo galimybėmis. Nuleidimas autobusuose sumažina atotrūkį tarp grindų ir šaligatvio spragą, kuri leidžia tėvams su vežimėliais į(iš)važiuoti per vidurines duris.

Stokholme yra įvesti autobusų patobulinimai, siekiant užtikrinti, kad kelionė autobusais būtų patogesnė tėvams su vaikiškais vežimėliais. Autobuso priekyje ir viduryje yra suteikta vieta vežimėliams pervežti. Vežimėlio stovėjimo vieta yra tiesiai priešais ir/ar šalia galinio ar vidutinio išėjimo durų. Autobusų vidurinėse arba galinėse duryse yra durų atidarymo mygtukas, todėl tėvai su vežimėliais gali atidaryti duris ir tiesiogiai patekti į autobusą. Gerinant viešojo transporto prieigą tėvams su vaikams, padidėja galimybės išeiti iš savo gyvenamosios vietos ir atlikti kasdieninę veiklą [3].

➤ Viešojo transporto pagalba

Viešojo transporto vairuotojai paprastai neturi teikti pagalbos tėvams su vežimėliais, nes tam yra tam tikra mechaninė pagalba (nuleidimo galimybės), tačiau jei tokių priemonių viešasis transportas neturi, tai vaikų tėvai turi sulaukti pagalbos iš vairuotojo.

➤ Viešojo transporto prieinamos kainos

Tėvai su vežimėliais neprivalo mokėti, jeigu bilietus šampuoja vairuotojas. Tėvai neturi palikti vežimėlį ir savo vaiką be priežiūros, todėl jie negali judėti į priekį, tam kad nusipirkti arba pažymėti bilietą. Tačiau ši politika neapima priemiestinių ir vietinių traukinių, tramvajų, metro ir autobusų, nes šiose transporto priemonėse vairuotojas nerenka pinigų už bilietą. Jei vežimėlis yra tuščias arba yra naudojamas transportuoti kitų daiktų, tada keleivis su vežimėliu turi mokėti už kelionę. Vaikus iki 6 m. amžiaus turi lydėti vyresnis asmuo turintis galiojantį bilietą, o už vaiką mokėti nereikia.

➤ Viešojo transporto patogumai

Priklausomai nuo konkretaus autobuso modelio, autobuse gali būti 3–5 vietos skirtos vežimėliams. Autobuse yra galimybė naudoti dirželius vežimėliams ir tėvai turi patikrinti, kad

vežimėlis yra apsaugotas ir paliktas ant stabdžių. Kai autobusų modeliai turi atlenkiamas sėdėjimo vietas, tai kai nėra vežimėlių daugiau keleivių gali sėdėti [3].

1.5. Užsenio mokslinių straipsnių apžvalga

Autorė Stefanie Oestreich savo 2012 metų projekte „*Participation of Children in Spatial Development Case Study: Stockholm Metropolitan Area*“, rašė apie vaikus miesto aplinkoje ir jų dalyvavimą teritorijų planavime. Vaikų gyvenamasis plotas ir mobilumas istorinėje raidoje paminėtas nuo 1870–1920 metų, kada vaikai žaidė gatvėse. Vaikai iki 1950 m. žaidė sugriautuose namuose. Nei mokyklose nei gyvenamuosiose namuose nebuvo vaikų žaidimams skirtos vietos. Kai gatvėse atsirado mašinos, jos pradėjo sudaryti vaikams nesaugią aplinką. Vaikystė nuo 1960 m. iki 1970 m. buvo įdomesnė, nes gyvenamuosiose namuose atsirasdavo vietos vaikų žaidimams, gatvėse buvo pradėta įrenginėti šaligatvius ir gėlių sodus su žaidimo galimybėmis. Viešosios erdvės buvo nesaugios dėl automobilių prieaugio, todėl vaikai palikdavo tas vietas ir žaisdavo toliau nuo viešųjų erdvių. Socializacijos ir mokymosi vietomis tapo individualių vaikų kambariai ir žaidimo aikštelės su pedagogų priežiūra. Nuo 1970 m. iki šios dienos vaikai auga privačiose vietose, mažai pasirodydami viešose erdvėse. Vaikų žaidimų aikštelė – tai vieta kur vaikai susirenka ir gali praleisti savo dalį gyvenimo be tėvų [39].

Vietos, kur vaikai gali leisti savo laiką, gali būti įvairios pagal naudojimo tipus: žaidimo vietos ir aktyviosios vietos. Parkai, rekreacinės zonos, skverai, kelių erdvės, vaikų žaidimo aikštelės, sporto zonos, mokyklos vaikų žaidimo vietos, priklauso labiausiai paplitusioms vietoms miestuose, į kurias vaikai kreipiasi viešojoje erdvėje. Taip pat svarbu yra ne tik viešosios erdvės, bet ir privačios sodų ir kiemų erdvės.

Pagrindinės vietos, kur vaikas praleidžia savo kasdieninį gyvenimą tai:

- Privačiame šeimos sektoriuje;
- Organizacijose ir institucijose (darželiai, mokyklos);
- Žiniasklaidoje (knygos, radijas, televizija, kompiuteris, internetas).

Augantys pasikeitimai paskutiniame šimtmečiuje, parodė, kad miestai ir miestų planavimas turi didelę įtaką žaidimo lauke sąlygoms ir vaikų mobilumo galimybėmis. Ypač eismo planavimas ir automobiliai turi didžiulį poveikį galimybėms žaisti lauke. Norint sukurti vaikams draugišką aplinką, vaikai turi irgi dalyvauti miestų erdviniame planavime.

Vaikų dalyvavimas miestų planavime duoda įvairios naudos. Planuotojai gali pasiekti planavimo efektyvumo padidėjimą, o gyventojai gali susidomėti miestu planavimu savivaldybėje. Švedijoje šiuo metu vyksta bandomasis projektas siekiant skatinti vaikų dalyvavimą miestų planavime. Vaikų dalyvavimo savivaldybėse trūkumas yra: laikas, biudžetas ir žinios kaip tai padaryti.

Vaikų dalyvavimo skatinimas erdviniam planavime reikalauja entuziastingų specialistų, kurie per teisės aktus ir finansinę paramą skleidžia vaikų teises į miestų planavimą. Vaikų teisių įgyvendinimas miestų planavime kol kas nėra paplitęs visose Švedijos savivaldybėse, bet entuziastingi planavimo specialistai dirba su vaikų dalyvavimu planavimo procese visuose Švedijos regionuose. Vaikai savo idėjoms išreikšti naudoja pavyzdžiui statybinių modelių metodą su įvairiomis medžiagomis [39].

Transportas vaikams draugiškame mieste

Sukurti vaikams draugišką aplinką taip pat yra svarbi užduotis transporto planavimui ir dizainui. Dokumente *Deanna Grant-Smith "Mobility in the child (and carer) friendly city: SEQ vs. Stockholm"*, vaikų draugiškų vietų sukurimui yra siūloma keleta pagrindinių kriterijų dėl viešojo transporto paslaugų teikimo ir infrastruktūros, atitinkančios vaikų ir jų tėvų poreikius. Šis dokumentas siekia paskatinti bendradarbiavimą su politiniais ir praktiniais klausimais, susijusiais su atitinkančiais viešojo transporto vaikų tėvų poreikiais.

Edith Cowan 1921 metais, pirmoji moteris išrinkta į Australijos Parlamentą iškėlė moterų su vaikais vežimo problemą. Ji nurodė keliaujančių tėvų su vaikais problemą, kai tėvai turi įtraukti vežimėlius į traukinius. Šiame dokumente teigiama, kad viešojo transporto sistema turi atsižvelgti į labiausiai pažeidžiamų vartotojų – vaikų ir jų tėvų kelionės poreikius. Vaiko draugiško miesto idėja atkreipia dėmesį į pažeidžiamų grupių poreikius. Viešojo transporto sistema, turi sudaryti vaikams ir tėvams patogų prieinamumą ir jaukumo pojūtį keliaujant.

Miestai trokštantys būti pritaikyti vaikams įsipareigoja įgyvendinti Vaiko teisių Konvencijos principus. Konvencija remiasi keturiais pagrindiniais principais: nediskriminavimu; geriausiais vaiko interesais; teise į gyvybę, išlikimu ir vystymu; atsižvelgimu į vaiko nuomonę ir sprendimų priėmimu, kurie juos įtakoja [35].

Tarptautiniu mastu, vaikų ir jaunimo draugiškų miestų koncepcija buvo vadovaujama Jungtinių Tautų, kaip priemonė, siekianti pagerinti vaikų ir jaunimo gyvenimą išsivysčiusiose ir besivystančiose šalyse. Jungtinių Tautų konvencija dėl vaiko teisių (1989) skatina vaikų ir jaunimo

teises turėti įtakos jų bendruomenėse, dalyvauti šeimos ir visuomenės gyvenime, naudotis pagrindinėmis nediskriminacinėmis paslaugomis, žaliomis erdvėmis, ir saugiai gyventi. Saugus viešasis transportas ir gerai reguliuojamas eismas yra gyvybiškai svarbūs komponentai miesto vaikams. Pavyzdžiui, sėkmingų iniciatyvų dėka, siekiant sumažinti sužeidimų ir mirčių skaičių Kolumbija, Švedija ir Nyderlandai sujungė gatves be automobilių, skirtus dviračių ir pėsčiųjų maršrutams ir viešajam transportui. Australijos savivaldybės priėmė vaikų draugiškų miestų principus ir pradėjo informuoti savo paslaugų teikimą vietos bendruomenėms.

Australijos vaikų ir jaunimo mokslinių tyrimų sąjunga (*ARACY*) apibrėžė vaikams draugišką bendruomenę, kurioje vaikai būtų vertinami, palaikomi, gerbiami ir įtraukiami į bendruomenės veiklą. Rodikliai skatinantys vaikų patogumą bendruomenėse:

- Saugumas – teikti saugias vietas vaikų žaidimams kuo arčiau namų;
- Vertė – pripažįstant, kad vietiniai vaikai ir jų šeimos vertingai prisideda prie bendruomenės gyvenimo;
- Veiksmas ir apsisprendimas – sukurti bendrą bendrijos viziją, kaip turi atrodyti draugiška vaikams bendruomenė;
- Vietos – projektuojant kartu su vaikais kūrybines erdves, kurti žmonėms priežastį naudotis šiomis erdvėmis;
- Mokymasis ir vystymasis – pritaikyti vietas, kur vaikai kasdien mokosi ir auga, pripažįstant, kad mokymasis ir vystymasis yra svarbiausias vaikų gyvenime;
- Parama – užtikrinti šeimoms reikalingų paslaugų gavimą;
- Laikas – rasti laiko darbui su vaiku idėjomis.

Vaikų draugiško miesto idėja buvo išplėsta mokslininkų Tvaraus transporto centro Kanadoje (*Gilbert & O'Brien, 2005, 2010; O'Brien Ramanathan, Gilbert & Orsini 2009*) Šios idėjos centras turi keturis principus:

1. Išreikšti pirmenybę vaikams ir jaunimui

- Vaikų ir jaunimo poreikiai turėtų gauti tiek dėmesio, kaip ir kitų žmonių amžiaus poreikiai susiję su transporto ir žemės naudojimo planavimo sprendimais;
- Kiekvienoje savivaldybėje paskirti atsakingą asmenį už jaunų žmonių perspektyvas, atsižvelgiant į transporto ir žemės naudojimo planavimo klausimus;

2. Aprūpinti vaikus ir jaunimą kaip pėsčiuosius

- Nustatyti, kur yra vaikų ir jaunimo ėjimo poreikis ir kiek įmanoma, įrengti ten saugų susisiekimą pėsčiomis.

- Atskirti naudojimus vaikų ir jaunimo šaligatvius nuo didelio eismo gatvių, siekiant išvengti žalos.
- Įsitikinti, kad nuo šaligatvių yra visada pašalintas ledas ir sniegas.

3. Aprūpinti vaikus ir jaunimą kaip dviratininkus

- Užtikrinti, kad mokyklų politika ir praktika pasisakytų už pėsčiųjų ir dviratininkų kelionę į (iš) mokyklos;
- Nustatyti, kur yra jaunimo važiavimo dviračiu poreikis ir pagal galimybę įrengti ten saugų susisiekimą dviračiais.

4. Aprūpinti vaikus ir jaunimą kaip viešojo transporto naudotojus

- Užtikrinti, kad kiekviena viešojo transporto sistemos dalis būtų saugi ir pateikta už prieinamą kainą.
- Vengti maršruto transporto priemonių perkėlimų;
- Išnagrinėti kiekvieną viešojo transporto sistemos aspektą iš tėvų su vaikais perspektyvų ir patenkinti norimą keliautojo poreikį;
- Padėti organizuoti mokyklos autobusus jaunesniems vaikams;
- Įrengti gatves, mažinančias automobilių greitį (ypač miestų teritorijose ir aplink mokyklą);
- Siekti sumažinti motorizuoto eismo kiekį ir neigiamą jo poveikį.

Dokumentas „*Feasibility study on the availability of comparable child care statistics in the European Union*” nurodo, kad vaikų priežiūros teikimo plėtra visose valstybės narėse tapo viena iš politikos prioritetų Europos Sąjungoje per pastaruosius 15 metų. Prie šio prioriteto stipriai susiję poreikiai skatinti lygias galimybes vyrams ir moterims darbo rinkoje tampa vis svarbesni [35].

Informacijos poreikis

Vaikų priežiūros paslaugų duomenų prieinamumas labai skiriasi Europos šalyse. Tai pirmiausia priklauso kokia reikšmę valstybė priskiria šioms paslaugoms. Susipažinti su vaikų priežiūros paslaugų informacija galima interneto svetainėse, tačiau nevisada ją lengva rasti, nes ji dažniausiai yra pateikta vietos kalba. Galima rašyti prašymus į nacionalines statistikos tarnybas dėl informacijos pateikimo, bet kartais reikia ilgai laukti atsakymo. Taigi Europos šalims reikėtų skirti daugiau dėmesio duomenų prieinamumui, kad visi žmonės galėtų greitai surasti reikiamą darželių informaciją.

Ataskaitomis, kurias parengė Europos Komisijos Vaikų priežiūros tinklas („Kaip suderinti darbą ir rūpintis vaikais: kokia informacija yra reikalinga veiksmingai politikai?“), supažindino su nepakankama turima informacija apie vaikų priežiūrą nacionaliniu ir Europos lygiu. Europos Komisija tiria būdus, kaip užpildyti spragas statistinės informacijos prieinamumo visoje Europos Sąjungoje.

Kai kurios šalys pajvairina vaikų priežiūros paslaugas patenkinant įvairius šeimos poreikius, o kiti teikia ribotą pasirinkimą tėvams. Dažniausios vaikų amžiaus grupės 0–3, 3–6 ir 6–12.

Neįgyvendinti šeimos poreikiai:

- Šventinėmis dienomis nėra įprasta naudoti ikimokyklinės paslaugas;
- Per mažai paslaugų yra vaikams, turintiems specialiųjų poreikių;
- Labai mažai paslaugų teikiamos visą laiką, visus metus [35].

I SKYRIAUS APIBENDRINIMAS

Anglijoje ir JAV atlikti tyrimai parodė, kad ikimokyklinių įstaigų lankymas išvysto spartesnę vaiko intelektualinę ir socialinę raidą, nei vaikų, kurie nebuvo ugdomi pagal ankstyvojo ugdymo programas. Taigi apibendrinant atliktą užsenio šalių apžvalgą, išskiriamos tokios tendencijos, pritaikant miestų aplinką vaikams:

- Iš Suomijos ikimokyklinio ugdymo sistemos apžvalgos išaiškėja, kad norint turėti gerai paplitusi ikimokyklinių įstaigų tinklą, tai ikimokykliniam ugdymui reikia skirti didelį finansavimą. Tada įstaigų darbo laikas gali būti ilgesnis ir auklėtųjų skaičius tenkantis vienam vaikui grupėje didesnis.
- Taip pat labai geras yra Suomijos sprendimas padėti tėvams, kurie prižiūri ir ugdo savo vaikus namuose, perprasti šiuolaikinio ikimokyklinio ugdymo metodus. Savivaldybės suteikia nemokamus vaikų ugdymo užsiėmimus, mokymus, patarimus ir diskusijas nemokamose atvirose ikimokyklinio ugdymo veiklose.
- Jei valstybei pavyksta sukurti platų, kokybišką valstybinių ikimokyklinių ugdymo įstaigų tinklą, tada nebūtina steigti daug privačių įstaigų arba kitų vaikų ugdymo modelių įvairovės, nes visi vaikai būtų aprūpinti savivaldybės ikimokyklinių įstaigų vietomis.
- Švedija yra geras išsivysčiusios šalies pavyzdys kitoms valstybėms, nes ji sugeba ne tik užtikrinti gerą ikimokyklinių įstaigų prieinamumą, bet apskritai kurti vaikams draugišką aplinką. Švedijoje įkurta daug ikimokyklinių klasių, laisvalaikio centrų, šeimos dienos priežiūros namų, suteikiančių priežiūrą vaikams, kurių tėvai dirba ar mokosi tuo metu.
- Švedijoje vaikų dalyvavimas miesto planavime prisideda prie vaikų draugiškos aplinkos sukūrimo. Įtraukiant vaikus į miestų planavimą, galima sužinoti ko norėtų vaikai, kaip jie įsivaizduoja sau artimą miesto aplinką.
- Iš atliekamos kas 3 metus tėvelių apklausos Švedijoje, paaiškėja ko trūksta tėvams, ką jie norėtų patobulinti ar kažką naujo įrengti vaikų priežiūros paslaugose.
- Saugus viešasis transportas ir gerai reguliuojamas eismas yra gyvybiškai svarbūs komponentai miesto vaikams, todėl norint sukurti draugišką aplinką vaikams susisiekimo infrastruktūrai reikia teikti daugiau dėmesio. Viešasis transportas, pritaikytas tėvams su vaikų vežimėliais, užtikrina keliaujančių tėvų patogumą.

2. MIESTŲ APLINKOS PRITAIKYMO VAIKŲ PRIEŽIŪROS IR UGDYMO POREIKIAMS TEMATIKA LIETUVOS ĮSTATYMUOSE IR STRATEGINIUOSE DOKUMENTUOSE

Apžvelgiami Lietuvos dokumentai, kad sužinoti, kaip Lietuvos miestų planų rengimo metodika ir teritorijų planavimo sistema tenkina Lietuvos miestų vaikų ir šeimų poreikius. Analizuojami Lietuvos įstatymų ir strategijų tikslai bei uždaviniai visuomenės švietimo paslaugų užtikrinimui, šeimų remimui ir gimstamumo didinimui.

2.1. Strateginiai (Nacionaliniai) dokumentai

Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija – Lietuva 2030“ – tai valstybės vizija ir raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 metų. Tai pagrindinis planavimo dokumentas, kuriuo turi būti vadovaujamasi priimant strateginius sprendimus ir rengiant valstybės planus ar programas. Strategijos paskirtis – kurti aplinką, kuri sudarytų sąlygas skleisti pažangos vertybėms. Išskiriamos trys esminės pažangos sritys – visuomenė, ekonomika ir valdymas. Pokyčiai šiose srityse įtvirtins pažangos vertybes ir remsis darnaus vystymosi principais [26].

Šios strategijos V skirstinio 5.9. punktas „Sumani visuomenė“ – esminės pokyčių iniciatyvos“, papunktis 5.9.2. „Solidari visuomenė“, teigia, kad norint stiprinti šeimos institutą, reikia sukurti šeimai palankią aplinką: plėsti kompleksinių paslaugų ir infrastruktūros šeimai sistemą, sudaryti palankias sąlygas šeimos prokreacinės funkcijos įgyvendinimui, formuoti teigiamą visuomenės požiūrį į šeimą. Sudaryti palankias sąlygas derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus: užtikrinti vaikų priežiūros ikimokyklinėse įstaigose prieinamumą, išplėtoti popamokinio užimtumo ir bendruomenės centrų veiklą, sudaryti galimybes pasirinkti lankstų darbo grafiką.

Taigi Lietuvos pažangos strategija – Lietuva 2030, numato kaip turėtų būti sukurta aplinką, kad patenkinti šeimos poreikius. Strategijos vizija ir paskirtis yra geros, reikia tik sugebėti jas įgyvendinti. Kai savivaldybės sugebės užtikrinti visiems vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą, tada vaikų priežiūra nebus didelis rūpestis tėvams ir tai skatins vaikų gimstamumą.

Valstybinės švietimo 2013–2022 m. strategijos tikslas – paversti Lietuvos švietimą tvarių pagrindų valstybės gerovės kėlimui, ugdyti veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį. Lietuvos švietimo vizija – kiekvienas vaikas, jaunas ir suaugęs žmogus Lietuvoje siekia ir nesunkiai randa, kur mokytis, šalies švietimo sistemą

sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės nuolat tobulėjančios, tarpusavyje ir su partneriais bendradarbiaujančios švietimo įstaigos, kurių darbuotojai turi autoritetą visuomenėje ir palaiko nuolatinę diskusiją dėl šalies švietimo plėtotės, Lietuvos valstybės ir jos žmonių sėkmės ir kultūros bei ūkio plėtros, atsižvelgiant į miesto ir kaimo darnią raidą [27].

Šios strategijos II skirstinio „Strategijos tikslai ir švietimo kaitos kryptys (uždaviniai)“, 12 punkto „Pagrindinio strateginio tikslo kontekstas“, papunktis 12.2. teigia, kad atsiliekame pagal įtraukties į ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą, suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą lygį. Taip pat būtina plėtoti švietimo sistemos alternatyvas, kad jos būtų prieinamos, patrauklios ir vertingos dabar menkai į mokymąsi įtrauktoms visuomenės grupėms – ikimokyklinio amžiaus vaikams, socialinės rizikos grupės jaunimui, suaugusiesiems, kaimo gyventojams. Papunktis 12.8. teigia, kad itin svarbu išlaikyti Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos rekomenduojamą ne mažesnę negu 6 % bendrojo vidaus produkto valstybės biudžeto dalį švietimui ir paisyti Europos Tarybos rekomendacijos dėl 2013 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos, kurioje nurodoma didinti išlaidų dalį moksliniams tyrimams ir švietimui. Gerokai smukęs švietimo biudžetas turėtų būti atkurtas ir išlaikomas pagal pažangiausios švietimo kokybės šalių praktiką. 13 punkto „Strategijos tikslai“, papunktis 13.3. teigia, kad turime užtikrinti švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį.

Taigi Valstybinė švietimo 2013–2022 m. strategija nurodo, kad švietimo padėtis Lietuvoje yra mažai išvystyta, būtinai reikia plėsti švietimo sistemą, kad būtų galima suteikti visiems gyventojams mokymosi galimybes ir išugdyti kokybišką visapusišką žmonių mąstymą. Strategijoje nustatomi švietimo kaitos kryptys, ilgalaikiai švietimo tikslai, Lietuvos politikos prioritetai. Norint pasiekti geresnius švietimo plėtros rezultatus taip pat reikia didinti švietimo finansavimą.

Nacionalinės pažangos programa 2014–2020 metų rengiama siekiant įgyvendinti Valstybės pažangos strategiją – Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“ ir sukurti pažangią, modernią ir stiprią valstybę, pasižyminčią sumanios visuomenės, sumanios ekonomikos ir sumanaus valdymo derme. 2 prioriteto „Veikli ir solidari visuomenė“, 2.1.1 uždavinys teigia, kad reikia siekti vaiko ir šeimos gerovės, stiprinti ir saugoti visuomenės sveikatą. Įgyvendinant šį uždavinį, siekiama sudaryti visiems vaikams lygias galimybes sveikai augti ir visapusiškai vystytis, skatinti vaikus auginančias šeimas visavertiškai dalyvauti darbo rinkoje. Taip pat numatoma investuoti į ikimokyklinio ugdymo prieinamumą, plėtoti šeimoms skirtas socialines ir sveikatinimo paslaugas, stiprinti vaiko teisių apsaugą. Numatomos svarbiausios šio uždavinio įgyvendinimo kryptys: sudaryti palankias sąlygas derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus; didinti vaikų priežiūros ikimokyklinių įstaigų prieinamumą;

sudaryti palankias sąlygas vaikui augti, stiprinti šeimą, ugdyti tėvų socialinius ir pozityvios tėvystės įgūdžius; plėtoti tarpžinybines švietimo, socialinės, sveikatos ir kitų sričių priemones, užtikrinančias vaiko ir šeimos gerovę; plėtoti vaikų ir šeimų socialinę atskirtį, skurdą ir smurtą mažinančias priemones; stiprinti vaiko teisių apsaugos sistemą – užtikrinti vaiko teisių apsaugą [33].

Taigi Nacionalinės pažangos programa 2014–2020 m. pateikia valstybės prioritetus ir uždavinius, kurie parodo, kad reikia siekti vaikų ir šeimos gerovės, aprūpinant juos sveikatingumo paslaugomis. Taip pat numato uždavinių įgyvendinimo kryptys didinant ikimokyklinių įstaigų prieinamumą ir sudarant palankias sąlygas derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijos tikslas – sukurti aplinką plėtoti šalies materialinei ir dvasinei gerovei, kurią apibendrintai nusako žinių visuomenė, saugi visuomenė ir konkurencinga ekonomika [25]. III skirsnio „Ilgalaikiai valstybės raidos prioritetai ir jų įgyvendinimo kryptys“, punktas 1. „Mokslas ir švietimas“ teigia, kad reikia užtikrinti visuotinį ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą ir lygias mokyklinio starto galimybes.

Taigi pagrindiniuose strateginiuose Lietuvos dokumentuose – Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“, Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje, Nacionalinės pažangos programoje 2014–2020, Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje, numatyta didinti vaikų priežiūros ikimokyklinių įstaigų prieinamumą, kad užtikrinti visiems vaikams kokybišką ankstyvąjį ugdymą. Taip pat numato siekti vaikų ir šeimos gerovės, didinti švietimo finansavimą ir kurti sveiką aplinką, kurioje būtų gerai gyventi visiems gyventojams.

2.2. Kiti teisės aktai – Švietimas ir profesinis mokymas

Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas ir jo organizavimas Lietuvoje reglamentuojamas Švietimo įstatyme remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos norminiais aktais. Savivaldybės ir kiti steigėjai yra atsakingi už ugdymo įstaigų plėtrą, taigi jos turi užtikrinti vaikų ikimokyklinį ugdymą.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo paskirtis – nustatyti Lietuvos švietimo tikslus, švietimo sistemos principus, švietimo sistemos sandaras, švietimo veiklas, švietimo santykių pagrindus, valstybės įsipareigojimus švietimo srityje [31].

Švietimo įstatymo II skirsnio „Švietimo sistemos sandara“, 6 straipsnis „Švietimo sistema“, Lietuvos švietimo sistema apima: formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, formalųjį profesinį mokymą ir aukštojo mokslo studijas), neformalųjį švietimą (ikimokyklinį, priešmokyklinį, kitą neformalųjį vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą) ir

suaugusiųjų švietimą), savišvietą, švietimo pagalbą (švietimo informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją ir kitą pagalbą). 7 straipsnis „Ikimokyklinis ugdymas“, teigia, kad ikimokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius. Ikimokyklinis ugdymas vyksta šeimoje, o tėvų (globėjų) pageidavimu – pagal ikimokyklinio ugdymo programą. Švietimo ir mokslo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka vaikui ikimokyklinis ugdymas gali būti privalomas. Ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikui nuo gimimo, iki jam pradedamas teikti priešmokyklinis arba pradinis ugdymas. Ikimokyklinio ugdymo programą, parengtą pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintus ikimokyklinio ugdymo programų kriterijus, vykdo ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklos, laisvasis mokytojas ar kitas švietimo teikėjas. Ikimokyklinio amžiaus vaikui ir jo tėvams (globėjams) kompleksiskai teikiamos švietimo pagalba, socialinė parama, sveikatos priežiūros paslaugos švietimo ir mokslo ministro, socialinės apsaugos ir darbo ministro ir sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka.

Švietimo planavimo paskirtis – įvertinus švietimo būklę ir atsižvelgus į visuomenės švietimo poreikius, nustatyti ilgalaikius ir trumpalaikius švietimo tikslus ir uždavinius, apibrėžti prioritetus ir priemones uždaviniams vykdyti. Savivaldybės, įgyvendindamos Valstybinę švietimo strategiją, nustato ilgalaikius švietimo plėtros tikslus ir priemones jiems pasiekti. Vyriausybė vykdo švietimą reglamentuojančius įstatymus, nutarimus, programas, koordinuoja Švietimo ir mokslo ministerijos, steigia, reorganizuoja, likviduoja ir pertvarko valstybines švietimo įstaigas. Švietimo priežiūros paskirtis – stebėti švietimo prieinamumą ir kokybę ir skatinti švietimo tobulinimą, konsultuoti ir vertinti veiklą. Valstybės lygiu investicinės lėšos švietimo plėtotei skiriamos pagal programas, nustatytas LR valstybės ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme. Ikimokyklinio ugdymo ir neformaliojo vaikų švietimo mokykloms, skiriama lėšų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų, taip pat gali būti skiriama iš Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams [31].

Švietimo įstatyme nurodoma, kad savivaldybė privalo turėti optimalų pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo vaikų ir suaugusiųjų švietimo programų teikėjų tinklą, užtikrinantį asmenų ugdymąsi ir jų teisę mokytis valstybine kalba, ir pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų tinklą. Savivaldybė, priimdama sprendimus dėl naujų ikimokyklinio ugdymo įstaigų steigimo, yra įpareigota atsižvelgti į visuomenės poreikius. Taip pat įstatyme nurodoma, kad neformaliojo švietimo teikėjų tinklą kuria ne tik valstybė, savivaldybės, bet ir fiziniai bei juridiniai asmenys. Valstybė ir savivaldybės turi sudaryti sąlygas nevalstybinėms mokykloms steigtis ir veikti,

todėl neturėdamos sąlygų priimti vaikų į savivaldybei priklausančias ikimokyklinio ugdymo įstaigas, savivaldybės galėtų sudaryti palankias sąlygas steigti privačius darželius (pvz., suteikdamos galimybę savivaldybei priklausančias patalpas nuomotis už simbolinį mokestį) [49].

Taigi Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas nustato švietimo tikslus, švietimo sistemos sandarą, švietimo ir ikimokyklinio ugdymo paskirtis, kurie parodo, koks svarbus ir vertingas yra ankstyvasis vaikų ugdymas. Įstatymas nurodo švietimo valdymo subjektus ir jų atsakingumą švietimo sistemoje.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo II skirstinio, 6 straipsnis teigia, kad viena iš savarankiškosios savivaldybių funkcijų yra ikimokyklinio ugdymo, vaikų ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo organizavimas, vaikų ir jaunimo užimtumo organizavimas. 7 straipsnis nurodo, kad viena iš valstybinės funkcijų yra priešmokyklinio ugdymo organizavimas, savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų iki 16 metų mokymosi pagal privalomojo švietimo programas užtikrinimas. III skirstinyje, 8 straipsnyje nustatyta, kad savivaldybė yra atsakinga už viešųjų paslaugų teikimą gyventojams. 9 straipsnis teigia, kad savivaldybė administruoja ir užtikrina viešųjų paslaugų teikimą gyventojams nustatydamą šių paslaugų teikimo būdą, taisykles ir režimą, steigdamą savivaldybės biudžetines ir viešąsias įstaigas, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka parinkdamą viešųjų paslaugų teikėjus ir įgyvendindamą viešųjų paslaugų teikimo priežiūrą ir kontrolę. Savivaldybė steigia naujus viešųjų paslaugų teikėjus tik tais atvejais, kai kiti teikėjai viešųjų paslaugų neteikia arba negali jų teikti gyventojams ekonomiškai ir geros kokybės [32].

Atsižvelgiant į tai, kiek vaikų kasmet negali pakliūti į sostinės darželius, akivaizdu, kad savivaldybė turėtų inicijuoti naujų ikimokyklinio ugdymo įstaigų steigimą, (ypač šių įstaigų trūksta naujuose mikrorajonuose). Pasitaiko atvejų, kad tėvams siūloma leisti vaiką į darželį, esantį net už kelių mikrorajonų, tokiu atveju negalima teigti, jog šios paslaugos teikimas yra užtikrinamas ir ji yra geros kokybės [49].

Taigi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas nurodo, kad savivaldybė turi užtikrinti visiems gyventojams naudojimąsi viešosiomis paslaugomis ir kad šios paslaugos būtų teikiamos nuolat.

Vaiko priežiūros tematika Lietuvos Higienos normose. Pagrindinius ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų, ugdymo proceso organizavimo sveikatos saugos reikalavimus nustato higienos norma. III skirstinio 9 punktas teigia, kad vaikų skaičius grupėse yra griežtai ribojamas, ugdymo grupės formuojamos iš to paties arba skirtingo amžiaus vaikų, užtikrinant vaiko dienos ir ugdymo režimo fiziologinius ir amžiaus ypatumus: grupėse iki 1 metų amžiaus gali būti ne

daugiau kaip 6 vaikai, 1–1,5 metų – ne daugiau kaip 10 vaikų, 1,5–3 metų – ne daugiau kaip 15 vaikų, 3–7 metų – ne daugiau kaip 20 vaikų. Skirtingo amžiaus vaikų grupėse nuo gimimo iki 3 m. gali būti ne daugiau kaip 8 vaikai. Į grupę draudžiama vesti sergančius vaikus. Vaikui sunegalavus įstaigoje, jis izoliuojamas iki atvykstant tėvams.

IV skirstinys nurodo ikimokyklinių įstaigų sklypo/teritorijos reikalavimus, kurio punktai teigia kad, minimaliai neužstatyta teritorijos dalis, skirta vaikų žaidimo aikštelėms, turi būti ne mažesnė kaip po 6 kv. m ploto vienam vaikui. Naujai statomų įstaigų teritorijos dydis nustatomas atsižvelgiant į planuojamą vaikų skaičių. Įstaiga, ugdanti iki 50 vaikų, gali naudotis kita vaikų žaidimui tinkančia erdve. Tokiu atveju turi būti numatytas saugus vaikų nuvykimas, buvimas toje erdvėje ir grįžimas į įstaigą. Įstaigos teritorija turi būti aptverta ne žemesne kaip 1,5 m aukščio tvora. Žaidimo aikštelėse turi būti sudaryta galimybė apsaugoti vaikus nuo tiesioginių saulės spindulių ir kritulių. Tamsiu paros metu įstaigos darbo laiku įėjimas į pastatą ar patalpas turi būti apšviestas.

V skirstinio 33 punktas, nurodo, kad ikimokykliniuose patalpuose vienam vaikui iki 3 m. turi būti nemažesnis kaip 4,3 kv. m plotas, o 3–7 metų nemažiau nei 4 kv. m plotas, (specialiųjų poreikių turinčiam vaikui – 5 kv. m. valgymo salėje turi būti skiriama ne mažiau kaip 1 kv. m ploto [28].

Taigi higienos normoje yra pagrindiniai ikimokyklinio ugdymo įstaigų reikalavimai: teritorijų plotams, pastatams, vaikų ugdymo grupėms ir pan. Palyginus su Suomijos šalimi, kur ikimokyklinėse įstaigose vienam vaikui atitenka nuo 5 iki 10 kv. m ploto, tai Lietuvoje skiriama 1 kv. m ploto mažiau vienam vaikui.

Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programa siekia užtikrinti, kad vaikų gimimas nemažintų šeimos pajamų, neribotų abiejų tėvų profesinių siekių, mokymosi, karjeros galimybių, jų kultūrinių interesų ir gyvenimo kokybės. Tėvai neturi būti pastoviai užimti buitinėmis pareigomis kol auga vaikai. Užuoť mėtę pinigų brangiam šeimos pajamų įvertinimui, geriau nukreipti lėšas šeimų paremimui ir palengvinimui vaikus auginantems asmenims derinti šeimos ir darbo pareigas.

Programa teigia, kad: „Didinsime paskatas kurti šeimas ir gimdyti vaikus. Šeima ir vaikai visada bus mūsų prioritetas.“ Bus steigiami daugiau vaikų dienos centrų, vasaros stovyklų, kad jos būtų prieinamos šeimoms su dididelėmis pajamomis. Švietimo ir mokslo politika kurs lanksčią, atvirą, kokybišką ir kiekvienam prieinamą švietimo sistemą, kuri atitiktų atviros pilietinės visuomenės asmens ir šalies ūkio poreikius ir sudarytų galimybę mokytis ir tobulėti visą gyvenimą. Valstybė plėtis ikimokyklinio ugdymo infrastruktūrą bei ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų tinklą, kuris bus orientuotas į aukštos kokybės vidurinį mokslą ir garantuos kuo geresnį švietimo prieinamumą visiems [24].

Taigi šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programa siekia paremti šeimas auginčias vaikus, kad sudaryti paskatas gimstamumo didinimui ir šeimų kurimui. Valstybė stengsis užtikrinti švietimo prieinamumą visiems vaikams, steigiant ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes pradinėse mokyklose, kuriant daigafunkcinius centrus (kuriuose būtų galima vykdyti ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio ir kitas neformaliojo vaikų švietimo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas). Taip bus sudaryta galimybė kiekvienam vaikui lankyti darželį.

2.3. Lietuvos mokslinių straipsnių miestų aplinkos pritaikymo vaikų auginimo poreikiams tematika apžvalga

Daiva Malinauskienė straipsnyje „Priešmokyklinio ugdymo pakopos svarba vaikų socialinės kompetencijos ugdymui“ analizuoja priešmokyklinio amžiaus vaikų pasirengimo ir subrendimo mokyklai problemą. Šis straipsnis yra aktualus nagrinėjamajai darbo temai, nes parodo kaip reikalingos yra ikimokyklinės įstaigos. Straipsnyje yra pateikti kaimų ir miestų vaikų priešmokyklinio ugdymo tyrimų rezultatai, kurie parodo, kad ikimokyklines įstaigas lankantys vaikai lengviau prisitaiko esamoje situacijoje. O vaikai gyvenantys kaime, kurie buvo ugdomi namuose pasiekė žemesnį brandumo lygį. Analizuojamojo straipsnio tyrimai rodo, kad ikimokyklinėse įstaigose yra sudaromos palankesnės ugdymosi sąlygos nei ugdant vaikus namuose [5].

Robertos Pranaitytės ir Daivos Malinauskienės straipsnis „Pedagogų nuomonė apie kokybišką vaikų ugdymą sąlygojančius veiksnius ikimokyklinėse įstaigose“ parodo, kad švietimui skiriama vis daugiau dėmesio. Norint įgyvendinti „Švietimo visiems strategiją“ reikia pradėti nuo ikimokyklinio amžiaus vaikų. Vaiko santykis su ikimokykline įstaiga, kaip ugdymo vieta, įgalinančia paruošti vaiką tolimesniam jo ugdymui mokykloje, jo saviraiškai ir saviraidai. Kokybė yra kiekvieno organizacijos nario atsakomybė. Vienas mums aktualiausias kokybiško ugdymo garantijų trukdys yra didelis vaikų skaičius grupėje. Iš ko seka, kad sprendžiant vietų trūkumą darželiuose, negalima didinti vaikų skaičių grupėje, todėl lieka tik viena išeitis – įrenginėti naujas ikimokyklines įstaigas [6].

Burškaitienės Ramunės straipsnyje „Ugdomosios aplinkos tradicinėje Lietuvos ikimokyklinėje įstaigoje: ekspertinis vertinimas“ analizuojama ikimokyklinio ugdymo įstaigų aplinka, kuri turi būti artima namų aplinkai, kad būtų užtikrinami prigimtiniai vaiko poreikiai, teisės bei interesai. Tačiau daugelio Lietuvos ikimokyklinių įstaigų ugdomoji aplinka neatitinka higienos

reikalavimų, nes savivaldybės stokoja lėšų ikimokyklinio ugdymo paslaugas teikiančių įstaigų vidaus ir išorės aplinkai įrenginiams atnaujinti. 50 % seniūnijų trūksta patalpų ikimokykliniam ugdymui. Palankios sąlygos ugdomajai aplinkai įgyvendinti įmanomos, jeigu yra užtikrinami svarbiausi komponentai: pedagogų kūrybiškumas, tėvų sąmoningumas, tarpinstitucinis, asmeninis bendradarbiavimas bei valstybės parama [2].

Giedrės Purvaneckienės straipsnis „Švietimo politika ir ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo plėtra“ parodo, kad daugiausia ikimokyklinio ugdymo įstaigų buvo prieš pat Nepriklausomybės atkūrimą, vėliau jų nuolat mažėjo. Visuomeninė vaikų priežiūra suteikia tėvams galimybę dirbti (ypač motinoms). Šiais laikais itin padaugėjo nesantuokinių vaikų ir ištuokų skaičius, todėl vienam iš tėvų prižiūrinčiam vaikus ypač svarbu derinti darbo ir šeimos pareigas. Valstybė bus stipresnė intelektualiai ir ekonomiškai, jei visiškai panaudos abiejų lyčių intelektualinį potencialą. Visuomenei naudinga, kai didėja užimtųjų dalis. Tada mažiau reikėtų mokėti pašalpų, bei ilgėjant vidutinei gyvenimo trukmei, reikia daugiau dirbančiųjų pensijų sistemos veiksmingumui užtikrinti. O užimtųjų dalies didinimo pagrindinis rezervas – moterys. Kuo didesnė moterų dalis yra darbo rinkoje, tuo didesnis gimstamumas. Esminė moterų visaverčio dalyvavimo darbo rinkoje komponentė – visiškas aprūpinimas visuomeninėmis vaiko priežiūros institucijomis. Ikimokyklinė vaikų priežiūra taip pat labai svarbi socialinės rizikos šeimų vaikams. Valstybės politikoje trūksta visybiško požiūrio į ikimokyklinį vaikų ugdymą bei priežiūrą. Turėtų būti sukurta Valstybės ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo koncepcija bei jos įgyvendinimo strategija, kurią reikėtų kuo greičiau įgyvendinti [4].

Iš pateiktų straipsnių paaiškėja, kad ikimokyklinės įstaigos labai reikalingos vaiko ugdymui bei priežiūrai, o jų trūkumas lemia, kad vaikai, kuriems neliko vietos darželiuose, ugdomi namuose, kas lemia nevisavertį vaiko ugdymąsi. Kadangi vaikų vystymasis susiformuoja ankstyvajame amžiuje, ikimokyklinis vaikų ugdymas yra ypač svarbus. Todėl norint pasirūpinti vaikų gero vystymosi galimybėmis, reikia sukurti daugiau patalpų ikimokykliniam ugdymui.

2.4. Vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigų tipai

- Valstybiniai (statdartiškos formos) darželiai;
- Privatūs darželiai;
- Pusiau privatūs darželiai (darželiai iš dalies remiami savivaldybės lėšomis);

- Darželiai įrengti kituose pastatuose: nuosavuose namuose, daugiabučiuose pirmame aukšte, mokyklos patalpoje;
- Miško, lauko darželiai – vaikai ugdomi lauke.

Valstybiniai (statdartinės formos) darželiai. Po Lietuvos nepriklausomybės Vilniuje pastatyti tik du valstybiniai vaikų lopšeliai – darželiai tai „Pilaitukas“ Pilaitėje (2008 m.) ir Santariškių darželis (2015 m.). Santariškių darželio plotas yra 3,5 tūkst. m² ir turi 250 vietų vaikams. Darželį finansavo savivaldybės (3,95 mln. eurų). Per pastaruosius 4 metus Vilniuje savivaldybė mieste sukūrė 3400 naujų vietų darželiuose, tačiau savivaldybės duomenimis į darželius dar laukia 700 vaikų. 2014 m. Vilniaus savivaldybė įkūrė daugiau kaip 1300 naujų papildomų vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Per 2015–2016 metus Savivaldybė planuoja įrengti 4 naujus darželius Vilniuje. Darželiai sukurs apie 1000 naujų vietų: Viršuliškėse, Žirmūnuose, Antakalnyje ir Justiniškėse (šalia Šeškinės). Vien per šią kadenciją jų įkurta daugiau nei 3 600. Palyginimui, 2009–2010 metais buvo sukurta tik 460 naujų vietų. Rengiami dokumentai ir investiciniai planai naujiems darželiams – Visoriuose, Pilaitėje ir Balsiuose [47, 66].

Privatūs darželiai. Pagrindinė kliūtis steigti privačius darželius ir į juos leisti vaikus – didelė kaina. Nuo 2010-07-01 įsigaliojo higienos normų pakeitimai ikimokyklinėms institucijoms. Steigėjams svarbiausia, kad dabar neprivaloma specialiai įrengti patalpas, darželį galima steigti nuosavame name ar daugiabučio namo pirmajame aukšte. Taip pat pasikeitė ir reikalaujamas būtinų patalpų skaičius (darželiui nereikia atskiros kūno kultūros salės, valgomojo ir miegamojo). Vienaime kambariame vaikai galės žaisti, miegoti ir valgyti. Vaikų pietų miegui nebūtinai reikia lovyčių, užtenka čiužinių, atitinkančių higienos normas. Jeigu samdomas maisto tiekėjas, tai ir virtuvės nebūtina. Tačiau ir supaprastinus reikalavimus įsteigti privatų darželį patalpoms tinkamai įrengti reikalingos didelės investicijos.

Lietuvoje 2011 m. įvestas valstybinis ikimokyklinio ugdymo krepšelis. Metinis 2555 litų krepšelis skiriamas darželinukui ugdyti 4 valandas per dieną arba 20 valandų per savaitę. Valstybės finansavimu gali naudotis ir tėvai, vedančius vaikus į privatų darželį, manoma, kad šis finansavimas paskatino privačių darželių steigimą. Norint steigti privatų darželį reikia gauti higienos pasą pateikiant paraišką Visuomenės sveikatos centrui. Verslininkai gali pasirinkti įstaigos juridinį statusą – UAB ar VŠĮ. Reikalavimai veiklai abiem atvejais yra vienodi. Tačiau dauguma renkasi socialinės institucijos statusą, nes jis sudaro galimybes įstaigai dalyvauti projektuose ES paramai gauti. Taip pat tokio statuso darželis gali pretenduoti į valstybės paramą ir gauti gyventojų skiriamas

2 % pajamų mokesčių permokos lėšas. Daugelis norinčių steigti privačius darželius mano, kad supaprastinti reikalavimai ir valstybės parama, sudarys galimybę gerai užsidirbti iš šios veiklos. Tačiau iš tiesų darželinuko išlaikymas yra brangus. Darželiui dirbant, nustačius kažkokius pažeidimus, duodamas terminas juos ištaisyti, o jų nepašalinus stabdomas leidimo galiojimas iki tol, kol susitvarkys. Nesusitvarkius per 6 mėn. leidimas panaikinamas [46].

Vilniaus savivaldybė padeda plėstis privačių darželių tinklui sostinėje, remdama nevalstybines ugdymo įstaigas. Savivaldybė konsultuoja ir padeda steigti naujas grupes, ieško galimybių steigti pusiau privačius darželius savivaldybės patalpose. Vilniaus miesto savivaldybė remia 7 iš 55 Vilniuje šiuo metu veikiančių privačių darželių: tapdama dalininke, sudarydama sąlygas mokėti mažesnę mokestį už vaiko išlaikymą, leisdama savo nuomojamoje valstybinės žemės dalyje statyti darželio pastatus ar pagal panaudos sutartis neatlygintinai naudotis patalpomis. (Pastatų ar patalpų ilgalaikės panaudos galimybės turi Montessori metodo centro darželis-mokykla, Žmonių su Dauno sindromu ir jų globėjų asociacijos darželis, Vilniaus prancūzų pradinės mokyklos ikimokyklinukai, VšĮ „Mažoji gubojė“ ir VšĮ Tarptautinės Amerikos mokyklos Vilniuje darželinukai) [65].

VšĮ „Vilniaus privačiai gimnazijai“ suteiktas leidimas nuomojamoje valstybinės žemės dalyje Antakalnyje statyti naują darželį su 80 vietų vaikams. Vilniaus savivaldybė apie 700 tūkst. litų investavo darželio „Mažasis Trinapolis“ sutvarkymui. Kadangi savivaldybė tapo įstaigos dalininke, mokestis už vaiko išlaikymą šiame darželyje yra mažesnis, nei kitose privačiuose ikimokyklinėse įstaigose. Netoli Verkių parko esantis privatus darželis turi 230 vietų, įrengus patalpas 2-iems grupėms, sukurta dar 50 vietų.

Ikimokyklinės įstaigos nuosavyse namuose ar daugiabučiuose. Gražiausiai Lietuvoje tvarkoma ikimokyklinio ugdymo įstaiga – Vilniaus miesto savivaldybės darželis „Lazdynėlis“, įsikūręs daugiabučio pirmame aukšte. Darželis dirba iki 19 val. likę vaikai sueina į vakarinę grupę. Naujovė: kas antrą ketvirtadienį tėvai, keliom valandom gali atvesti vaikus į vakarinę grupę, primokėti už tai nereikia. Darželio direktorė planuoja įsteigti grupę greta esančioje greitosios pagalbos ligoninėje. Ten yra kirpykla, kavinė, tai galėtų atsirasti ir darželis, kuris būtų patogus gydytojų šeimoms [20].

Vilniaus rajone, Rokantiškėse, name įsikūręs privatus vaikų ugdymo darželis „Saulės gojus“, kurį lanko 50 vaikų nuo 3 metų. Darželis daug ugdymo idėjų perima iš Vokietijos ar Skandinavijos miško darželių. Vaikai 2–3 savaites visa dieną praleidžia šalia esančiame miške, miega palapinėse, renka žoleles, tyrinėja. Darželis laikosi ekologinės krypties, vengiama sintetinių medžiagų, atidžiai

renkami maisto produktai, net testeriu matuojami nitratai. Vyksta papildomi profesionalų vedami užsiėmimai (muzikos, jogos, baleto ir kt.) [20].

Įkuriant darželius daugiabutyje arba nuosavame name, problema kyla ir dėl sanitarinių reikalavimų (7 vaikams reikalingas vienas unitazas, 5 vaikams - viena praustuvė). Bute šiuos reikalavimus sunku įgyvendinti, nes reikia pertvarkyti vandentiekį ir kanalizaciją [46]. Paprasčiau yra darželį steigti nuosavame name, kur lengiau yra įsirengti sanitarinius prietaisus. Steigiant darželį daugiabutyje taip pat sunku yra susitarti su daugiabučio gyventojais.

Universalus daugiafunkcinis centras – tai švietimo, kultūros ir socialines paslaugas vaikams ir vietos bendruomenei teikianti įstaiga, kurios veiklos sritys gali būti: ikimokyklinis, priešmokyklinis, neformalusis vaikų švietimas, vaikų priežiūra, neformalusis suaugusiųjų švietimas, pramoginė, sociokultūrinė, meninė vaikų ir suaugusiųjų veikla ir pan. [20].

Modulinės darželio patalpos. Kai vaikų skaičius nuolat kinta, darželio steigimas turi greitai reaguoti į šeimos poreikius. Vienas iš problemos sprendimų yra modulinės (kilnojamos) patalpos, nes patalpų gamyba ir pastatymas sklype vyksta greitai, lyginant su nuolatinio statinio statyba.

2.4.1. pav. Balsių darželio projektas [10]

Balsių mikrorajono modulinio darželio statinio projektas atitinka visus higienos normų reikalavimus (2.4.1. pav.). Statinio privalumai: greitai pastatomas; kokybė už prieinamą kainą; lanksčios plėtros galimybės. Darželį sudaro 5 savarankiški pastatai – moduliai (apie 280 m² kiekvienas). Pastatų kompleksas primins mažą, jaukią gyvenvietę su šeimyniškumo atmosfera, kuri įsilies į kraštovaizdį. Viena modulyje bus 2 grupės po 20 vaikų, iš viso bus 260 vietų [10].

2013 metais Vilniaus darželiuose trūkstant apie pusantro tūkstančio vietų ir sostinės valdžiai nebandant ieškoti racionalių sprendimų, iniciatyvos ėmėsi Balsių bendruomenė, nusprendusi parodyti, kad darželių trūkumo problemą gali būti išsprendžiama bendradarbiaujant su privačiais investuotojais. Reikia tik savivaldybės pritarimo, kad jai priklausančiame sklype privačiomis lėšomis galėtų būti pastatytas darželis. Darželį įrengtų per 3 mėnesius ir kainuotų apie 0,5 mln. Lt. Vilniaus savivaldybė palaiko tokias iniciatyvas ir stengiasi padėti privačių darželių stegimui. Parengtas Balsių darželio projektas buvo patvirtintas 2006 m., tačiau statyba neprasideda. [9].

Miško ir lauko darželiai. Miško ar lauko darželis – tai vieta, kur vaikai iki 7 metų beveik visą laiką leidžia gamtos apsuptyje, mokosi, žaidžia, valgo ir miega gryname ore. Daugiau nei 80 % laiko vaikai tiek vasarą, tiek žiemą praleidžia lauke. Vaikai mokosi tų pačių dalykų kaip ir kitose ugdymo įstaigose.

Miško darželio idėja atkeliavo iš užsenio šalių. Pirmieji lauko darželiai Europoje pradėjo kurtis 1950 m. Danijoje, vėliau – Švedijoje ir kitose Skandinavijos šalyse. Vadovaujamosi nuostata, kad „nėra netinkamo oro, yra tik netinkama apranga“. Patalpų prireikia tik higieniniais tikslais ir kai oro sąlygos tampa per sudėtingos. Žiemą lauko darželiuose vaikams leidžiama būti lauke iki –10 laipsnių, o kai kuriuose darželiuose net ir esant žemesnei temperatūrai. Vokietijoje, Anglijoje ir Skandinavijos šalyse, miško ir lauko darželiai sudaro nemažą dalį valstybinių darželių, Danijoje tokių darželių yra 38 % [41].

Prieš 20 metų Skandinavijoje ir 2014 metais Jungtinėje Karalystėje atlikti tyrimai įrodė, kad vaikų buvimas lauke visą dieną ir ištisus metus daro teigiamą įtaką jų mokymuisi, vystymuisi, ir sveikatai. Vaikai lauko darželiuose auga fiziškai aktyvesni ir tvirtesni. Reguliariai būnančių lauke vaikų imunitetas stiprėja, todėl jie rečiau serga. Lauko darželyje vaikams yra suteikiama daugiau laisvės ir erdvės mokymuisi. Vaikai tampa pastabesni, geriau sutelkia dėmesį, greičiau mokosi, turi didesnę emocinį stabilumą, kadangi juos supanti aplinka yra be galo turtinga ir nuolat besikeičianti. Didesnis vaikų savarankiškumas ugdo pasitikėjimą savimi. Vaikus supantys tikri gamtos kūriniai bei vaizduotę ir interpretaciją skatinančios priemonės skatina jų kūrybingumą. Būdami gamtoje bei ją tyrinėdami vaikai išmoksta geriau pažinti pasaulį ir gamtos reiškinius. Artimesni gamtai vaikai ilgalaikėje perspektyvoje tampa rūpestingesniais, ją bei jos išteklius tausojančiais, puoselėjančiais, o taip pat juos atkurti padedančiais žmonėmis [41].

Lauko darželiuose apsilanko miškininkai ir aplinkosaugininkai, kad papasakoti vaikams apie gamtos puoselėjimą, išgyvenimą gamtoje ir įvairių įrankių naudojimą. Daug dėmesio yra skiriama menui gamtoje: piešimui, tapymui, mozaikų darymui. Susipažindinant vaikus su pasauliu prastu oru vyksta kultūrinių įstaigų aplankymas (muziejų, parodų, galerijų, įvairios ekskursijos į policiją, gaisrinę, gamyklas) [50].

Lauko pedagogika daug dėmesio skiria fiziniam aktyvumui lauke, aplinkos pažinimui, tyrinėjimams. Vaikai žaidžia ne įprastais žaislais, o naudojami pasirinktai veiklai reikalingomis priemonėmis, įrankiais, įvairiais daiktais. Darželiuose leidžiama vaikui pačiam rinktis jį dominantį užsiėmimą ir mokytis savarankiško atradimo keliu, o ne gaunant tiesiogines instrukcijas. Vaikas lauko darželyje atranda save, natūralesnius ir šiltesnius santykius su aplinkiniais bei gyvąją gamtą,

kuri užpildo vaiko prisiminimus spalvingomis patirtimis. Lauko darželiai daug dėmesio skiria vaikų sveikatai, nes darželio vieta, yra įkuriama švaresnėje aplinkoje, naudojamos natūralios priemonės ir sveikiau maitinamasi.

Lietuvoje miško darželiai yra naujiena, todėl kol kas nėra populiarūs. 2014 m. Smiltynėje (Klaipėdoje) atidarytas miško darželis, kur vaikai nuo 8 iki 17 val. yra miške ar pajūry, išimtis tik sudėtingomis oro sąlygomis vaikai glaudžiasi Smiltynės gelbėtojų stotyje. Vaikai, augdami gamtoje, tapma emociškai ir fiziškai stipresni už įprastus darželius lankančius vaikus [40]. 2014 m. Vilniuje vyko lauko pedagogikos mokytojos iš Jungtinės Karalystės Juliet Robertson seminarai. J. Robertson noras skleisti lauko pedagogikos mokymus skirtingose šalyse kilo po 1986 m. pradėto darbo su vaikais lauko darželiuose [19].

Lauko pedagogika Lietuvoje bus skleidžiama bendradarbiaujat su Lietuvos sveikuolių sąjunga, kitomis nevyriausybinėmis, politinėmis ir valstybinėmis organizacijomis, žiniasklaidos priemonėmis. Siekiama, kad ir tradiciniai darželiai perimtų lauko pedagogikos patirtį, kad jose augtų sveikesni ir kūribingesni vaikai. Lauko pedagogikos žinios ir patirtis bus tobulinamos ir ateityje bendradarbiausiant su tokio tipo darželiais užsienyje. Taigi yra prisidedama prie Seimo paskelbtų Vaikų sveikatos 2014 metų realaus įgyvendinimo [19].

VšĮ Tėvystės centro direktorė ir lauko darželio „Po smilgom“ kūrėja plečia lauko darželių veiklą. Nuo 2014 m. veikia lauko darželis „Po smilgom“ Vilniaus centre, Pavilnių regioniniame parke (Rasų sen.). Priešais darželį atsiveria Pūčkorių atodanga, čia pat šlama Vilnelė, aplinka yra uždara. Vasaros metu prie šio darželio įsikurs lauko dienos stovykla ikimokyklinio amžiaus vaikams [19, 41].

Kadangi standartinėse ikimokyklinėse įstaigose nepakanka visiems vaikams vietų, tai miško ir lauko darželiai yra geras ir greitai įgyvendinamas sprendimas norint suteikti ikimokyklinę priežiūrą likusiems mažyliams. Lauko pedagogikos atstovai ragina kurti vaikų priežiūros grupes lauke ir miške. Šiuos darželius galima būtų įrengti nesunkiai bet kurioje Lietuvos vietoje, kur yra lauko ar miško teritorija. Tada ne tik atsirastų papildomų naujų vietų darželinukams, bet ir vaikai augtų sveikesni ir tvirtesni. Ikimokyklinėse patalpose vaikai žiemą ir rudenį masiškai serga, todėl čia yra dar viena priežastis kurti daugiau lauko darželių.

Lietuvoje dominuoja darželių įrengimas jiems skirtose, atskirose patalpose, tačiau galima būtų kai kuriuos darželius įrenginėti ir kitose visuomeninės paskirties pastatuose. Pavyzdžiui įrenginėti darželius pradinių mokyklų patalpose, kad tėvai veždami vieną vaiką į mokyklą, kartu

nuvežtų ir antrą vaiką į darželį. Nebūtinai reikia statyti naujas ikimokyklines įstaigas, kurioms reikia daug investicijų lėšų ir laiko.

2.5. Priešmokyklinis ugdymas

Gerinant ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą, daug dėmesio skiriama vaikų ugdymui paskutiniaisiais metais prieš pradėdant lankyti mokyklą. Priešmokyklinis ugdymas Lietuvoje pradėtas teikti 6 metų vaikams nuo 2003 metų.

Švietimo įstatymo 8 straipsnis, „Priešmokyklinis ugdymas“ teigia, kad priešmokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą. Priešmokyklinis ugdymas vykdomas pagal vienų metų švietimo ir mokslo ministro patvirtintą priešmokyklinio ugdymo bendrąją programą. Priešmokyklinį ugdymą vykdo ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklos, laisvasis mokytojas ar kitas švietimo teikėjas, vadovaudamiesi švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka. Priešmokyklinis ugdymas pradėdamas teikti vaikui, kai tais kalendoriniais metais jam sueina 6 metai. Priešmokyklinis ugdymas gali būti teikiamas anksčiau tėvų (globėjų) prašymu, vadovaujantis švietimo ir mokslo ministro patvirtintu Vaiko brandumo mokytis pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas įvertinimo tvarkos aprašu, bet ne anksčiau, negu jam sueina 5 metai. Priešmokyklinio amžiaus vaikui ir jo tėvams (globėjams) kompleksiškai teikiamos švietimo pagalba, socialinė parama, sveikatos priežiūros paslaugos švietimo ir mokslo ministro, socialinės apsaugos ir darbo ministro ir sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka.

Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje nurodytas priešmokyklinio ugdymo tikslas – atsižvelgiant į kiekvieno vaiko patirtį, galias, ugdymosi poreikius, vadovaujantis humanistinėmis ir demokratinėmis vertybėmis, užtikrinti optimalią vaiko raidą, padėti pasirengti mokytis pagal pradinio ugdymo programą [29].

Priešmokyklinį ugdymą finansuoja valstybė „krepšelio“ principu. Nuo 2014–09–01 Vilniaus miesto tarybos sprendimu, 17 darželiuose nebus vykdoma priešmokyklinio ugdymo programa. Vaikai (6–7 m.) galės ugdytis šalia darželių esančiose mokyklų patalpose, kurios atitiks visus keliamus reikalavimus, taip sostinės darželiuose bus papildomai sukurta nuo 400 iki 600 vietų. Pagal sprendimą 2014–2015 mokslo metais 16 mokyklų patalpose įsikurs 30 priešmokyklinio ugdymo grupių. Tam, kad priešmokyklinio ugdymo grupės mokyklų patalpose galėtų dirbti visą dieną, 2014 m. bus skirtas papildomas 500 tūkst. litų finansavimas iš mokinio krepšelio lėšų, skirtų savivaldybei.

Į ugdymo įstaigos patalpas, kuriose įsikurs priešmokyklinukai daugeliu atvejų bus atskiras įėjimas. Remonto darbams yra skirta 870 tūkst. eurų. 2013 metais sostinės mokyklose buvo įkurtos 2 priešmokyklinio ir 2 ikimokyklinio amžiaus grupės [8].

Nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. siūloma įteisinti privalomąjį priešmokyklinį ugdymą. Jei Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendins šiuos planus, tai Vilniaus savivaldybei reikėtų užtikrinti apie 1300 papildomų vietų priešmokyklinukams, Vilniuje tam įgyvendinti prireiktų apie 940 tūkst. eurų, o valstybės biudžetui kainuotų 1,5 mln. eurų (šiam tikslui bus naudojamos ir ES SF lėšos). Įteisinus privalomą priešmokyklinį ugdymą, 65-ias penkiamečių grupes Vilniuje tektų įkurti ne darželiuose, kur ir taip trūksta vietų, o mokyklose. Šiuo metu Vilniuje 4 val. priešmokyklinio ugdymo grupių dirba nedaug, nes tėvams reikalingesnės visos dienos priešmokyklinio ugdymo grupės [61].

Negalima daryti reformų, kai nėra tam pasirengta ir nenumatyta lėšų. Kai valdžia 2011 m. sutrumpino motinystės atostogas, sumažino išmokas mamoms antraisiais vaiko priežiūros metais ir jau po metų tėvai siekė kuo anksčiau grįžti į darbą, buvo priversti vesti vaikus į lopšelius, tačiau ne visi galėjo surasti vaikams vietą ikimokyklinėse įstaigose, todėl kilo daug problemų, nes tam nebuvo pasiruošta. Tai sukėlė staigų darželių vietų poreikio padidėjimą Vilniuje, ypač – lopšelio vietų, nes dauguma tėvų nuo 2011 m. pasirinko vaiko priežiūros atostogas, kol vaikui sueis metai, ir po to grįžo į darbus. (2013 m. Vilniuje lopšelius lankė 3348 vaikų, o 2014 m. – 4674 vaikų). Be to, Vilniuje fiksuojamas didesnis gimstamumas, nes į Vilnių atvyksta daug jaunimo, kuris kuria šeimas.

Lietuvoje, siekiant įvesti privalomąjį priešmokyklinį ugdymą, sunkiau bus užtikrinti jo prieinamumą kaimo vietovėse, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ar nepalankioje aplinkoje augantiems vaikams. Jau pradėti parengiamieji darbai: atlikta analizė, ką reikėtų padaryti užtikrinant priešmokyklinio ugdymo prieinamumą savivaldybėse, numatyti svarbiausi darbai, finansavimo šaltiniai ir kt. Švietimo ir mokslo ministerija parengė privalomojo priešmokyklinio ugdymo įgyvendinimo gaires. Privalomas priešmokyklinis ugdymas būtų valstybės įsipareigojimas užtikrinti reikiamą vietų skaičių visiems vaikams priešmokyklinio ugdymo metais, ugdymas būtų nemokamas. Tai padėtų šeimoms, kurios norėtų leisti vaiką į priešmokyklinio ugdymo grupę, tačiau neranda laisvos vietos valstybinėje ugdymo įstaigoje, o nevalstybinėje vaiko ugdymas per brangus [45].

Dabar Lietuvoje privalomai priešmokyklinis ugdymas gali būti skiriamas vaikams, jei jie auga šeimoje, įrašytoje į socialinės rizikos šeimų apskaitą; jei tėvai (globėjai) stokoja socialinių ir (ar) pozityviosios tėvystės įgūdžių; vaikui nustatytas neįgalumas ir (ar) specialieji ugdymosi poreikiai, ir jo tėvai (globėjai) nesudaro sąlygų tenkinti specialiuosius ugdymosi poreikius,

ir pan. [30].

Nors priešmokyklinis ugdymas Lietuvoje yra laikomas visuotiniu (t. y. visus apimančiu), tačiau jo visuotinumas šalyje dar nėra įgyvendintas. Švietimo informacinių technologijų centro duomenimis, 2013–2014 m. iš visų 1-os klasės mokinių priešmokyklinio ar ikimokyklinio ugdymo grupę buvo lankę 93 % mokinių. 2015 m. priešmokykliniame ugdyme dalyvauja 95,63 % šešiamečių [45].

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2013–2014 m. pagal priešmokyklinio ugdymo programas buvo ugdomi 25 475 vaikai (iš jų mieste – 20 561, kaime – 4 914 vaikai). Dauguma priešmokyklinio ugdymo grupes lankančių vaikų buvo 6 m. amžiaus, tačiau buvo jaunesnių ir vyresnių.

Dalyvavimas ankstyvajame ugdyme naudinga ne tik vaiko vystymuisi, bet ir tolesniam jo gyvenimui. Moksliniais tyrimais įrodyta teigiama ankstyvojo ugdymo įtaka vaikų pažintinei raidai, santykiams su bendraamžiais, kalbos lavėjimui, vaiko savijautai ir elgsenai, motyvacijai mokytis visą gyvenimą, vaiko akademiniams ir socialiniams pasiekimams. Padėjus tvirtus pagrindus iki mokyklos lankymo pradžios, vėliau mokomasi geriau, tai patvirtina ir naujausi tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimai. Tačiau privalomajam priešmokyklinio ugdymo įvedimui prieštarauja kai kurie tėvai, nes nepasitiki švietimu ir linkę vaikus ugdyti namuose (argumentuodami, kad vaikai namuose turi geresnes nei ugdymo institucijoje sąlygas; kad įstaigoje sutrikdomas vaiko ir tėvų ryšys; gali kilti elgesio sunkumų; gali atsirasti vaiko sveikatos sutrikimų).

Įteisinus privalomą priešmokyklinį ugdymą, mieste reikės spręsti vietų stokos klausimą, o kaimo vietovėse – kur priešmokyklinis ugdymas yra prasčiau prieinamas reikalaus daugiau lėšų dėl retesnio ugdymo įstaigų tinklo, kvalifikuotų pedagogų, pagalbos specialistų stokos ir kitų priežasčių. Kita problema – pasiekti, kad priešmokyklinis ugdymas būtų teikiamas kitų labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių vaikams, nes būtent šiems vaikams reikalingiausias vienerių metų ugdymas prieš mokyklą, kuris padėtų pašalinti vaiko raidos spragas ir patenkinti svarbiausius jo poreikius. Dažniausiai nelanko priešmokyklinį ugdymą vaikai, kurie gyvena atokiose vietovėse, juos į ugdymo įstaigas numatoma vežioti mokykliniais autobusais. Be minėtų priemonių, įgyvendinant privalomąjį priešmokyklinį ugdymą svarbu geriau informuoti vaikų tėvus (globėjus) apie priešmokyklinio ugdymo tikslus [45].

2.6. Vaikų priežiūros ir ugdymo finansavimo šaltiniai Lietuvoje

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros bendro projekto nuo 2011 iki 2015 metų vertė: 18 672 667,89 Lt, projektui skirtas finansavimas: 18 672 667,89 Lt, ES struktūrinė parama finansavo: 15 871 767,7 Lt. Projekto vykdytojas yra Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. Projekto būseną: įgyvendinamas projektas.

Projekto esmė – didinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo (IPU) prieinamumą ir įvairovę, ypač kaimo gyvenamosiose vietovėse, mažinant socialinę atskirtį ir skirtumus tarp savivaldybių; užtikrinti lanksčias ir kokybiškas IPU paslaugas ir reikiamą švietimo pagalbą, atsižvelgiant į individualius vaikų ugdymosi poreikius. Lietuvoje IPU plėtros padidėjimas siekia per 26 %), tačiau vis dar atsilieka nuo kitų ES valstybių pagal 4-mečių imtį: remiantis Eurostato duomenimis, 2007 m. keturmečių, lankančių ikimokyklinio ugdymo (IU) įstaigas, ES vidutiniškai buvo 89 %, Lietuvoje – 62 %, 2009 m. Lietuvoje ikimokykliniame ugdyme dalyvavo 68 % keturmečių. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis 2009 m. pabaigoje IU įstaigose trūko vietų daugiau nei 30-yje % savivaldybių – ypač didžiuosiuose miestuose ir kaimo gyvenamosiose vietovėse. Ankstyvojo (ypač iki 3 metų) ugdymo poreikis auga dėl didėjančio gimstamumo ir kintančios tėvystės ir motinystės išmokas reglamentuojančios teisinės bazės. Šeimos pasigenda lankstesnio darželių darbo laiko, įvairesnių ugdymo programų ir kitų paslaugų. Projekte, taikant IU krepšelio principus, numatoma skirti lėšas savivaldybėms, kuriose į veikiančias ar steigiamas naujas įstaigas/grupes nuo 2011 m. priimami nauji ugdytiniai, numatoma skatinti įvairesnius organizavimo ir ugdymo paslaugų teikimo modelius, stiprinti kompleksinės pagalbos grupių bendradarbiavimą, teikti metodinę ir konsultacinę pagalbą [14].

Lietuvos Respublikos partneristės sutarties vienas iš svarbiausių siekiamų tikslų 2014–2020 m. laikotarpiu – didesnis vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose skaičius – pirmiausia savivaldybių įstaigose, pritaikant nenaudojamas bendrojo ugdymo įstaigų patalpas, tačiau taip pat skatinant privačių subjektų iniciatyvas steigti ikimokyklinio ugdymo grupes (visai sistemai teks 3,2 mlrd. Lt investicijų) [23].

2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos, 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“, 9.1. punkto „Investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos“, 9.1.3 papunkčio konkrečiau uždavinio veiklos:

- Valstybės ir savivaldybių iniciatyvų rėmimas, tobulinant ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklą ir gerinant ugdymo kokybę per pastatų, ugdymo priemonių ir aplinkos modernizavimą,

skiriant didelį dėmesį kūrybiškumą skatinančiai ugdymo(si) aplinkai, užtikrinant vaikų saugumą ir pritaikant nenaudojamas švietimo įstaigų patalpas ikimokyklinio ugdymo reikmėms.

- Esamos ikimokyklinio ugdymo įstaigų infrastruktūros modernizavimas ir aprūpinimas priemonėmis skatinančiomis vaikų kūrybiškumą ir savireguliaciją. Paskatos savivaldybėms ir privatiems švietimo teikėjams teikti kokybiškas ikimokyklinio ugdymo paslaugas vietovėse, kuriose yra tokio ugdymo paklausa, tačiau kuriose ikimokyklinio ugdymo paslaugos nebuvo teikiamos arba jų pasiūla buvo nepakankama.

- Investicijos į techninės kūrybos ir meno, gamtamokslių, muzikos, dailės, teatro, sporto mokyklų ir būrelių, kitą kūrybiškumą, sveiką gyvenseną ir vaikų socializaciją skatinančią neformaliojo švietimo teikėjų infrastruktūrą (pvz., vaikų vasaros poilsio stovyklas) [22].

Taigi 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos, Lietuvos Respublikos Partnerystės sutartis, ir ES struktūrinė parama „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“, iki 2015 metų buvo numčiusios finansavimą ne tik į ikimokyklinių įstaigų plėtrą, bet ir į meno, sporto ir kitus neformaliojo švietimo būrelius. Siekiama sukurti daugiau vietų savivaldybių ikimokyklinėse įstaigose, ir skatinti privačių ikimokyklinių ugdymo grupių steigimą.

Bendros valstybės biudžeto išlaidos švietimui kaip BVP dalis 2010 m. buvo 5,38 %. Lyginant Lietuvos bendras valstybės biudžeto išlaidas švietimui kaip BVP dalis 2010 m. su Europos valstybių vidurkiu 5,44 %, tai Lietuva atsiliko 0,06 %. Švedijoje bendros valstybės biudžeto išlaidos švietimui kaip BVP dalis 2010 m. buvo 7,1 %, tai 1,72 % daugiau negu Lietuvoje [*Duomenų šaltinis Eurostatas*].

II SKYRIAUS APIBENDRINIMAS

Miestų aplinkos pritaikymo vaikų priežiūros ir ugdymo poreikiams tematika Lietuvos įstatymuose ir strateginiuose dokumentuose yra labai abstrakti. Pagrindiniuose strateginiuose Lietuvos dokumentuose teigiama, kad švietimo padėtis šalyje yra mažai išvystyta ir būtinai reikia plėsti švietimo sistemą, todėl yra numatyta didinti vaikų priežiūros ikimokyklinių įstaigų prieinamumą, siekti vaikų ir šeimos gerovės, didinti švietimo finansavimą ir kurti sveiką aplinką, kurioje būtų gerai gyventi visiems gyventojams. Tačiau neaišku kaip įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, kokiomis priemonėmis ar būdais Lietuva galėtų užtikrinti visiems vaikams kokybišką ankstyvąjį ugdymą. Todėl reikėtų strategijų uždavinių detalizavimo ir konkretizacijos.

Lietuvos įstatymai nurodo švietimo tikslus, švietimo sistemos sandarą, švietimo ir ikimokyklinio ugdymo paskirtys, kurie parodo, koks svarbus ir vertingas yra ankstyvasis vaikų ugdymas. Įstatymai teigia, kad savivaldybė turi užtikrinti visiems gyventojams naudojimąsi viešosiomis paslaugomis. Higienos normose yra nurodyti pagrindiniai ikimokyklinio ugdymo įstaigų reikalavimai, kurie buvo 2011 m. pakeisti, palengvinant privačių ikimokyklinių įstaigų įrengimo reikalavimus. Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programa nurodo, kad reikia steigti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes pradinėse mokyklose ir kurti daugiaviečių centrus. Programa siekia remti šeimas auginčius vaikus, kad sudaryti paskatas gimstamumo didinimui ir šeimų kurimui.

Mokslinėje literatūroje autorių (Pranaitytės, Malinauskienės, Burškaitienės, Purvaneckienės) dėmesys daugiausiai koncentruojasi ties ikimokyklinių įstaigų analizavimu iš socialinės pusės (t. y., kaip auklėtojai turi ugdyti vaiką, ko reikia vaikams, koks turi būti vaikų maitinimas, ar ugdomoji aplinka atitinka higienos normas, ar vaikams verta lankyti darželius ir t. t.). Minėti autoriai teigia, kad ikimokyklinės įstaigos labai reikalingos vaiko ugdymui bei priežiūrai, nes vaikų vystymasis susiformuoja ankstyvajame amžiuje.

Nors vaikų ikimokyklinį ugdymą nagrinėjo nemažai tyrėjų, tačiau vis dar neaišku, kodėl Lietuvoje daugelis vaikų tėvų susiduria su vietu trūkumu ikimokyklinėse įstaigose, kodėl savivaldybės negali užtikrinti visų vaikų ikimokykline priežiūra. Vis dar stokojama tyrimų, kodėl Lietuvos miestuose neįrengiama daugiau ikimokyklinių įstaigų.

Vaikų priežiūros ir ugdymo sistemų palyginimas (Lietuva – apžvelgtosios Europos šalys).
Patirtis, kurią būtų galima pritaikyti Lietuvoje.

Lietuva taip pat kaip ir kitos Europos Sąjungos šalys siekia vaikų ir tėvų gerovės, todėl stengiasi užtikrinti šeimų poreikius. Tačiau Lietuvai kol kas nepavyksta sukurti tokios švietimo sistemos, kuri aprūpintų visus vaikus ikimokykline priežiūra. Lietuvos miestuose dar reikia plėsti ikimokyklinių įstaigų tinklą ir jų prieinamumą.

Užsenio šalių švietimo sistemos apžvalga parodo du būdus kaip galima užtikrinti vietas vaikams ikimokyklinėse įstaigose. Vienas būdas yra kurti platų, kokybišką valstybinių ikimokyklinių įstaigų tinklą, tada nebūtina steigti privačias įstagas ir kitus vaikų ugdymo modelių įvairoves, nes visus vaikus aprūpins savivaldybės ikimokyklinės įstaigos (Suomijos patirtis). Kitas būdas steigti daugiau ikimokyklinių klasių, laisvalaikio centrų, šeimos dienos priežiūros namų ir taip suteikti priežiūrą likusiems vaikams (Švedijos patirtis).

Skandinavijos šalyse labai populiarūs yra lauko (miško) darželiai, tačiau Lietuvoje yra tik du lauko darželiai. Atsižvelgiant į lauko darželių naudą vaikams, galima būtų daugiau jų įrenginėti Lietuvoje.

Remiantis Suomijos patirtimi, Lietuvos savivaldybės galėtų teikti nemokamus vaikų ugdymo užsiėmimus tėvams, prižiūrintiems ir ugdantiems savo vaikus namuose. Taigi Lietuvoje galima būtų rengti nemokamas atvirąsias ikimokyklinio ugdymo veiklas.

Lietuvos švietimo įstatymas galėtų įtraukti vaikus į miestų planavimą, kad būtų galima sužinoti, kaip vaikai įsivaizduoja sau artimą miesto aplinką. Vaikų dalyvavimas planavime galėtų prisidėti prie vaikų draugiškos aplinkos kūrimo. Dar Lietuva galėtų organizuoti kas 2–3 metų tėvų apklausas apie ikimokyklinį vaikų ugdymą. Tada kaip ir Švedijoje galima būtų sužinoti, ką tėvai norėtų patobulinti ar įrengti vaikų priežiūros paslaugose.

Užsenio šalių patirtis, taip pat nurodo, kad visų pirmą ikimokykliniam ugdymui reikėtų skirti didesnę finansavimą. Lietuvos vaikų priežiūrą ir ugdymą finansuoja Lietuvos biudžetas ir Europos Sąjungos fondų investicijos, tačiau tų lėšų neužtenka ikimokyklinio ugdymo vietų užtikrinimui visiems vaikams.

Kadangi dauguma Europos šalių turi privalomą priešmokyklinį ugdymą, kuris teikiamas kai kuriuose šalyse net nuo 4 metų amžiaus vaikams, tai reiškia, kad darželiuose yra daugiau vietų ikimokyklinukams, nes 4–6 metų vaikams (atitinkamai kiekvienos šalies nuostatai) suteikiamas privalomas priešmokyklinis ugdymas ne darželių patalpuose. Pastaruoju metu bendra šalių tendencija – ankstinti privalomo mokymosi amžių. Lietuva taip numato 2015 m. rugsėjo 1 d. įteisinti

privalomą priešmokyklinį ugdymą 6 metų vaikams, tačiau šalis dar nėra tinkamai pasirengusi tokiam nutarimui.

Privalomas priešmokyklinis ugdymas turi teigiamų ir neigiamų reikšmių. Iš vienos pusės ankstinti vaikų privalomą priešmokyklinį ugdymą atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį yra gerai. Tačiau iš kitos pusės yra tėvų, kurie norėtų patys spręsti kaip ugdyti savo 6 metų vaikus. Kai kurie tėvai norėtų patys jų mokytį, arba pasamdyti profesionalią auklėtoją, arba leisti vaikus į šeimų darželius. Taigi kyla nesupratimas tarp tėvų ir valstybės, todėl gerai būtų teikti daugiau informacijos ir įvairių paskaitų tėvams, kad ir jie suprastų, kad priešmokyklinis ugdymas yra labai naudingas vaikui. Prieš įteisinant Lietuvoje privalomą priešmokyklinį ugdymą reikėtų ne tik suteikti visapusiškos informacijos vaikų tėvams apie priešmokyklinio ugdymo naudą, bet ir pačiai valstybei pasiruošti vietų užtikrinimui visiems priešmokyklinukams.

3. MIESTŲ APLINKOS PRITAIKYMO VAIKŲ PRIEŽIŪROS IR UGDYMO POREIKIAMS PROBLEMOS SPRENDIMAS LIETUVOS MIESTŲ PLANAVIME (VILNIAUS BENDROJO, SPECIALIŲJŲ IR DATALIŲJŲ PLANŲ APŽVALGA)

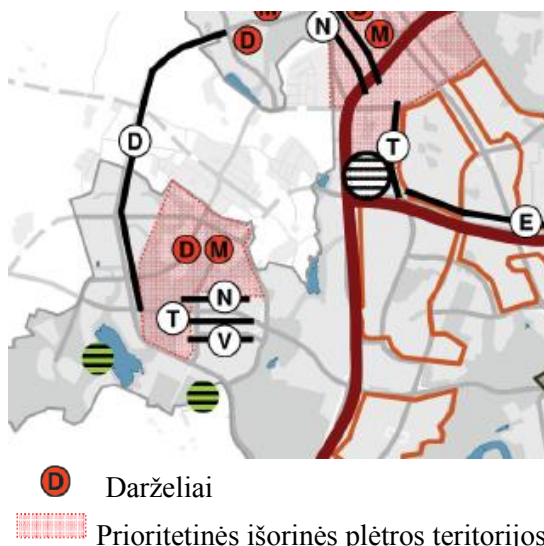
Norint išsiaiškinti, kaip yra sprendžiama vaikų ikimokyklinės priežiūros problema, rengiant Lietuvos miestų planus, analizei buvo pasirinkti Vilniaus miesto savivaldybės planai. Toks pasirinkimas grindžiamas tuo, kad Vilniaus miestas pastoviai plečiasi, didėja gimstamumas, tad aktualiausiai yra nagrinėti Vilniaus planus – kaip jie numato aprūpinti vaikus ikimokyklinio ugdymo įstaigomis ir organizuoti miestų teritorijas taip, kad jie sukurtų draugišką aplinką vaikams ir jų tėvams.

3.1. Numatomi darželiai pagal Vilniaus miesto bendrąjį planą

Iš Vilniaus bendrojo plano, punkto 4.5 „Socialinė aplinka ir kultūra“, jo papunkčio 4.5.2.1 „Švietimo objektų poreikio normavimas“, švietimo objektų infrastruktūros objektų poreikis skaičiuojamas: 1000 gyventojų – 65–70 vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Optimalus įstaigos dydis 180–250 vietų (3600 gyv.), jos sklypo dydis 1,0 ha (40 kv.m/1 vaikui). Ikimokyklinio ugdymo įstaigos pasiekiamumo spindulys – 500 m t.y. maksimalus atstumas iki būsto [63].

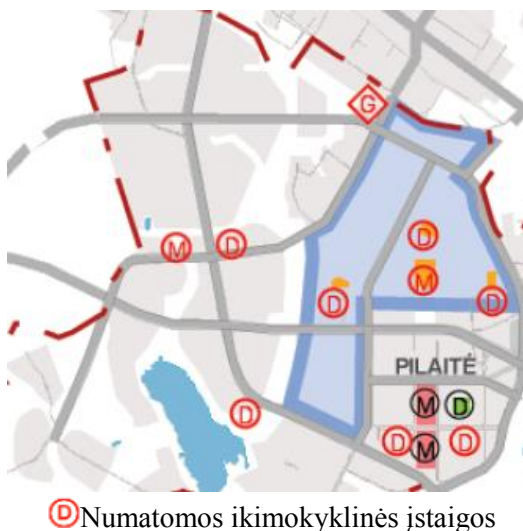
Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrasis planas iki 2015 metų (toliau BP), punktas 4.5.2. Švietimo objektai, numato rezervuoti teritorijas bendruomenės centrų, mokyklų ir vaikų darželių statybai perspektyvinėse plėtros teritorijose: Gineitiškėse, Pilaitėje, greta Ukmergės gatvės šiaurinės dalies, Bajoruose, Pupojuose, Trakų Vokėje, Gulbinuose, Nemėžyje – Rokantiškėse. Taip pat BP numato vaikų darželius statyti atsižvelgiant į poreikių pasikeitimus teritorijose bei prioritėtinėse miesto plėtros teritorijose – užstatytuose teritorijose, kur trūksta šių objektų (Balsiuose, Tarandėje, Pilaitėje, Žirmūnuose) ir prioritėtinėse miesto plėtros teritorijose (Pilaitėje, Ukmergės gatvės šiaurinės dalies aplinkoje, Bajoruose, Nemėžyje – Rokantiškėse).

Bendrajame plane nurodyta, kad kiekvienu konkrečiu atveju, projektuojant gyvenamųjų namų kvartalą (grupę), pagal poreikį turi būti numatomos naujos mokyklos ir vaikų darželiai, reikalingi pagal socialinės infrastruktūros teorinius poreikius, o taip pat numatoma išsaugoti esamas ikimokyklinio ugdymo įstaigas.

3.1.1. pav. Iškarpa iš Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrojo plano iki 2015 metų; 2.1 Plėtros prioritetai [63]

Taigi Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrasis planas iki 2015 m. parodo vietas, kur yra numatytas švietimo objektų išdėstymas. Iš 3.1.1. pav. matosi kaip buvo parengti plėtros prioritetai (pavyzdinė teritorija – Pilaitė).

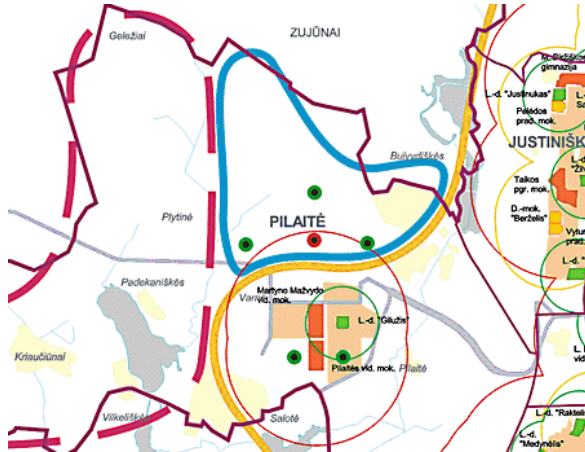

3.1.2. pav. Iškarpa iš Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrojo plano iki 2015 metų; 7.1 Švietimo ir sveikatos infrastruktūra [63]

3.1.2. pav. parodo esamų ir numatomų vaikų darželių išdėstymą teritorijose (pavyzdinė teritorija – Pilaitė). Bendrajame plane daugiausiai numatomi darželiai yra išdėstyti teritorijose, esančiose toliau nuo Vilniaus centro, kur jų labiausiai trūksta, pačiame Vilniaus centre yra numatyti tik du darželiai. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų iki 2015 m. iš viso buvo planuota įrengti 38, tačiau įrengti tik du darželiai Santariškėse ir Pilaitėje.

3.2. Švietimo objektų išdėstymo analizė Vilniaus miesto specialiajame plane

Specialusis planas tikslina Vilniaus miesto bendrojo plano švietimo objektų sprendinius. Švietimo objektų išdėstymo schemos iškarpa parodyta 3.2.1. pav., kur matosi kaip yra suplanuota Pilaitės teritorija.

Sutartinių ženklų paaiškinimas

Esamų švietimo objektų sklypai:

Pradinių mokyklų – darželių

Vaikų darželių – lopšelių

Švietimo objektų aptarnaujamos teritorijos:

Esamų pradinių mokyklų – darželių pasiekiamumo zona (500 m)

Esamų vaikų darželių – lopšelių pasiekiamumo zona (350 m)

Siūlomos vietos švietimo objektams statyti (parengti ir rengiami detalieji planai):

Vaikų darželiai – pradinės mokyklos

Vaikų darželiai – lopšeliai

Teritorijos:

Švietimo ir ugdymo tinklas yra pakankamai tankus ir tolygus
I eilės svarbos

Užstatytos arba užstatomos teritorijos, bet mokyklų ir darželių nėra arba jų trūksta
II eilės svarbos

Naujai įsisavinamos teritorijos (parengti DP)
Numatoma gyvenamųjų teritorijų plėtra pagal bendrojo plano perspektyvą iki 2015 m.

3.2.1. pav. Iškarpa iš Vilniaus miesto švietimo objektų išdėstymo schemos, tikslinančios Vilniaus miesto bendrojo plano sprendinius ir sklypų švietimo objektams specialusis planas [64]

Specialiajame plane parodytos teritorijos, kur švietimo ir ugdymo tinklas yra pakankamai tankus ir tolygus (Vilniaus miesto centras, Dvarčionys, Pavilnys, Grigiškės, N. Vilnia, Paneriai, Trakų Vokė, Salininkai) yra nurodyti I eilės svarbos – užstatytos arba užstatomos teritorijos, bet mokyklų ir darželių nėra arba jų trūksta (Naujieji Verkiai, Visoriai, Tarandė), ir II eilės svarbos – naujai įsisavinamos teritorijos, parengti detalus planai (Pilaitė, Pašilaičiai) ir numatoma gyvenamųjų teritorijų plėtra pagal bendrojo plano perspektyvą iki 2015 m.

3.3. Švietimo objektų analizė detaliuosiuose planuose

Pilaitės mikrorajono teritorijos šiaurinės dalies detaliajame plane (3.3.1. pav.) projektuojama teritorija užima 200 hektarų. Šios teritorijos detalus planas jau buvo darytas 1995 metais. Tada numatyta ją užstatyti tipiniais daugiabučiais namais. Dabar numatyta formuoti sklypus, skirtus nuosavybės atstatymui.

3.3.1. pav. Pilaitės mikrorajono detalusis planas [40]

Pilaitės detaliojo planavimo tikslai yra:

1. Vadovaujantis Vilniaus miesto bendrojo plano sprendiniais nustatyti šios paskirties teritorijas: gyvenamosios daugiakauštės, 6 % (daugiakauščiai gyvenamieji namai su komercinės paskirties patalpomis pirmuose aukštuose); gyvenamosios mažakauštės, 22 % (vieno ir dviejų aukštų, sublokuoti ir atskirai stovintys gyvenamieji namai piliečių nuosavybės grąžinimui); visuomeninės, 2 % (vaikų lopšelių-darželių, mokyklų, sveikatos apsaugos įstaigų, buitinio komplekso, bažnyčios, turgaus ir pan. statybai); komercinės, 13 % (dalį teritorijos numatant piliečių nuosavybės grąžinimui); infrastruktūros, 27 %; bendro naudojimo, 30 %.

2. Nustatyti sklypų ribas, statybos reglamentą ir žemės naudojimo pobūdį [40].

Pašilaičiuose yra parengtas detalusis planas apie 5,74 ha teritorijos ties Vakarine gatve. Šio detaliojo plano uždaviniai: vadovaujantis Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrojo plano iki 2015 metų sprendiniais, numatyti optimalią urbanistinę struktūrą, suformuojant komercinės paskirties objektų teritoriją prekybos centro statybai, suplanuojant susisiekimo ir inžinerinių tinklų koridoriaus, želdynų ir (ar) bendro naudojimo teritorijas, nustatyti naudojimo tipą ir kitus teritorijos naudojimo reglamentus. Numatomi rengimo etapai: parengiamasis, rengimo ir baigiamasis. Darbų atlikimo terminai: 2014–2016 metai. Plano sudėtis: tekstinė ir grafinė dalys. Detalusis planas rengiamas, derinamas ir tvirtinamas bendra tvarka [38].

III SKYRIAUS APIBENDRINIMAS

Pagal Vilniaus miesto bendrąjį planą ir specialųjį planą labiausiai darželių trūksta tokiose seniūnijose: Verkių, Fabijoniškių, Pašilaičių, Pilaitės, Žirmūnų ir N. Vilnios seniūnijose.

Vilniaus miesto savivaldybė nespėjo įgyvendinti užsibrėžtų projektų planų iki 2015 m., kas yra labai aktualu, todėl dabar reikia, kad savivaldybė maksimaliai orientuotųsi į vaikų ugdymą, sukuriant patalpas ikimokykliniam ugdymui.

Per 2001–2015 metų laikotarpį Vilniaus miesto savivaldybė parengė tik du detaliuosius planus ikimokyklinėms ugdymo įstaigoms, tai Pilaitės ir Pašilaičių seniūnijoms. Lietuvoje nusistovėjo tokia praktika, kad savivaldybės palyginti retai rengia detaliuosius planus – praktiškai daugiausiai detaliuosius planus rengia privatūs žmonės. Dažniausiai jie apima mažas ir tik savininkui priklausančias teritorijas. Rūpintis visuomenės interesais privatūs savininkai nėra linkę. Tačiau švietimo objektų detalieji planai, turėtų būti rengiami dideliame plotui, t. y. atsižvelgiant į aplinkines teritorijas, todėl detaliuosius planus turėtų rengti savivaldybės.

Pasiūlymas savivaldybėms, kad ateityje sudarant bendruosius planus, geriau apgalvotų ir įvertintų savo pajėgumus bei projektų finansavimus. Nereikia planuoti virš savo pajėgumų, kad po to neįgyvendinti paruoštų planų, o jei suplanuota taip kaip yra, tada stengtis įgyvendinti bent didesnę dalį bendrojo plano.

4. ESAMOS PADĖTIES VILNIAUS MIESTE APRŪPINANT MIESTO GYVENTOJUS VAIKŲ UGDYMO ĮSTAIGOMIS TYRIMAI

Pasirinktame mieste – Vilniuje, bandoma atskirai panagrinėti esamą aprūpinimo vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigomis padėtis, ieškant galimybių optimizuoti šio klausimo sprendimą miestų planavimo praktikoje. Tuo tikslu yra nustatomas darželių deficito lygis Vilniaus miesto seniūnijose, atliekamas anketinis apklausos tyrimas ir apžvelgiama esama Vilniaus miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų padėtis.

4.1. Darželių deficito lygis Vilniaus miesto seniūnijose

Darželių deficito lygis nurodo trūkstamų vietų skaičių vaikų ikimokyklinio ugdymo įstaigose, t. y. skaičius parodantys kiek dar reikėtų sukurti vietų darželiuose. Vilniaus miesto savivaldybei priklauso 21 seniūnija. 4.1.1. lentelės 2013 metų duomenys paimti iš Lietuvos Respublikos statistikos departamento ir Vilniaus miesto savivaldybės.

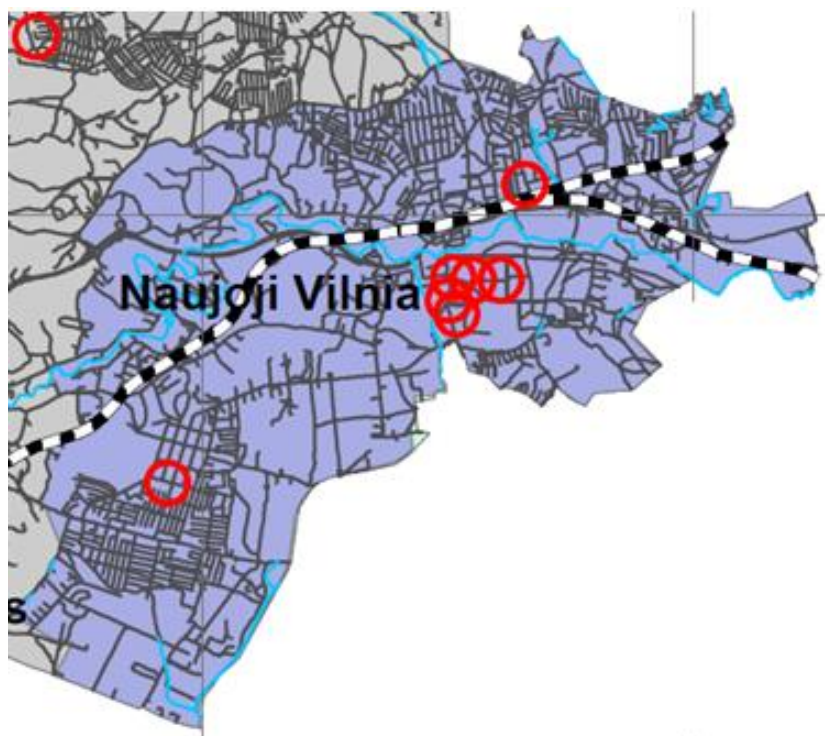
4.1.1. lentelė. Vilniaus miesto seniūnijų duomenys

Administracinė seniūnijos teritorija	Iš viso gyventojų skaičius	Plotas, km ²	Gyv. tankumas, žm./km ²	0–4 metų	5–9 metų	Vaikų sk. Lankančius darželius	Darželių deficito lygis
Antakalnio sen.	38940	77,2	504,4	2285	1637	1920	611
Fabijoniškių sen.	39759	4,1	9697,3	2597	1683	1650	934
Grigiškių sen.	11225	7,1	1581	640	561	599	131
Justiniškių sen.	27462	2,98	9215,4	1505	1146	1738	47
Karoliniškių sen.	27270	4,0	6817,5	1274	1027	1760	13
Lazdynų sen.	31097	10,3	3019,1	1781	1266	2038	-17
Naujamiesčio sen.	23232	4,8	4840	1123	800	1625	-115
Naujininkų sen.	31171	41,1	758,4	1551	1428	1451	575
Naujosios Vilnios sen.	31933	39,3	812,5	1840	1501	1206	870
Panerių sen.	7740	84,94	91,1	465	418	322	181
Pašilaičių sen.	33056	8,2	4031,2	2843	1540	1462	687
Pilaitės sen.	20320	13,8	1472,5	1505	1059	627	696
Rasų sen.	10597	12,7	834,4	609	445	488	201
Senamiesčio sen.	19447	4,5	4321,6	1043	716	1182	82
Šeškinės sen.	31333	4,4	7121,1	1488	1263	2224	-187
Šnipiškių sen.	15342	3,12	4917,3	719	515	885	112
Verkių sen.	42179	55,65	757,9	3464	2234	844	1898
Vilkipėdės sen.	21346	10,3	2072,4	976	818	1038	349
Viršuliškių sen.	14733	2,5	5893,2	757	579	1026	-68
Žirmūnų sen.	46370	8,5	5455,3	2465	1683	2523	491
Žvėryno sen.	11079	2,7	4103,3	617	473	1175	-455

Darželių deficito lygio nustatymui kiekvienoje Vilniaus miesto seniūnijoje naudojami 4.1.1. lentelės duomenys. Pagal Vilniaus miesto bendrąjį planą švietimo objektų poreikis skaičiuojamas: 1000 gyv./65 vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Apskaičiavimo pavyzdys pateikiamas Antakalnio sen., kur gyvena 38940 gyventojų. Taigi švietimo objektų poreikis skaičiuojamas: 1000 gyventojų – 65 vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose, reiškia Antakalnio sen. turi suteikti $\frac{38940 \times 65}{1000} = 2531$ vietų darželiuose. Vaikų, lankančius darželius skaičius yra 1920, tai reiškia, kad skaičius neatitinka poreikio, trūksta $2531 - 1920 = 611$ vietų. Jei skaičius yra minusinis (pvz., Lazdynai –17 vietų) reiškia, kad vietų ikimokyklinėse ugdymo įstaigose netrūksta o, atvirkščiai, yra perteklius, taigi tuo gali pasinaudoti kitos seniūnijos, jei pas juos yra vietų stoka darželiuose.

Paryškintas šriftas 4.1.1. lentelėje rodo Vilniaus miesto seniūnijas, kur yra didžiausias darželių deficito lygis: Verkiuose, Pašilaičiuose, Žirmūnuose, Fabijoniškėse, Pilaitėje ir Naujojoje Vilnioje.

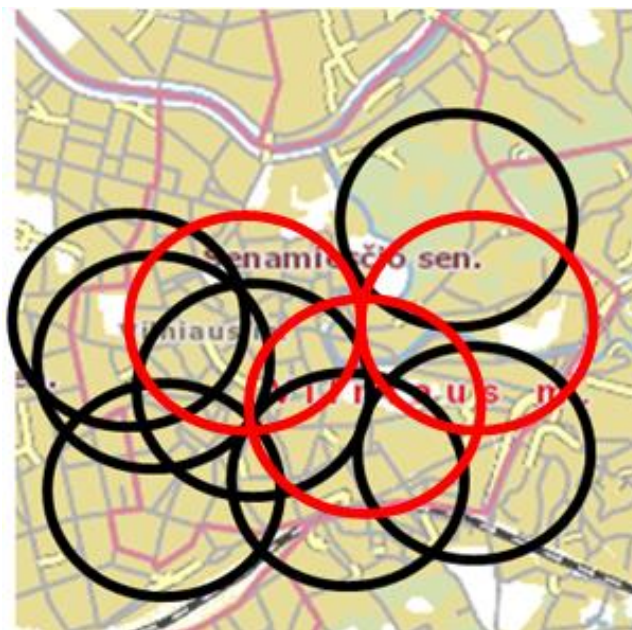
Tyrimui pasirinktos 3 seniūnijos: Verkių, Naujosios Vilnios ir Senamiesčio. Verkių sen. pasirinkta todėl, kad ji turi didžiausią darželių deficito lygį. Naujoji Vilnia pasirinkta, nes ten gyvena daugiausiai tautinių skirtumų gyventojų. Naujosios Vilnios ir Verkių seniūnijos yra išsidėsčiusios toliau už Vilniaus miesto centro, todėl buvo įdomu palyginti jas su Senamiesčio seniūnija, esančia Vilniaus miesto centre, norint sužinoti, kokia yra situacija pagal darželinukų tėvų nuomonę. Senamiesčio seniūnija tyrimui buvo pasirinkta ir dar dėl vienos priežasties, ji turi vieną iš geresnių situacijų pagal darželių vietų suteikimą.

4.1.1. pav. Naujosios Vilnios sen. darželių aptarnavimo spinduliai [sudaryta darbo autoriaus]

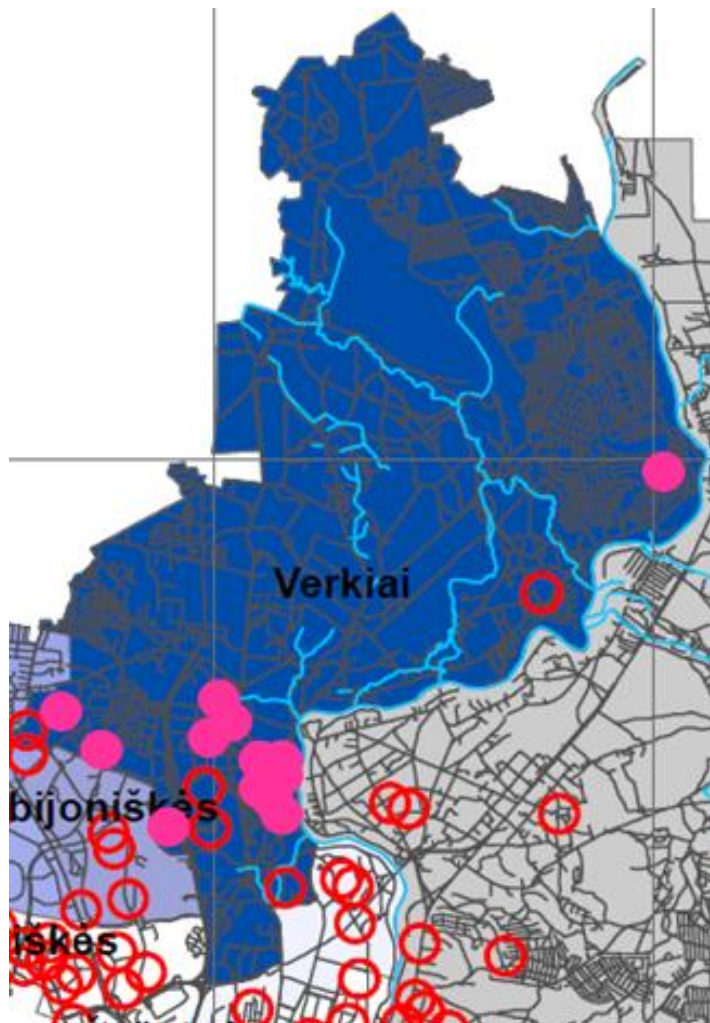
Iš 4.1.1. lentelės ir 4.1.1. pav. matome, kad Naujosios Vilnios seniūnijai, ne tik trūksta ikimokyklinių įstaigų, bet ir darželių išsidėstymas teritorijoje yra netolygus, nes dauguma darželių yra susitelkę vienoje vietoje ir didelė teritorijos dalis lieka visai neaptarnaujama.

Naujosios Vilnios gyventojų tankis yra 812,5 žm./km², teritorijos plotas 39,3 km² ir yra 31933 gyventojų, iš jų vaikų skaičius lankančius darželius yra 1206. Naujoje Vilnioje yra 7 valstybiniai darželiai (4.1.1. pav. pažymėti juodais apskritimais). Apskaičiuotas darželių deficito lygis yra 870 (žr. 4.1.1. lent.).

4.1.2 pav. Senamiesčio sen. darželių aptarnavimo spinduliai [sudaryta darbo autoriaus]

Pagal darželių išsidėstymą ir darželių vietų vaikams suteikimą, viena iš geresnių Vilniaus m. sav. situacijų yra Senamiesčio seniūnijoje. Iš 4.1.1. lentelės ir 4.1.2 pav. matome, kad Senamiesčio seniūnijoje yra pakankamai ikimokyklinių įstaigų: 7 valstybiniai darželiai (4.1.2. pav. pažymėti raudonais apskritimais) ir 3 privatūs (4.1.2. pav. pažymėti raudonais apskritimais). Senamiesčio seniūnijos plotas yra 4,5 km², gyventojų tankumas yra 4321,6 žm./km² penkis kartus didesnis už Naujosios Vilnios ir Verkių gyventojų tankumą. Senamiestyje gyvena 19447 gyventojų, iš jų vaikų skaičius lankančius darželius yra 1122.

4.1.3. pav. Verkių sen. darželių aptarnavimo spinduliai [sudaryta darbo autoriaus]

Iš 4.1.3. paveikslo matosi Verkių seniūnijos teritorija, kuri yra 55,65 km² ploto ir turi 42179 gyventojų, iš jų vaikų skaičius lankančius darželius yra 844, gyventojų tankumas yra 757,9 žm./km². Verkiuose yra tik 4 valstybiniai darželiai (4.1.3. pav. pažymėti raudonais apskritimais), ir veikia 13 privačių darželių (4.1.3. pav. pažymėti ružavais pilnaviduriais apskritimais), kurių pasiekiamumo spinduliai neaptarnauja visų gyventojų. Apskaičiuotas darželių deficito lygis yra 1898 (žr. 4.1.1. lent.).

4.2. Apklausos metodika

Naujosios Vilnios, Verkių ir Senamiesčio seniūnijos darželiuose buvo atliktas anketinis apklausos tyrimas, kurio tikslas išsiaiškinti Vilniaus miesto vaikų tėvų nuomonę apie Lietuvos ikimokyklinio ugdymo sistemą. Todėl buvo parengta anketa, sudaryta iš 15 klausimų su duotais atsakymais, kaip alternatyva, prie kai kurių klausimų buvo palikta tuščia vieta gyventojų individualiai nuomonei parašyti. Tyrimas vyko 2014 metais kovo mėnesį 17–28 dienomis. Respondentai buvo apklausti gyvai, iš ryto atvedus vaikus į darželius arba vakare pasiimant vaikus

iš darželių. Daugiausiai dėmesys buvo kreipiamas į tėvų laiko sąnaudas vedant vaikus į darželius ir į atstumą tarp darželio ir vaikų gyvenamosios vietos.

Prieš darant anketinę apklausą, buvo apskaičiuojamas imties dydis, kad sužinoti, kiek Naujosios Vilnios, Verkių ir Senamiesčio gyventojų reikia apklausti.

Apklausos imties dydis priklauso nuo būsimos analizės tipo; nuo norimo pasiekti įvertinimo tikslumo; nuo vienu metu tiriamų kintamųjų skaičiaus; nuo tiriamos populiacijos vienalytiškumo. Pavyzdžiui: jei statistinio eksperimento pagrindinis tikslas yra eksperimentiškai įvertinti vidurkius ir palyginti jų skirtumus, gali pakakti šimto elementų imties. Svarstant matematiškiau, imties dydis yra funkcija, priklausanti nuo kelių argumentų: norimo pasiekti įverčių tikslumo, populiacijos sklaidos ir norimo patikimumo [1].

Kai populiacijos dydis žinomas, imties dydžiui nustatyti galima taikyti šią formulę [Schwarze, 1993]:

$$n = \frac{N \cdot 1,96^2 \cdot p \cdot q}{\varepsilon^2 \cdot (N-1) + 1,96^2 \cdot p \cdot q} \quad (4.3.1.)$$

čia: N – populiacijos dydis;

Reikšmė 1,96 atitinka standartizuoto normaliojo skirstinio 95 % pasikliovimo lygmenį.

p – yra numatoma įvykio baigmės tikimybė, kad nagrinėjamas požymis pasireikš tiriamoje populiacijoje (dažniausiai imama blogiausio varianto tikimybė – požymis būdingas pusei, t. y. 50 % populiacijos, ir pasirenkama $p = 0,5$);

q – yra tikimybė, kad nagrinėjamas požymis nepasireikš tiriamoje populiacijoje ($q = 1 - p = 0,5$);

ε – yra pageidautinas tikslumas, dažniausiai $\varepsilon = 0,05$.

Prieš nutariant, kokio dydžio imtis bus naudojama tyrimui, reikia apibrėžti populiaciją Naujoje Vilnioje, Verkiuose ir Senamiestyje. N – populiacijos dydis priimtas vaikų skaičius lankančius darželį, o apklausoje turės dalyvauti vienas iš vaikų tėvų.

Naujosios Vilnios populiacijos dydis $N = 1206$.

$$n = \frac{N \cdot 1,96^2 \cdot p \cdot q}{\varepsilon^2 \cdot (N-1) + 1,96^2 \cdot p \cdot q} = \frac{1206 \cdot 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5}{0,05^2 \cdot (1206-1) + 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5} = 292$$

Verkių populiacijos dydis $N = 844$.

$$n = \frac{N \cdot 1,96^2 \cdot p \cdot q}{\varepsilon^2 \cdot (N-1) + 1,96^2 \cdot p \cdot q} = \frac{844 \cdot 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5}{0,05^2 \cdot (844-1) + 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5} = 264$$

Senamiesčio populiacijos dydis $N = 1182$.

$$n = \frac{N \cdot 1,96^2 \cdot p \cdot q}{\epsilon^2 \cdot (N-1) + 1,96^2 \cdot p \cdot q} = \frac{1182 \cdot 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5}{0,05^2 \cdot (1182-1) + 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5} = 290$$

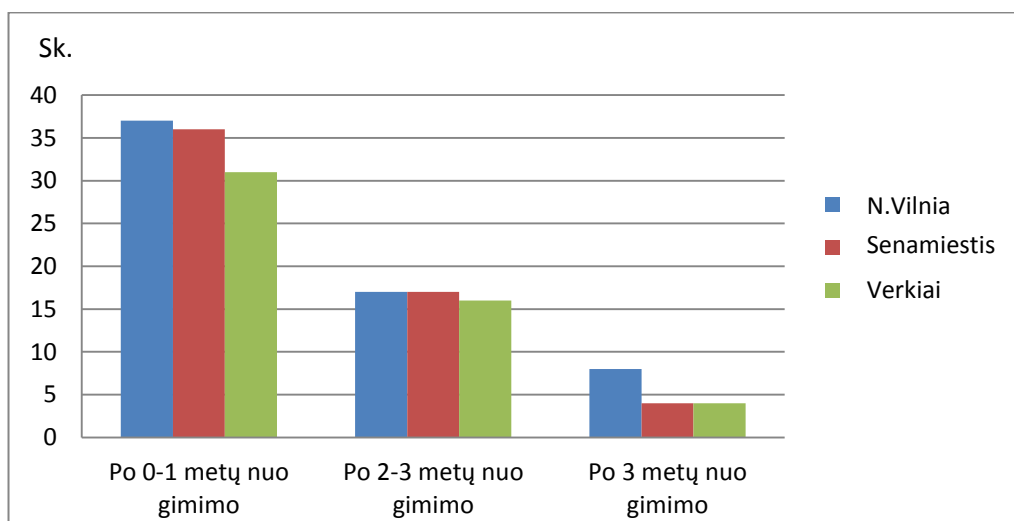
Paskaičiavus pagal 4.3.1. formulę imties dydis Naujoje Vilnioje gavosi $n = 292$, Verkiuose $n = 264$, Senamiestyje $n = 290$. Pagal galimybę buvo apklausti 170 korespondentų, iš jų 62 Naujosios Vilnios, 57 Senamiesčio ir 51 Verkių tėvų, kurie leidžia savo vaikus į darželius.

Senamiesčio seniūnijoje buvo apklausti du darželiai: „Gudrutis“, esantis Trakų g. ir „Pasagėlė“ Vokečių g. Naujosios Vilnios seniūnijoje buvo apklausti tris darželiai: „Vilnelė“, esantis Pergalės g., „Žuvėdra“ Parko g., ir „Žaliakalnio“ Pergalės g. Verkių seniūnijoje apklausti du darželiai: „Gintarėlis“ ir „Šermukšnėlė“ esantys Didlaukio g.

4.3. Apklausos tyrimų rezultatų apžvalga

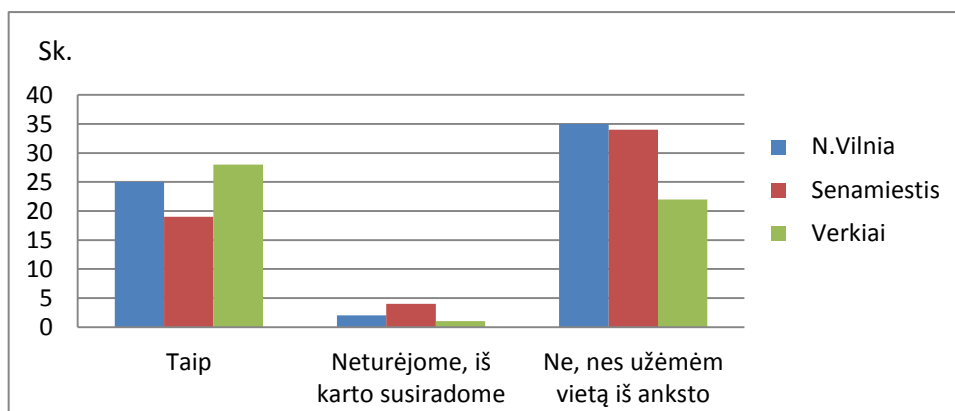
Anketinės apklausos tyrimas parodė, kokią nuomonę apie Lietuvos ikimokyklinio ugdymo sistemą turi Vilniaus miesto vaikų tėvai.

Toliau esančiuose apklausos rezultatų apžvalgoje nurodyti skaičiai a/b/c žymi apklaustųjų asmenų pateiktus atsakymo rezultatus. Pirmas skaičius „a“ parodo Naujosios Vilnios respondentų atsakymų rezultatus, antras „b“ Senamiesčio rezultatus, o trečias „c“ Verkių respondentų atsakymų rezultatus. Iš 170 apklaustųjų daugiausiai į darželius vaikus atveda ir pasiima mamos (124), tėčių apklausta 35 ir dar 11 močiūčių.

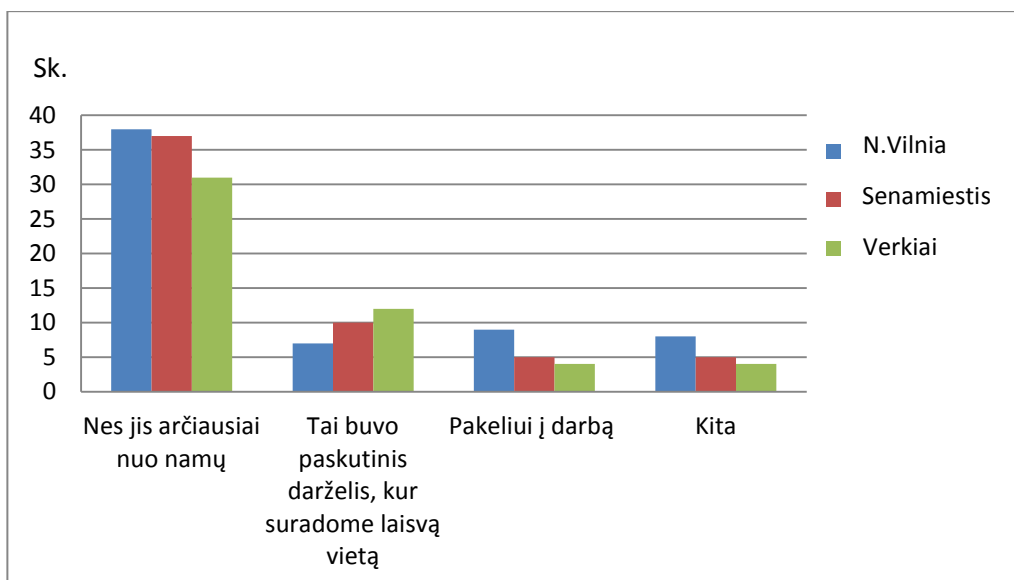
4.3.1. pav. Atsakymai į klausimą: „Kada savo vaiką užrašėte į darželį?“ [sudaryta darbo autoriaus]

Daugiausia apklaustųjų tėvų 37/36/31 užrašė savo vaikus į darželį po 0–1 metų nuo gimimo (žr. 4.3.1. pav.), 17/17/16 tėvų užrašė po 2–3 metų nuo gimimo, 8/4/4 užrašė po 3 metų nuo gimimo. Taigi paaiškėja, kad gimus vaikui tėvai kuo greičiau stengiasi užrašyti jį į darželį, kad turėtų užtikrintą vietą.

4.3.2. pav. Atsakymai į klausimą: „Ar turėjote sunkumų surasti vaikui vietą darželyje?“ [sudaryta darbo autoriaus]

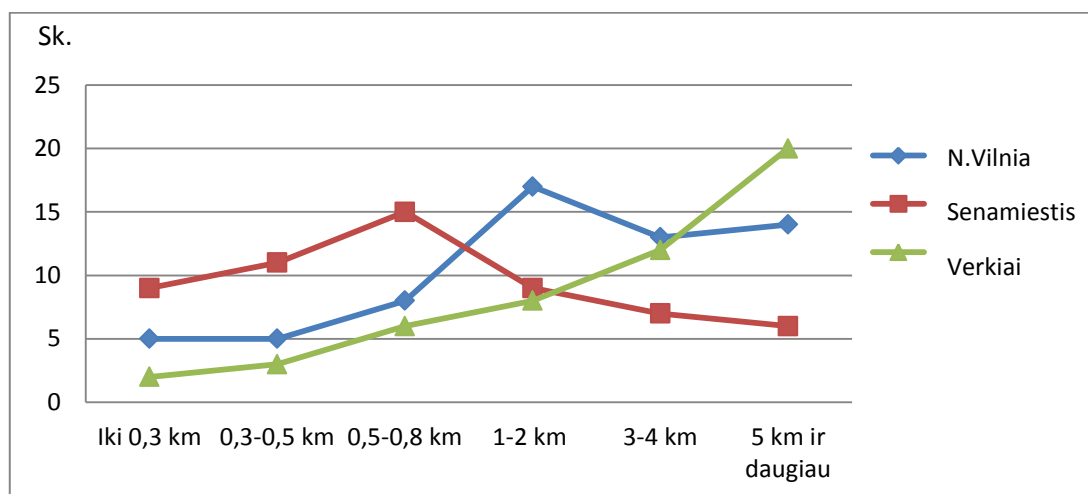
Sunkumų, surandant vietą darželyje 35/34/22 apklaustųjų neturėjo, nes užrašė vaiką iš anksto (žr. 4.3.2. pav.). Tačiau tėvai, kurie susidūrė su laisvos vietos problemos suradimu darželiuose 25/19/28 buvo labai nepatenkinti, kad miesto savivaldybė negali aprūpinti geresniu priėmimo prie ikimokyklinių įstaigų. 2/4/1 atsakė, kad neturėjo sunkumų surandant vaikui vietą darželyje.

4.3.3. pav. Atsakymai į klausimą: „Kodėl leidžiate vaiką būtent į šį darželį?“ [sudaryta darbo autoriaus]

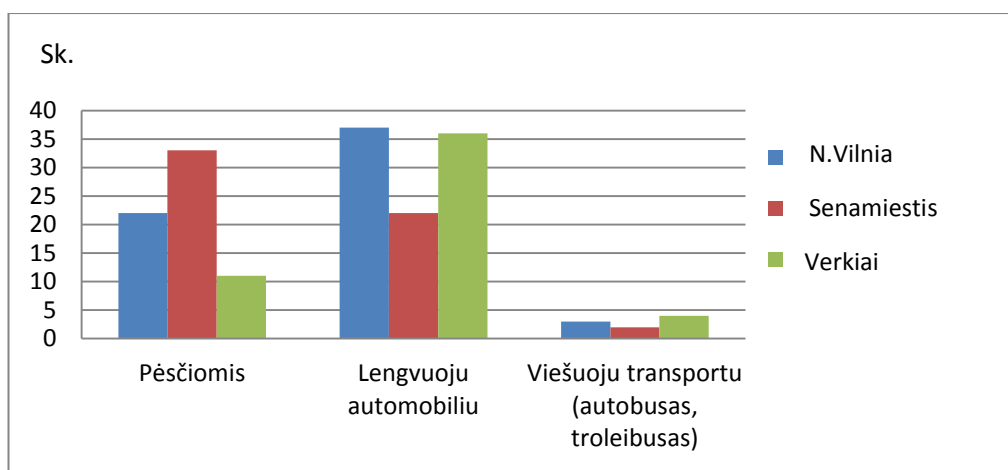
Daugiausiai tėvų 38/37/31 savo vaiką leidžia į darželį, kuris yra arčiausiai nuo jų gyvenamosios vietos pagal gyvenamąją vietą (žr. 4.3.3. pav.). Išskirtiniams atvejams, kai vaiką leidžia į kitą darželį ne pagal gyvenamąją vietą, gali būti viena iš šių priežasčių:

- tai buvo paskutinis darželis, kuriame tėvai rado laisvą vietą 7/10/12;
- pakeliui į darbą 9/5/4;
- kita 8/5/4: pagal kitų rekomendaciją, tėvai norėjo geresnio darželio, pagal socialinius skirtumus (pvz., norėjo vaiką leisti į rusišką/lenkišką darželį).

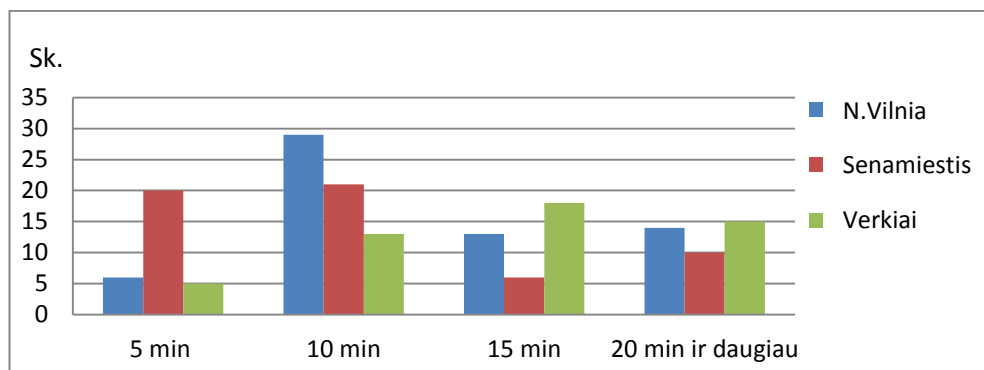
4.3.4. pav. Atsakymai į klausimą: „Ar toli nuo darželio randasi Jūsų gyvenamoji vieta?“ [sudaryta darbo autoriaus]

Daugiausiai apklaustųjų – 17/9/8 – atsakė, kad jų gyvenamoji vieta nuo darželio randasi 1–2 km atstumu (žr. 4.3.4. pav.). Taip pat matome, kad 14/6/20 tėvams iki darželio tenka važiuoti 5 km ir daugiau. Jei darželis yra pakeliui į darbą, tai didelis atstumas nesukelia problemų, bet jei reikia važiuoti specialiai tik į darželį, tai kiekvieną dieną toks atstumas reikalauja ir papildomo kuro ir sugaišama daugiau laiko. Iš diagramos matome, kad Vilniaus centre (Senamiestyje) atstumas iki darželio yra mažesnis, negu nutolus nuo miesto centro (N. Vilnia, Verkiai).

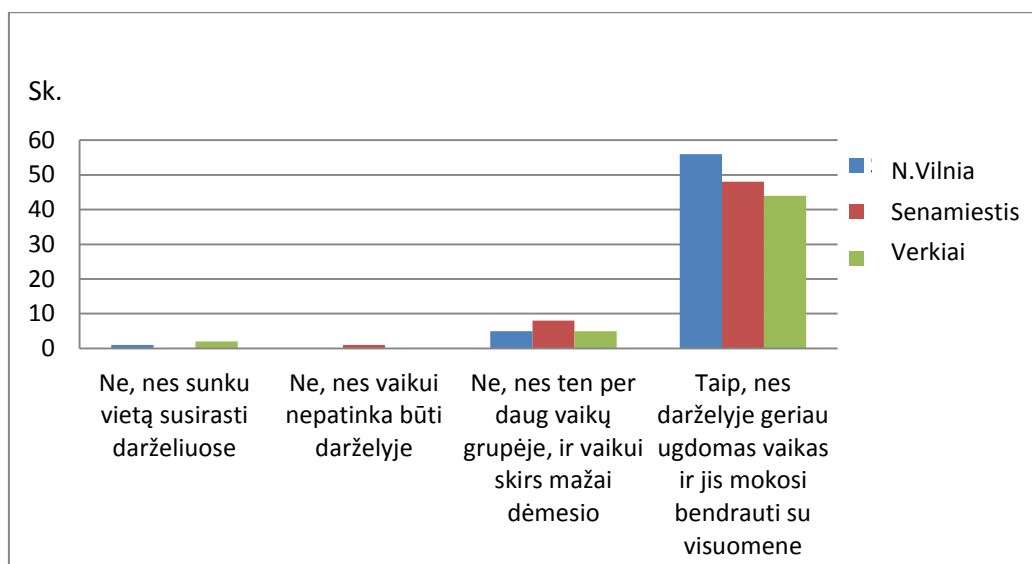
4.3.5. pav. Atsakymai į klausimą: „Kaip atvedate savo vaiką į darželį?“ [sudaryta darbo autoriaus]

Dažniausiai vaikas į darželį atvežiamas automobiliu 37/22/36 (žr. 4.3.5.). Tačiau jei atstumas yra iki 500 metrų, tai tėvai atveda vaikus pėsčiomis 22/33/11. Viešuoju transportu naudojasi tik 3/2/4 tėvų vedant vaikus į darželį.

4.3.6. pav. Atsakymai į klausimą: „Kiek laiko užtrunka Jūsų kelionė iki darželio?“ [sudaryta darbo autoriaus]

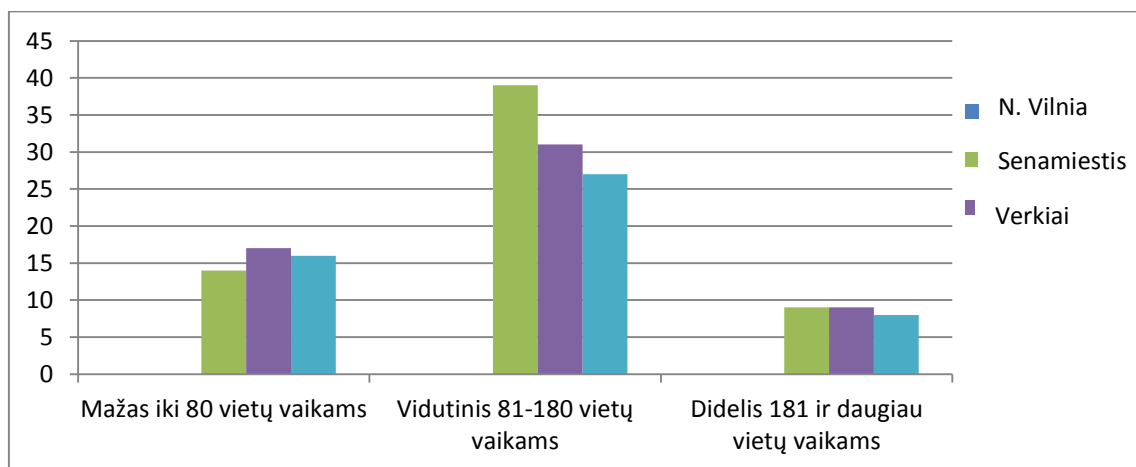
Kelionės laikas priklauso nuo kelio ilgio (nuo gyvenamosios vietos iki darželio), nuo pasirinktos transporto rūšies t. y. automobiliu, viešuoju transportu ar pėsčiomis. Tyrimo duomenys parodo, kad tėvų kelionė iki darželio užtrunka nuo 5 min iki 20 min ir daugiau (žr. 4.3.6.). Vilniaus centre gyvenantiems žmonėms kelionė iki darželio užtrunka mažiau negu gyventojams gyvenantiems toliau nuo Vilniaus miesto centro. Iš apklaustųjų 6/20/5 atsakė, kad kelionė iki darželio užtrunka 5 min, 29/21/13 kelionė užtrunka 10 min, 13/6/18 kelionė užtrunka 15 min, 14/10/15 kelionė užtrunka 20 min ir daugiau.

4.3.7. pav. Atsakymai į klausimą: „Jei būtų galimybė vaiką prižiūrėti namuose, ar leistumėte jį į darželį?“ [sudaryta darbo autoriaus]

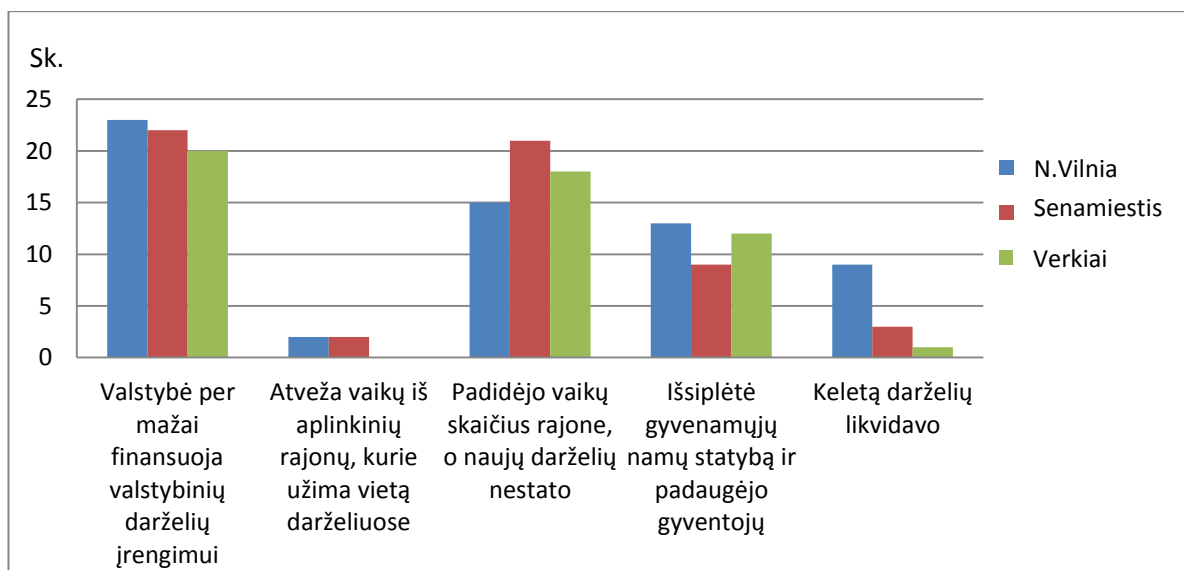
Beveik visi iš apklaustųjų 56/48/44 atsakė, kad leistų vaiką į darželį, net jei būtų galimybė jį prižiūrėti namuose, nes darželyje vaikas geriau ugdomas ir jis mokosi bendrauti su visuomene (žr.

4.3.7. pav.). Tik 5/8/5 asmenys atsakė, kad geriau vaiką prižiūrėtų namuose, nes darželyje daug vaikų grupėje ir vaikui yra skiriama per mažai dėmesio.

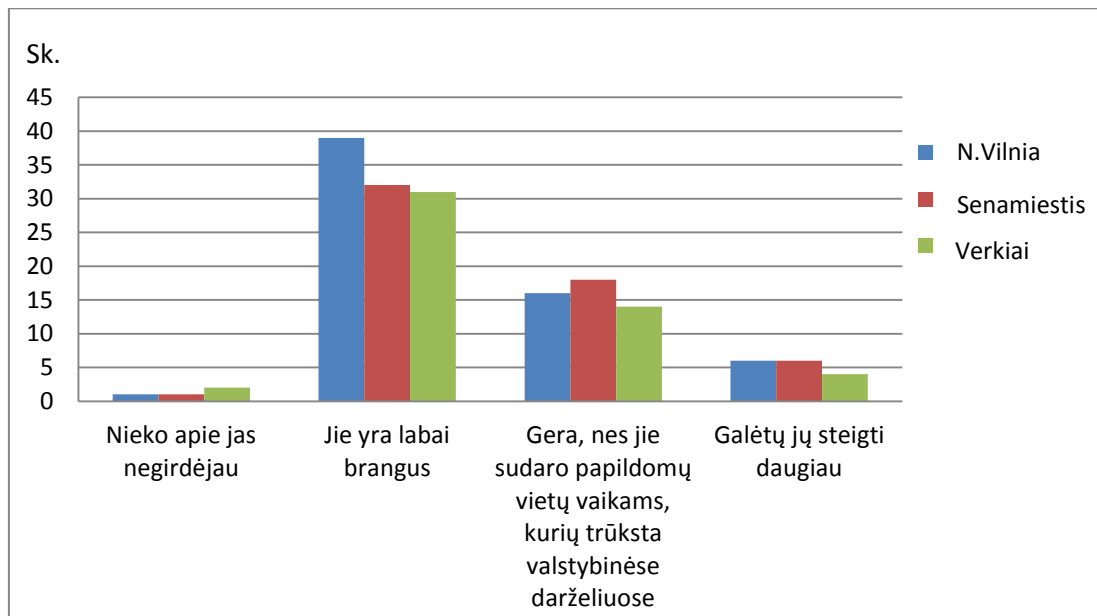
4.3.8. pav. Atsakymai į klausimą: „Koks darželio dydis Jums yra priimtinesnis?“ [sudaryta darbo autoriaus]

Dauguma respondentų 39/31/27 atsakė, kad labiausiai jiems patinka vidutinio dydžio ikimokyklinės įstaigos su 81–180 vietu vaikams (žr. 4.3.8. pav.), nes jų manymu ten vaikas jaučiasi komfortiškiau, nei dideliuose darželiuose, kur yra daugiau vaikų ir triukšmo. O mažuose darželiuose iki 80 vietų, tėvai nelabai pasitiki pedagogų pasiruošimo kokybiškam vaikų ugdymui. Taip pat vaikai gali neturėti daug žaidimo įvairumo lyginant su didesniais darželiais. 9/9/8 tėvų pasirinktų dideles ikimokyklines įstaigas su 181 ir daugiau vietų, nes jų manymu ten vaikui suteiks aukštos kokybės priežiūrą ir ugdymą. 14/17/16 apklaustųjų pasirinktų mažus darželius iki 80 vietų, kur vaikas jaustųsi jaukiausiai.

4.3.9. pav. Atsakymai į klausimą: „Kodėl Jūsų nuomone, Jūsų rajone yra per mažai darželių?“ [sudaryta darbo autoriaus]

Apklaustųjų tėvų nuomonė kodėl jų rajone yra per mažai vietų darželiuose, tai 23/22/20 atsakė, kad valstybė per mažai finansuoja ir įrengia valstybinių darželių (žr. 4.3.9. pav.). 15/21/18 pareiškė, kad padidėjo vaikų skaičius rajone, o naujų darželių nestato. 13/9/12 pasakė, kad išsiplėtė gyvenamųjų namų statyba ir padaugėjo gyventojų. 9/3/1 pareiškė, kad kai kuriuos darželius likvidavo, jų vietoje įrengė mokyklas.

4.3.10. pav. Atsakymai į klausimą: „Kokia Jūsų nuomonė apie privačius darželius?“ [sudaryta darbo autoriaus]

Tėvų nuomonė apie privačius darželius iš vienos pusės yra gera, nes jie sudaro papildomų vietų vaikams, kurių trūksta valstybinėse darželiuose 16/18/14 (žr. 4.4.10. pav.), bet iš kitos pusės 39/32/31 tėvų pareiškė, kad privatūs darželiai yra labai brangūs ir negalėtų leisti vaiką į tokį darželį, nes reiktų už jį sumokėti beveik visą savo algą. 6/6/4 atsakė, kad privačių darželių galėtų steigti daugiau.

4.4. Faktinė Vilniaus miesto teritorijos aprūpinimo ikimokyklinėmis įstaigomis padėtis

Norint sužinoti esamą Vilniaus miesto aprūpinimo vaikų ikimokyklinėmis ugdymo įstaigomis padėtį, buvo apžvelgti faktiniai Vilniaus darželių duomenys.

Vilniaus mieste 2014 metų duomenimis gyvena 526 356 gyv., iš jų 54 298 vaikų iki 9 metų. Plotas 401 km², gyventojų tankumas 1335,7 žm./km² [34].

Iš viso Vilniuje veikia 118 lopšelių–darželių, 7 darželiai, 15 darželių–mokyklų, 2 vaikų ugdymo centrai, kuriuos lanko 26 tūkst. 734 vaikai. Dar veikia 55 privačios ugdymo įstaigos, kurias lanko apie 3000 vaikų. Savivaldybė per metus darželius dotuoja daugiau kaip 68 mln. Lt. Vieno

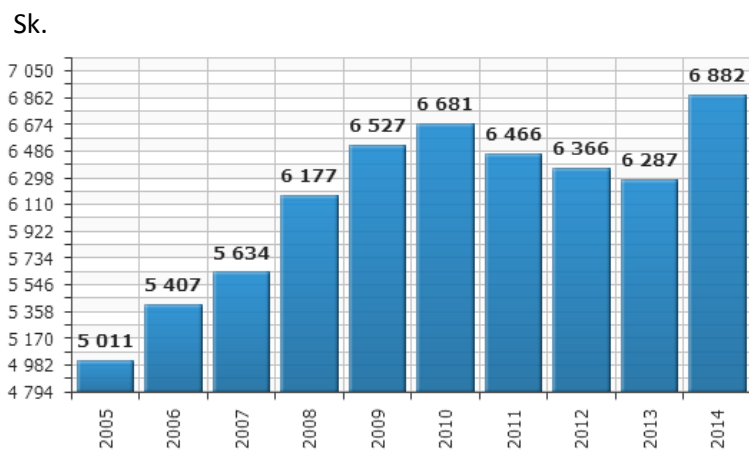
vaiko išlaikymas kainuoja 6060 Lt per metus (42 % – savivaldybės lėšos, 37 % valstybės skiriamos „krepšelio“ lėšos, 21 % – tėvų mokesčiai). Specialiose grupėse vaiko išlaikymas kainuoja 19696 Lt. Privačiuose darželiuose kaina labai didelė – 37 % yra ikimokyklinuko krepšelis, 63 % – tėvų mokesčiai arba finansuoja patys darželiai [44, 54].

Pastaraisiais metais vyksta ikimokyklinio ugdymo patrauklumo didinimas:

- Nuo 2007 m. įstaigos pačios rengia ugdymo programas pagal švietimo ir mokslo ministro nustatytus kriterijus atsižvelgdamos į jas lankančių vaikų ugdymosi poreikius ir šeimos lūkesčius;
- 2010 m. pakeistos Higienos normos, kur yra supaprastinti reikalavimai privačių ikimokyklinių įstaigų įrengimui;
- 2011 m. įvestas ikimokyklinio ugdymo krepšelis 4 val. per dieną, kuris yra skiriamas kaip tikslinė valstybės dotacija savivaldybei pagal tai, kiek vaikų yra ugdoma pagal ikimokyklinio ugdymo programą;
- 2011 m. pakeistas švietimo įstatymas, kuris nustato, kad ikimokyklinis ugdymas gali būti teikiamas nuo gimimo (iki tol buvo tik nuo vienerių metų);
- 2011 m. pakeistas Statybos įstatymas ir kiti teisės aktai, kurie suteikia teisę darželius steigti privačiuose namuose, daugiabučiuose namuose, visuomeninės, kultūros, poilsio paskirties pastatuose ir patalpose nepakeitus šių statinių ir patalpų paskirties. Taip skatinama privataus sektoriaus plėtra;
- Panaudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą vykdomi nacionaliniai projektai, skirti darželių ugdomosios aplinkos modernizavimui ir kūdikių grupių įkūrimui didžiuosiuose miestuose (2009–2011 m. modernizuota 114 darželių).
- Keičiama ikimokyklinio ugdymo įstaigų organizavimo sistema – įstaigų darbo laikas derinamas su šeimos užimtumu darbo rinkoje (atsiranda popietinės, nepilnos darbo dienos, savaitgalio, kelių dienų per savaitę grupės). Pedagogai dalyvauja tikslinėse kvalifikacijos tobulinimo programose, kurios taip pat finansuojamos ES lėšomis;
- Tėvai gali parinkti vaikams ikimokyklinio ugdymo įstaigą, kurioje ugdymas vykdomas tautinės mažumos kalba (lenkų, rusų, žydų, baltarusių), parinkti valstybinę, savivaldybės ar nevalstybinę ugdymo įstaigą [21].

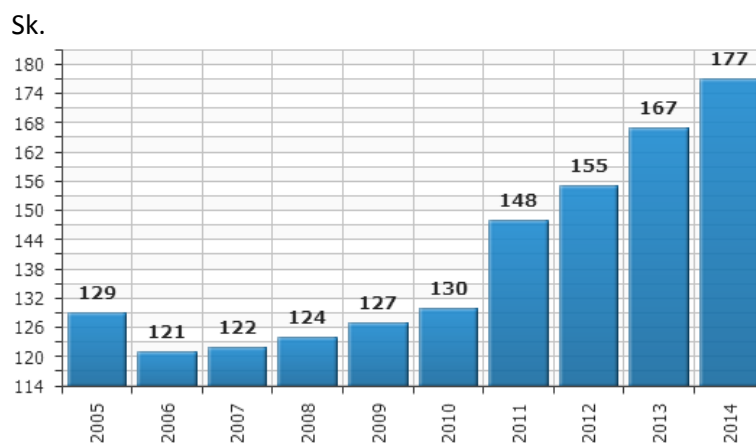
4.5. Gimstamumo, ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir vaikų skaičiaus statistinių duomenų analizė

Analizuojami Vilniaus gimstamumo, ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir vaikų skaičiaus statistiniai duomenys, kad sužinoti duomenų padėties situaciją dešimties metų tendencijos laikotarpyje.

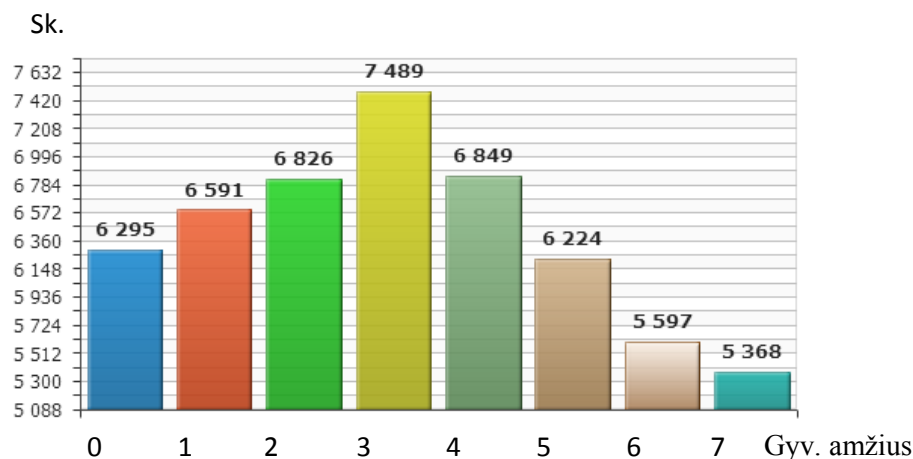
4.5.1. pav. Gimusiųjų skaičius Vilniaus m.sav. [34]

Pagal 10 metų tendenciją nuo 2004 iki 2010 metų gimstamumas Vilniaus miesto savivaldybėje didėjo (4.5.1.pav.), o nuo 2010 iki 2013 metų mažėjo. Nuo 2013 iki 2014 metų gimstamumas padidėjo 595 ir siekė 6 882. Taigi matome, kad gimstamumas didėja, reiškia valstybė turi pasirūpinti augančių vaikų ugdymu.

4.5.2. pav. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius Vilniaus m.sav. [34]

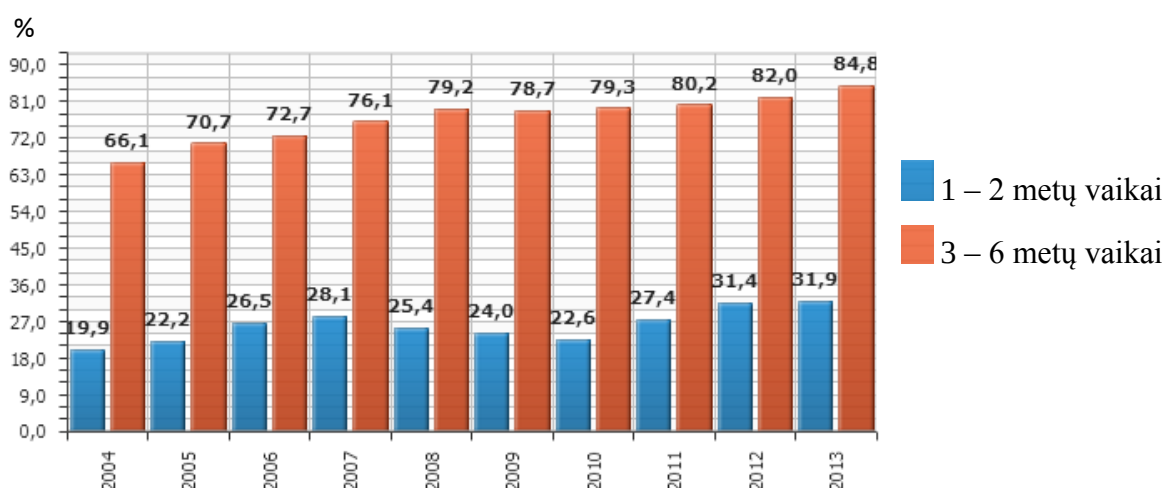
Paėmus 10 metų tendenciją, matome, kad Vilniuje nuo 2005 iki 2006 metų ikimokyklinių ugdymo įstaigų skaičius mažėjo (4.5.2. pav.), o nuo 2006 iki 2014 m. didėjo ir 2014 metais siekė 177.

4.5.3. pav. Vaikų skaičius Vilniaus m. sav. nuo 0 iki 7 metų amžiaus [34]

Vaikų skaičius 2014 metų 4.5.3. pav. grafikas parodo, kad Vilniaus miesto savivaldybėje 3 metų vaikų amžiaus skaičius yra didžiausias (7 489), o mažiausiai yra 7 metų amžiaus vaikų (5 369). 2013 metais didžiausias vaikų amžiaus skaičius buvo 2 metų (7 459), o mažiausias buvo taip pat 7 metų amžiaus (4 925).

Vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1–6 metų amžiaus vaikais 2013 m. buvo 75,3%. Vietų skaičius, tenkantis 100-ui vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas 2014 m. buvo 96 vnt. Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose 2014 m. buvo 28 411 vnt. Vienam ikimokyklinio ugdymo įstaigoje besimokančiam asmeniui 2013 m. teko lėšų iš Valdžios sektoriaus 1,5 tūkst. EUR, o iš šalies ir užsienio fizinių ar juridinių asmenų 0,6 tūkst. EUR [34].

4.5.4. pav. Vaikai dalyvaujantys ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme Lietuvoje [34]

Analizuojant Lietuvos 10 metų tendenciją, nuo 2004 m. iki 2013 m. vaikų 3–6 metų amžiaus lankačių ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą nuolat didėjo (4.5.4. pav.), o vaikų 1–2 metų amžiaus lankomumas kito įvairiai. 2013 m. duomenimis iš viso lankačių ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą buvo 84,8 % vaikų 3 – 6 metų amžiaus, o 1–2 metų buvo 31,9 %.

4.6. Centralizuota Vilniaus miesto darželių priėmimo sistema

Švietimo įstatyme nurodoma, kad priėmimo į valstybinę ir savivaldybės ikimokyklinio ugdymo įstaigą tvarką nustato savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija. Vilniaus savivaldybė 2012 m. patvirtino naująją priėmimo į darželius tvarką – centralizuoto priėmimo sistemą, pagal kurią priėmimas į darželius vyksta pildant vieną prašymą. Prašyme galima nurodyti ne daugiau kaip 5 pageidaujamų darželių pirmenybės tvarka.

Priėmimo į Vilniaus darželius tvarką numato Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2014–12–10 sprendimas Nr. 1-2185 „Dėl vaikų priėmimo į Vilniaus miesto švietimo įstaigų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes organizavimo tvarkos aprašo tvirtinimo”.

Informacinės sistemos (toliau – IS) paskirtis – registruoti tėvų (globėjų) prašymus, sudaryti grupes, tvarkyti grupių ir jas lankančių bei pageidaujančių lankyti vaikų duomenis, siekiant viešai ir skaidriai tenkinti tėvų (globėjų) poreikius, teikti patikimą ir tikslią informaciją gyventojams.

Prašymus galima pildyti elektroniniu būdu (prašymo forma, esanti savivaldybės interneto svetainėje www.vilnius.lt) arba atvykus į savivaldybę. Prašymai priimami ir IS registruojami tik norint lankyti Įstaigą kalendoriniais metais. Pageidaujančiųjų lankyti Įstaigą prašymai priimami iki kalendorinių metų balandžio 30 d. Prašymai galioja iki paslaugos suteikimo. Kiekvienas naujas prašymas priimti vaiką ar pakeisti Įstaigą panaikina ankstesnįjį. Prašymai į laisvas vietas ar prašymai perkelti vaiką iš vienos Įstaigos į kitą priimami nuolat.

Darželių eilės sudaromos pagal prašymo pateikimo datą, laiką ir atsižvelgiant į prašyme nurodytus prioritetus bei pirmumo teisę suteikiančias priežastis.

Pirmumo teisė suteikiama vaikams:

- kurių deklaruota gyvenamoji vieta yra teritorijoje, kuriai priskirtas darželis;
- vaikams iš šeimų, kuriose auga trys ir daugiau vaikų;
- kurių brolis ar sesuo lanko tą pačią įstaigą bei įstaigos darbuotojų vaikai;
- kurių vienas iš tėvų (globėjų) mokosi bendrojo ugdymo mokyklose Vilniuje;
- kuriuos augina vienas iš tėvų, jeigu kitas yra miręs arba teismo pripažintas dingusiu be žinios arba teismo pripažintas neveiksniu;
- kuriuos augina vienas iš tėvų (globėjų) turi ne daugiau kaip 40 %. darbingumo lygio

Jei nėra teisės į pirmenybę, prioritetas teikiamas vaikams:

- kurių gyvenamoji vieta deklaruota darželiui priskirtoje teritorijoje;
- kurių gyvenamoji vieta deklaruota ne darželiui priskirtoje teritorijoje Vilniaus mieste;
- kurių gyvenamoji vieta deklaruota Vilniaus mieste ir laukiantys eilėje dėl perkėlimo į kitą darželį;

- iš kitų savivaldybių.

Jeigu visose prašyme pažymėtose Įstaigose nėra laisvų vietų, prašymas lieka laukiančiųjų eilėje. Vaikai, kuriems Savivaldybės Vaiko gerovės komisijos nutarimu skirtas privalomas ikimokyklinis ir (ar) priešmokyklinis ugdymas į Įstaigą priimami be eilės, neatsižvelgiant į teritorinį principą [62]. Pateikę prašymą tėvai gali matyti, kurioje eilės į darželį vietoje yra jų vaikas. Tačiau vaiko vieta gali pasikeisti dėl naujai pateikiamų prašymų, kurių vaikams yra teikiama teisės aktuose numatyta pirmenybė patekti į darželį arba eilės pradžioje buvęs vaikas patenka į laisvą vietą darželyje [49]. Jei vaikas lanko privatų arba pusiau privatų darželį ir laukia eilės į valstybinį darželį, jis neišbraukiamas iš laukiančiųjų eilės [54].

Jeigu Įstaiga neteikia priešmokyklinio ugdymo paslaugų, vaikas gali tęsti priešmokyklinio ugdymo programą kitoje ugdymo įstaigoje, teikiančioje šias paslaugas sudarius priešmokyklinio ugdymo sutartį. Tėvai (globėjai), atsisakę teikiamų priešmokyklinio ugdymo paslaugų kitoje ugdymo įstaigoje ir pageidaujantys gauti šias paslaugas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, turi teisę teikti naują prašymą į pageidaujamą įstaigą nustatyta tvarka [62].

Pagal naują tvarką keisis eilių sudarymo principas: bus svarbus ne prašymo užregistravimo laikas, o vaiko amžius. Nauja tvarka galios besirengiantiems darželius lankyti nuo 2016 metų. Dar bus teikiamas „darželio krepšelis“ – 100 eurų kompensacija, vilniečiams, negavusiems vietos valstybiniame darželyje, kuri padėtų tėvams leisti vaiką į privatų darželį. Nutarus iš dalies kompensuoti tėvų išlaidas, privačiuose darželiuose vaikų daugės. Kompensacijoms šiemet prireiks apie 1,6 mln. eurų (lėšų atsirado iš naujo įvertinus investicijų programos lėšas). 2015 m. į Vilniaus darželius užregistruota apie 8,3 tūkst. prašymų, apie 3000 laukė eilėje darželių nuo praėjusių metų. Iš darželių į mokyklas nuo rudens išeis apie 6000 vaikų. Išspręsti vietų vaikų darželiuose problemą sostinėje šiuo metu yra vienas svarbiausių naujosios valdžios prioritetų [58].

4.7. Planuojamų darželių įrengimas per artimiausius metus Vilniuje

Išanalizavus gimstamumo rodiklius, naujos grupės ir darželiai planuojami įkurti ten, kur yra didžiausias jų poreikis. Šiuo metu didžiausias vietų darželiuose poreikis yra Verkiuose, Pašilaičiuose, Žirmūnuose. Tačiau ne visi darželiai yra užpildyti (pvz., Naujininkuose, Lazdynuose). 2012 m. Vilniuje trūko 1250 vietų darželiuose. Naujoji priėmo sistema ir viešas laisvų vietų skelbimas padės užpildyti ir subalansuoti eiles [51].

Geriau tvarkant turimus išteklius, remontuojant esamas patalpas ir ten įkuriant papildomas grupes 2012 metais buvo sukurta beveik 400 vietų darželiuose. Per 2013 metus sukurta 2500 naujų vietų Vilniaus darželiuose. 2014 metais planuojama įsteigti 820 vietų – Viršuliškėse, dar pastačius naujus darželius Perkūnkiemyje, Santariškėse, bei Žirmūnuose. Viršuliškėse (Justiniškių g. 65) po

rekonstrukcijos 2015 metais duris atvers lopšelis – darželis „Gluosnis“, kuriame bus įkurta 240 naujų vietų. Prieš tai šiame pastate veikė Š. Aleichemo gimnazija (kuri išsikėlė į Žvėryną), o dar anksčiau čia buvo darželis, taigi patalpos vėl sugrįš darželinukams [43, 51, 67].

Kaip vieną iš alternatyvių ikimokyklinio ugdymo įstaigų stygiaus problemos sprendimo būdų sostinėje Vilniaus miesto savivaldybė siūlo laikinai padidinti vaikų skaičių lopšeliuose nuo 15 iki 18, o darželiuose nuo 20 iki 23. Numatoma, kad įsteigus kelias naujas grupes, taip pat steigiant mišrias grupes ir laikinai į grupes priimant 3 vaikais daugiau, vietų deficitas sostinės darželiuose sumažės apie 70 %. Tokia tvarka galiotų porą metų. Tačiau tokie planai prieštarauja Lietuvos higienos normai HN 75:2010, kurios reikalavimai privalomi asmenims, vykdantiems ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas ir kontrolę vykdančioms institucijoms. Higienos normoje nustatyta, kad grupių sąrašai turi būti sudaromi neviršijant pagal amžiaus grupes nurodyto vaikų skaičiaus. Taigi savivaldybės sprendimai, numatantys laikinai padidinti vaikų skaičių grupėse, neatitinka higienos normos nustatyto leistino vaikų skaičiaus grupėje. Prieš dvejus metus Seimo narių grupė kreipėsi į sveikatos apsaugos ministrą, siūlydama koreguoti minėtą higienos normą panaikinant nuostatą, kad grupių sąrašai turi būti sudaromi neviršijant pagal amžiaus grupes nurodyto vaikų skaičiaus, nes realus lankomumas ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo įstaigose yra mažesnis, o vietų vaikams šiose įstaigose itin trūksta, tačiau ši nuostata nebuvo panaikinta. Taigi, reiktų atkreipti dėmesį, kad nors dažnai dėl ligos ar kitų priežasčių grupės būna apytuštės, bet dėl galiojančios tvarkos įrašyti į grupių sąrašus daugiau vaikų negalima net ir laikinai [44, 49].

Dar Vilniaus m. sav. sutarė kurti bendrą tėvų asociacijų ir savivaldybės darbo grupę, kuri toliau ieškotų sprendimų, kaip sumažinti vietų darželiuose trūkumą [44].

Naujų daugiabučių namų „Venecijos“ kvartalo kūrėjai bendradarbiaudami su Vilniaus miesto savivaldybe, dar šiemet ketina pradėti naujo lopšelio – darželio statybas kvartale su 100 naujų vietų, įsikūrusiame netoli Eišiškių plento. Tai puikus pavyzdys, kaip privataus ir viešo sektoriaus partnerystė gali padėti greitai ir mažiausiomis sąnaudomis kurti naujas vietas darželiuose. Darželis „Venecijos“ kvartale bus trečiasis lopšelis – darželis Vilniuje, pastatytas nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu [66].

2014 m. spalio 13 d. Vilniaus Savivaldybėje įvyko ikimokyklinio ugdymo konferencija – „Ikimokyklinis ugdymas Vilniaus mieste: aktualijos, problemos, sprendimai“. Ikimokyklinis ugdymas Vilniuje dažnai girdimas vietų darželiuose trūkumo kontekste. Tačiau reikia ne tik galvoti, kaip spręsti šią kiekvienai jaunai šeimai ypatingai aktualią problemą, bet ir kalbėti apie ugdymo kokybę, įvairovę ir sveikatinimo programas [48].

4.8. Vaikų ikimokyklinio ugdymo įstaigų išdėstymo siūlymai Vilniaus mieste

Kadangi Vilniuje trūksta ikimokyklinių įstaigų, tai svarbu yra pagerinti Vilniaus miesto organizavimą užtikrinant vaikų kokybišką ugdymą. Reikia pateikti racionaliausius pasiūlymus, skatinančius valstybę ne tik į tą problemą rimtai žiūrėti, o pradėti kuo skubiau veikti. Žinant, kad miesto aplinka turi įtaką vaikų augimui, reikia ieškoti galimybių geriau tenkinti Lietuvos miestų vaikų ir šeimų poreikius griežtinant miestų planų rengimo metodiką ir Lietuvos teritorijų planavimo sistemą. Taigi atliktos analizės pagrindu pateikiami pasiūlymai siekiant didinti ikimokyklinio ugdymo prieinamumą visiems vaikams.

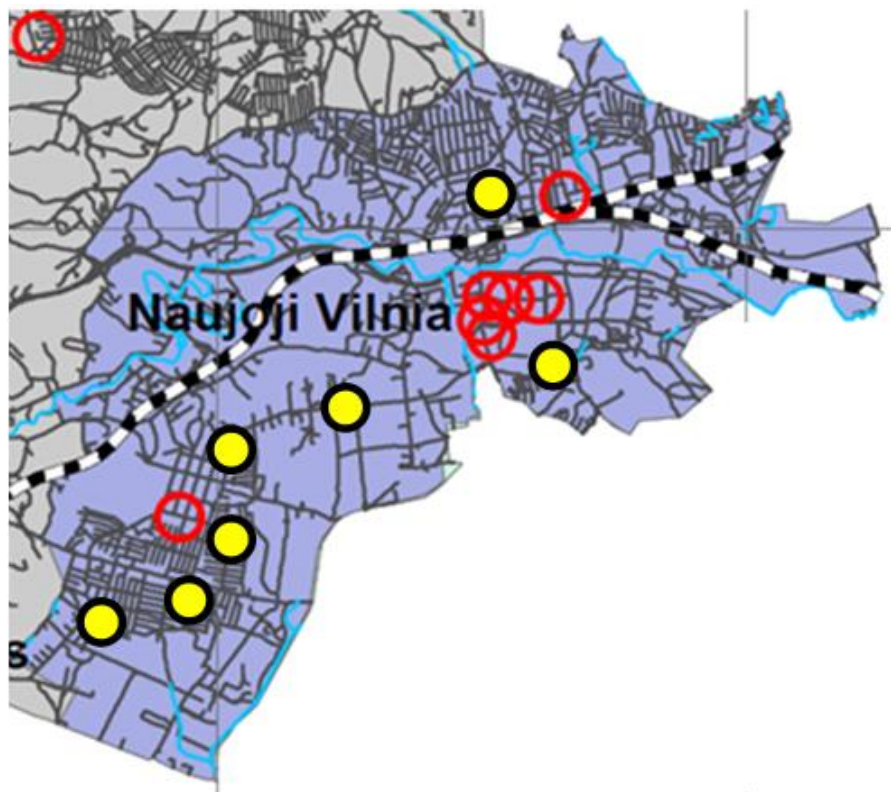
Darželių išdėstymo principai pagal skaičiavimo rezultatus

Išanalizavus Vilniaus miesto seniūnijas ir nustačius darželių deficito lygį, pateikiami ikimokyklinių įstaigų išdėstymo principai. Ikimokyklinės įstaigas, autorės manymu, geriausiai įrengti:

1. Seniūnijų teritorijose, kur yra ikimokyklinių įstaigų poreikis;
 - Naujuose besiplenčiančiose (arba jau pastatytose) gyvenamųjų namų teritorijose;
 - Teritorijose išsidėsčiusiose toliau nuo Vilniaus miesto centro;
 - Prioritetinėse seniūnijose pagal skaičiavimo rezultatus: Verkiai, Fabijoniškės, Antakalnis, Žirmūnai, Naujoji Vilnia;
 - Tankiausiai užstatytose vietose, kad kuo daugiau aptarnautų gyventojų;
2. Geriausiai įrengti vidutinės ikimokyklinės įstaigas nuo 81 iki 180 vietų, išskirstant jos tolygiai miestų teritorijose, kur yra jų poreikis, negu didelius darželius tik miestų centruose. Kuo darželių tinklas turi daugiau vaikų ugdymo punktų, tuo daugiau miesto gyventojų patenka į darželių aptarnavimo zoną. Tada atstumą iki darželių galima įveikti pėsčiomis, tėvai galėtų sutaupyti automobilio kuro sąnaudas ir tuo pačiu bus mažinti aplinkos teršimą;
3. Įrengti mokyklų patalpuose, arba statant darželių priestatus šalia jų;
4. Įrengti tokiose vietose, kur būtų patogus pasiekiamumas gyventojams.

Vaikų darželių išdėstymo siūlymai Naujojoje Vilnioje

Peržiūrėjus Naujosios Vilnios žemėlapi detalesniu masteliu, buvo nustatytos vietos, kur geriausiai būtų įrengti ikimokyklinio ugdymo patalpas. Taigi buvo išrinktos tankiausiai užstatytos gyvenamosios teritorijos, kur atstumas iki esamų darželių yra didesnis nei 500 m. Iš viso siūloma įrengti 7 darželius, kurių išsidėstymo vieta 4.8.1. pav. yra pažymėta geltonais apskritimais.

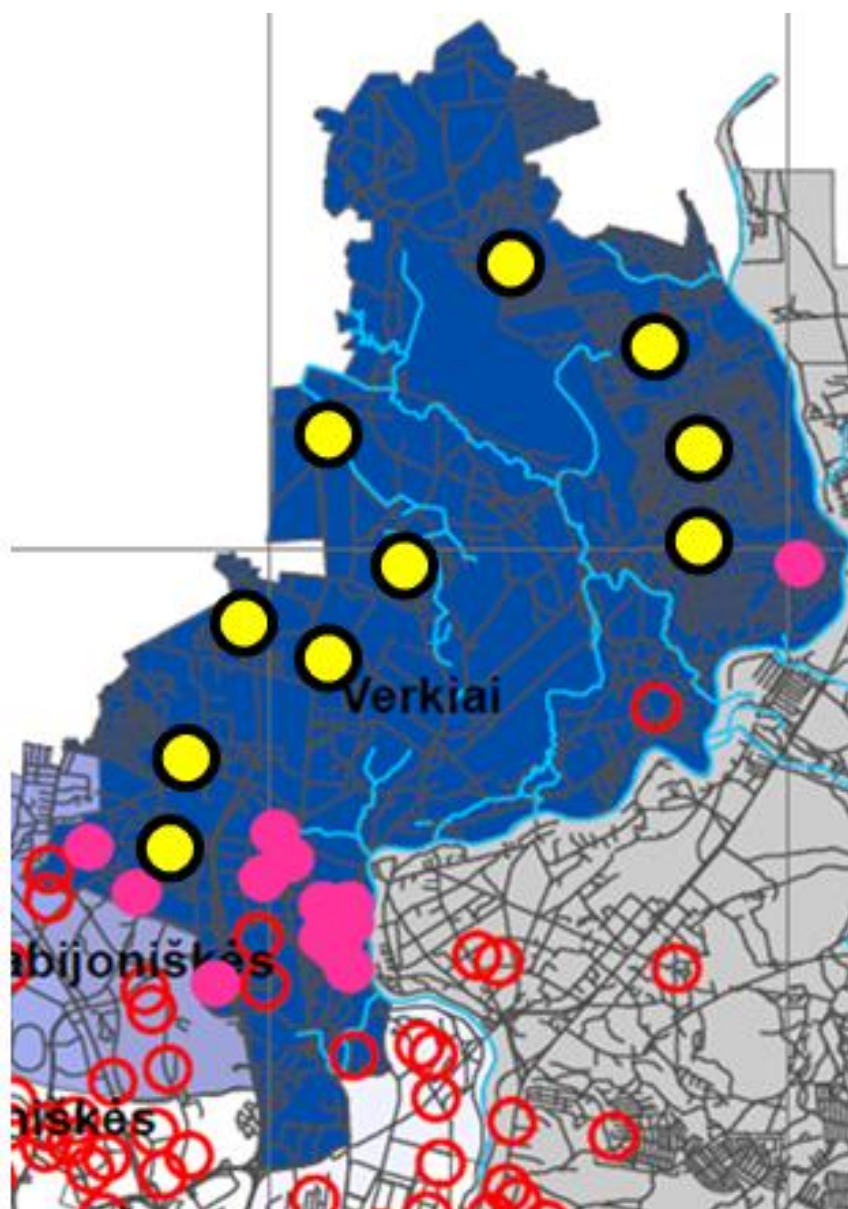

4.8.1. pav. Siūloni darželiai Naujosios Vilnios teritorijoje [sudaryta darbo autoriaus]

Ikimokyklinės įstaigos siūloma įrengti: S. Lozoraičio g., Šiaurės g., Moldovos g., Z. Guliavič g., Linksmoji g., Džiaugsmo g. ir Švarioji g. Siūlomuose darželiuose turėtų būti apie 120 vietų vaikams. Šiaurės g. siūloma darželio patalpą įrengti Vilniaus „Vilnios“ pagrindinėje mokykloje, arba pritačius priestatą šalia jos. Švariosios g. darželio patalpas irgi galima būtų įrengti Vilniaus „Pavilnio“ pagrindinėje mokykloje. Linksmoji g. siūlomas darželis aptarnautų daugiabučių namų kvartalus, kurie randasi apie 900 m nuo artimiausios esamos ikimokyklinės įstaigos. Šis darželis aptarnautų pakankamai daug gyventojų, nes jį suptų daugiabučiai kvartalai, kuriuose daugiau gyvena gyventojų nei soduose.

Visi kiti siūloni darželiai aptarnautų išsiplėtusias naujų namų statybų kvartalus soduose, kuriems pasiekti artimiausios esamos ikimokyklinės įstaigos, kai kur yra net iki 2,5 km.

Įrengus pasiūlytus 7 darželius, gyventojai, gyvenantys iki 500 m atstumu nuo jų, mažiau naudotųsi automobiliais, nes savo vaikus iki darželio galėtų vesti pėsčiomis (kaip ir parodė anketinės apklausos tyrimas).

4.8.2. pav. Siūlomi darželiai Verkių seniūnijos teritorijoje [sudaryta darbo autoriaus]

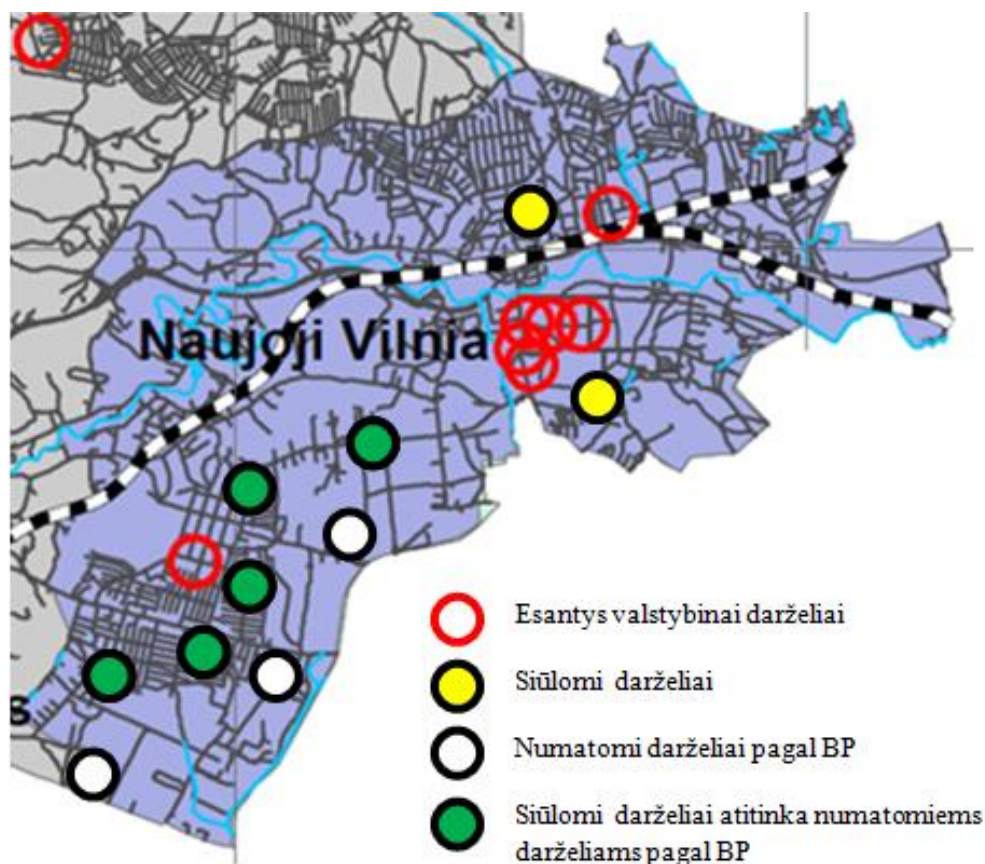
Peržiūrėjus Verkių žemėlapi detalesniu masteliu, buvo nustatytos vietos, kur geriausiai būtų įrengti reikalingus darželius. Iš viso siūloma įrengti 10 darželių, kurie yra pažymėti 4.8.2. paveiksle geltonais apskritimais, esantys Ragučio g., Užpalių g., Krakiškių g. J. Tallat Kelpšos g., Bajorų kel. (Mokslininkų g.), Pagubės g., Molėtų pl., Visorių g., Dvariškių g., Gulbinėlių g. Kiekvienas darželis turėtų suteikti apie 180 vietų vaikams. Užpalių g. ir J. Tallat Kelpšos g. siūloma įrengti miško darželius, nes aplink yra daug gamtos, nėra didelio eismo gatvių, todėl tos vietos labai tinka miško darželiams. Siūlomos ikimokyklinės įstaigos aptarnauti išsiplėtusias namų statybų kvartalus soduose, kuriems pasiekti artimiausias esamas ikimokyklinės įstaigas, kai kur yra net iki 6,5 km.

Siūlant ikimokymokyklinių įstaigų įrengimą buvo atsižvelgiama į:

- gyvenamąsias teritorijas, kurios nepatenka į darželių aptarnavimo zonas;
- gyventojų tankumą (tankiausiai užstatytose vietose, kad kuo daugiau aptarnautų gyventojų);
- laisvas urbanizuojančias teritorijas, kur galima būtų įrengti darželius (porą darželių pasiūlyta įrengti miško teritorijoje t. y. miško darželius);
- patogų pasiekiamumą, kad ir viešasis transportas aptarnautų artimiausiais gatvės vedančias į darželius;
- darželių visumą – išdėstyti darželius miestų teritorijose, taip kad sudaryti tolygų ikimokymokyklinių įstaigų tinklą;
- galimybę keletą darželių įrengti pradinį mokyklų patalpuose, arba praplečiant mokyklų pastatus.

Parengtų pasiūlymų palyginimas su Vilniaus bendruoju ir specialiuoju planu

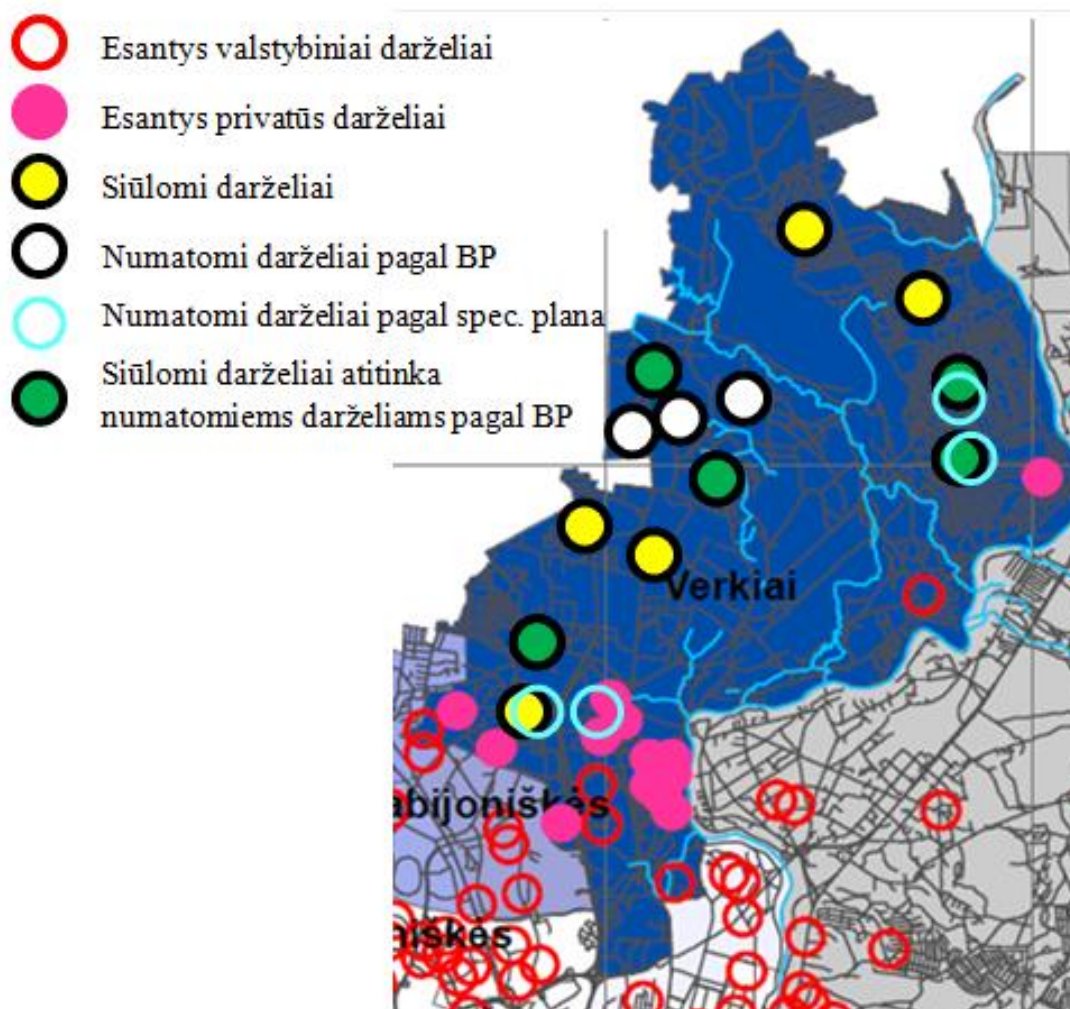
Parengti pasiūlymai Naujosios Vilnios ir Verkių seniūnijoms palyginus su numatytais darželiais Vilniaus miesto bendrajame ir specialiajame plane iš dalies atitinka darželių numatytoms vietoms.

4.8.3. pav. Naujosios Vilnios parengtų pasiūlymų palyginimas su Vilniaus planais [sudaryta darbo autoriaus]

Vilniaus miesto bendrajame plane N. Vilnios seniūnijoje yra numatyti 8 darželiai (žr. 4.8.3. pav.), o parengtoje pasiūlymų koncepcijoje pasiūlyta 7 darželiai. Ikimokyklinių įstaigų siūlomos vietos atitinka bendrajam planui: S. Lozoraičio g., Moldovos g., Z. Guliavič g., Džiaugsmo g. ir Švarioji g. Tačiau Šiaurės g. ir Linksmosios g. bendrasis planas nenumato darželių įrengimo, už tat yra dar numatyti tris darželiai esantys Ukrainiečių g., Kelių g. ir Versmių g.

Specialusis planas parodo, kad Naujoje Vilnioje švietimo ir ugdymo tinklas yra pakankamai tankus ir tolygus, todėl nenumato nei vieno darželio.

4.8.4. pav. Verkių parengtų pasiūlymų palyginimas su Vilniaus planais [sudaryta darbo autoriaus]

Verkiuose pagal Vilniaus m. bendrąjį planą yra numatyti 8 darželiai (žr. 4.8.4. pav.), o parengtoje pasiūlymų koncepcijoje numatyta 10 darželių. Ikimokyklinių įstaigų siūlomos vietos atitinka bendrajam planui: Ragučio g., Užpalių g., Bajorų kel. (arba Mokslininkų g.), Dvariškių g., Gulbinėlių g. Tačiau Krakiškių g., J. Tallat Kelpšos g., Pagubės g., Molėtų pl., Visorių g., bendrasis

planas nenumato darželių įrengimo, už tat yra dar numatyti tris darželiai esantys Baltų g., Butvyno g. ir Daumanto g.

Specialusis planas parodo Verkių užstatytas arba užstatomas teritorijas, bet darželių nėra arba jų trūksta. Plane yra numatyti du vaikų lopšeliai–darželiai Užpalių g., kurie atitinka siūlomoms vietoms darželio įrengimams tiek bendrajame plane tiek autoriaus pateiktiems pasiūlymams. Dar specialajame plane numatyti du vaikų darželiai–pradinės mokyklos Visorių g. ir Mokyklos g. Siūloma vieta Visorių g darželio įrengimui atitinka autoriaus pateiktam pasiūlymui, o Mokyklos g. numatytas darželis specialiajame plane neatitinka nei bendrajam planui nei autoriaus pateiktiems pasiūlymams.

Senamiesčio seniūnijoje Vilniaus m. bendrajame plane numatytų darželių nėra, kaip ir atlikti tyrimų rezultatai nenurodė vietų trūkumą. Specialusis planas parodo, kad Senamiestyje švietimo ir ugdymo tinklas yra pakankamai tankus ir tolygus, todėl nenumato nei vieno darželio.

IV SKYRIAUS APIBENDRINIMAS

Vilniaus mieste ne tik trūksta vietų ikimokyklinėse įstaigose, bet pats darželių išdėstymas kai kur nepatenkina 500 m aptarnavimo spindulio, kai kuriems tėvams tenka vežti savo vaiką 5 km ir didesniu atstumu. Ši problema dažniausiai iškyla seniūnijose, esančiose toliau nuo pačio Vilniaus miesto centro, kurių tankumas, palyginti su Vilniaus miesto centre esančiomis seniūnijomis yra kelis kartus mažesnis. Daugiausiai kenčia tėvai, gyvenantys sodininkų bendrijų teritorijose arba vienbučių ir dvibučių namų statybos teritorijose, nes jie turi vežti savo vaikus į artimiausią miesto centro darželį, apie 1–2 km atstumu arba net ir daugiau. Tačiau jei atstumas yra iki 500 metrų, tai tėvai atveda vaikus į darželius pėsčiomis ir nesinaudoja automobiliais. Vaikams, kuriems trūksta vietos darželyje pagal prirašomą gyvenamąją vietą, tėvai ieško vietą kitame darželyje ir taip gaunasi, kad vaikai vežami į tolesnius darželius. Kuo atstumas iki darželio bus mažesnis, tuo tėvai mažiau naudos automobilius vedant vaikus į darželius. Taigi bus skatinamas pėsčiųjų eismas, tuo pačiu sutaupant kuro sąnaudas ir mažinant aplinkos teršimą. Geriausiai įrenginėti vidutiniškas ikimokyklines įstaigas nuo 81 iki 180 vietų vaikams, išskirstant jas tolygiai miestų teritorijose, kur yra jų poreikis, negu didelius darželius tik miestų centruose. Kuo darželių tinklas turi daugiau vaikų ugdymo punktų, tuo daugiau miesto gyventojų patenka į darželių aptarnavimo zoną. Tada atstumą iki darželių galima įveikti pėsčiomis.

Apklausos rezultatai parodo, kad ikimokyklinis prieinamumas ne visiems vaikų tėvams yra lengvas. Tėvai, kurie susidūrė su laisvos vietos darželiuose radimo problema, yra labai nepatenkinti, kad savivaldybė negali išspręsti šios problemos.

Nuo 2013 iki 2014 metų gimstamumas Vilniaus mieste padidėjo 595 vaikais, tačiau teritorijos pritaikymas vaikams netobulėja, trūksta vietų vaikų ugdymui ikimokyklinėse įstaigose. Didelis ikimokyklinių įstaigų deficito lygis yra Verkiuose, Fabijoniškėse, Pašilaičiuose, Pilaitėje, Žirmūnuose, Antakalnyje ir Naujoje Vilnioje.

Kaina privačiuose darželiuose yra labai aukšta, t.y. tėvų mokesčiai yra 42 % didesni negu valstybinėse darželiuose, todėl ne visi tėvai nori ir gali savo vaiką leisti į privačius darželius.

Gera, kad nuo 2016 m. centralizuota darželių priėmo sistema pagal naują tvarką eilės sudarys atsižvelgiant į vaikų amžių, o ne į prašymų registravimo laiką. Nes šiuo metu priėmas į darželius vyksta nelogiškai, jei pvz. tėvai nori leisti į darželį 3 metų vaiką, bet prašymą pateikė vėliau negu 2 metų vaiko tėvai, tai pirmenybę turės jaunesnis vaikas, tačiau vyresniam vaikui daugiau reikalingesnis ikimokyklinis ugdymas. O antras dalykas, tai tėvams yra nepatogu, kad reikia

skubėti kuo greičiau vaiką užrašyti į darželį ir lenktiniauti su kitais tėvais. Šiuo metu yra stengiamasi kuo geriau pasirūpinti šeimos gerove, kad būtų kuo paprasčiau auginti vaikus ir nereikėtų pergyventi dėl prašymo pateikimo laiko.

Palyginus seniūnijų apskaičiuotus darželių deficito lygius su Vilniaus miesto bendrajame plane pateiktomis prioritetinėmis vietomis darželiams atitinka gautiems rezultatas. Tiek nustatytas darželių deficito lygis, tiek bendrasis planas parodo, kad labiausiai ikimokyklinio ugdymo įstaigų trūksta: Verkių, Fabijoniškių, Pašilaičių, Pilaitės, Žirmūnų ir N. Vilnios seniūnijose.

Nors specialusis planas tikslina Vilniaus miesto bendrojo plano švietimo objektų sprendinius, bet neatitinka vieno parodymo, kad specialiajame plane Naujosios Vilnios švietimo ir ugdymo tinklas yra pakankamai tankus ir tolygus. Gauti tyrimų rezultatai ir pats bendrasis planas parodo, kad N. Vilnioje yra darželių trūkumas. Visi kiti specialaus plano parodymai atitinka bendrajam planui ir gautiems tyrimo rezultatams.

Lietuvos miestų planavimo praktikoje trūksta atsižvelgimo į platesnę aplinkos teritorijos visumą, kaip parodo Vilniaus miesto seniūnijų analizė, kad dauguma darželių neaptarnauja gyventojų savo pasiekiamumo spinduliu, nes pats darželių išsidėstymas yra netolygus, o sutelptas daugiausiai į miesto centrus t. y. darželiai įrengti vieni šalia kitų (ypač privatūs darželiai yra steigiami, kur savininkams yra patogiau). Todėl gerai būtų, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigų įrengimo vietas planuotų savivaldybės atsižvelgiant į miestų užstatymą, gyventojų tankumą ir darželių poreikį.

BAIGIAMOJO DARBO IŠVADOS

1. Atlikus užsenio šalių tendencijų ir idėjų, pritaikant miestų aplinką vaikams apžvalgą išaiškėjo, kad bendra šalių tendencija yra ankstinti privalomąjį priešmokyklinį ugdymą. Vėliausiai – nuo 7 metų – privalomasis ugdymas pradedamas keturiose šalyse: Lietuvoje, Švedijoje, Suomijoje ir Estijoje. Visi apžvelgti Europos šalių ikimokyklinio ugdymo tyrimo rezultai patvirtina, kad kokybiškas ikimokyklinis ugdymas išvysto spartesnę vaiko intelektualinę ir socialinę raidą.

2. Švedijos patirtis parodė, kad norint sukurti miestų aplinką, draugišką vaikams, reikia daug dėmesio bei finansavimo skirti šeimų gerovei ir vaikų ugdymui. Švedijoje bendros valstybės biudžeto išlaidos švietimui kaip BVP dalis 2010 metais siekė 7,1 %, tai 1,72 % daugiau negu Lietuvoje – 5,38 %.

3. Atlikus Lietuvos įstatymų ir strateginių dokumentų miestų aplinkos pritaikymo vaikų priežiūros ir ugdymo poreikiams tematikos apžvalgą pastebėta, kad dokumentuose yra numatyta didinti vaikų priežiūros ikimokyklinių įstaigų prieinamumą, siekti šeimų gerovės, didinti švietimo finansavimą ir kurti sveiką aplinką. Tačiau numatyti tikslai yra labai abstraktūs, neaišku kokiais būdais Lietuva galėtų užtikrinti visiems vaikams kokybišką ankstyvąjį ugdymą. Todėl reikėtų strategijų konkretizacijų ir uždavinių detalizavimo.

4. Išanalizavus, kaip vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigų išdėstymo klausimas sprendžiamas Vilniaus miesto bendrajame ir specialiajame plane paaiškėjo, kad iki 2015 metų buvo numatyta didelė ikimokyklinių ugdymo įstaigų plėtra, tačiau po Lietuvos nepriklausomybės Vilniuje pastatyti tik du valstybiniai vaikų darželiai (Pilaitėje ir Santariškėse).

5. Esamos padėties Vilniaus mieste aprūpinant miesto gyventojus vaikų ugdymo įstaigomis tyrimai parodė, kad nuo 2013 iki 2014 metų gimstamumas Vilniaus mieste padidėjo 595 vaikais, tačiau teritorijos nepakankamai pritaikytos vaikams, trūksta vietų vaikų ugdymui ikimokyklinėse įstaigose. Didelis ikimokyklinių įstaigų deficito lygis yra Verkiuose, Fabijoniškėse, Pašilaičiuose, Pilaitėje, Žirmūnuose, Antakalnyje ir Naujoje Vilnioje.

6. Atlikus tėvų anketinę apklausą išaiškėja, kad labiausiai darželių trūksta toliau nuo Vilniaus centro išsidėsčiusiose seniūnijose, kur, išsiplėtus gyvenamiesiems kvartalams, naujų ikimokyklinių patalpų neįrenginėjama ir seniūnijose, kurių tankumas, palyginti su Vilniaus centre esančiomis seniūnijomis, yra kelis kartus mažesnis. Kai kurie tėvai veža savo vaikus į darželį net 20 min ir daugiau, t. y. 5 km ir didesniu atstumu. Ne visi tėvai gali savo vaiką leisti į privačius darželius, nes kaina privačiuose darželiuose yra 42 % didesne negu valstybinėse darželiuose.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Lietuvoje dominuoja darželių įrengimas jiems skirtose, atskirose patalpose, tačiau galima darželius įrenginėti ir kitose visuomeninės paskirties pastatuose (pvz., pradinių mokyklų patalpose).

2. Užsenio šalių apžvalga ir tėvų apklausa parodė, kad geriausiai įrenginėti vidutiniškas ikimokyklinės įstaigas nuo 81 iki 180 vietų vaikams, išskirstant jos tolygiai miestų teritorijose, kur yra jų poreikis.

3. Pateikiami pasiūlymai iš užsenio šalių švietimo sistemos patirčių:

- Švedijoje vaikų miestų planavimo vaizduotė prisideda prie vaikų draugiškos aplinkos sukūrimo, todėl Lietuvos švietimo įstatyme galima būtų nurodyti, kad valstybė atsižvelgtų ir į vaikų miestų planavimo idėjas, kad sužinoti, kaip vaikai įsivaizduoja sau artimą miesto aplinką.
- Lietuvos miestų struktūroje kaip ir Švedijoje galėtų atsirasti daugiau laisvalaikio centrų, šeimos dienos priežiūros namų, miško darželių ir tai iš dalies padėtų išspręsti vietų trūkumą darželiuose.
- Lietuva galėtų organizuoti kas 2–3 metų tėvų apklausas apie ikimokyklinį vaikų ugdymą. Tada kaip ir Švedijoje galima būtų sužinoti, ką tėvai norėtų patobulinti ar įrengti vaikų priežiūros paslaugose.
- Dėmesį patraukė Suomijos iniciativos siekiant užtikrinti kokybiškesnį vaikų ugdymą šeimose, sudarant galimybę tėvams kartu su vaiku dalyvauti nemokamose atvirose ikimokyklinio ugdymo veiklose. Lietuvoje galima būtų irgi įrengti keletą atvirų ikimokyklinio ugdymo veiklų, kurios padėtų tėvams perprasti šiuolaikinio ikimokyklinio ugdymo metodus ir tėvai galėtų kokybiškiau ugdyti savo vaikus.

4. Kadangi valstybė pati neįstengia sukurti pakankamai valstybinių ikimokyklinių įstaigų, tai savivaldybės galėtų daugiau bendradarbiauti su verslininkais, norinčiais įsteigti privatų darželį. Tada būtų sukuriami pusiau privatūs darželiai, kuriuose vaiko ugdymo kaina tėvams nebūtų tokia didelė, kaip visiškai privačiame darželyje.

5. Lietuvos įstatymus ir strategijas reikėtų aiškiau formuluoti ir detalizuoti jų uždavinius, todėl siūloma rengti švietimo programas, kur būtų paaiškinta kaip įgyvendinti užsibrėžtus strategijų tikslus, kokiomis priemonėmis ar būdais Lietuva galėtų užtikrinti visiems vaikams kokybišką ankstyvąjį ugdymą.

LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Rudzkienė V. *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005. 257 p.
 2. Burškaitienė Ramunė „Ugdomosios aplinkos tradicinėje Lietuvos ikimokyklinėje įstaigoje: ekspertinis vertinimas „Šiaulių universitetas „Edukacinių tyrimų mokslinis centras, Jaunųjų mokslininkų darbai. 2011, nr.4(33). ISSN 1648-8776.
 3. Deanna Grant-Smith, Peter Edwards & Laurel Johnson, 2011. Mobility in the child (and carer) friendly city: SEQ vs. Stockholm.
 4. Giedrė Purvaneckienė „Švietimo politika ir ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo plėtra“, Švietimo politika ir vadyba, 2005, Nr. ISSN 1392-5016. Acta paedagogica vilnensia
 5. Malinauskienė Daiva straipsnyje „Priešmokyklinio ugdymo pakopos svarba vaikų socialinės kompetencijos ugdymui“, Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas, Socialinis darbas, 2006, nr.5(1).
 6. Pranaitytė Roberta ir Malinauskienė Daiva „Pedagogų nuomonė apie kokybišką vaikų ugdymą sąlygojančius veiksnius ikimokyklinėse įstaigose“, Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas, Jaunųjų mokslininkų darbai. 2011, nr.3(32). ISSN 1648-8776.
 7. The Effective Provision of Pre-school Education (EPPE) project: findings from the Pre-school period. Research Brief. No: RBX15-03, October 2003.
- Teisės aktai ir kiti informacijos šaltiniai
8. 2014–2015 mokslo metais dalį priešmokyklinukų įsikūrus mokyklų patalpose, sostinės darželiuose bus įkurta 30 naujų grupių, [žiūrėta 2014-09-22]. Prieiga per internetą:
<http://www.vilnius.lt/lit/20142015_mokslo_metais_dali_priesmokykli/6772>
 9. Balsiuose darželį planuoja statyti privatūs investuotojai, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą:
<<http://www.veidas.lt/balsiuose-darzeli-planuoja-statyti-privatus-investuotojai>>
 10. Balsių bendruomenė “Vaikų darželis Balsiuose”, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą:
<<http://www.balsiai.org/projektai/vaiku-darzelis-balsiuose-3268.html>>
 11. Compendium of spatial planning systems in the baltic sea region, [žiūrėta 2014-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.vasab.leontief.net/countries/sweden1.htm#2>>
 12. Curriculum for the Preschool Lpfo 98; Revised 2010; Skolverket, 2011.
 13. Effective Pre-School, Primary&Secondary Education (EPPSE), [žiūrėta 2015-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.ioe.ac.uk/research/153.html>>
 14. ES struktūrinė parama „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ [žiūrėta 2015-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.esparama.lt/projektas?id=32286>>
 15. Europos lyčių lygybės institutas 2011 m. Veiklos ataskaita, [žiūrėta 2014-09-15]. Prieiga per internetą: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/EIGE-Annual-Report-2011-web_LT.pdf>
 16. Europos Sąjunga [žiūrėta 2014-09-22]. Prieiga per internetą:

<http://europa.eu/about-eu/eu-history/2000-2009/2002/index_lt.htm>

17. Ikimokyklinių ugdymo įstaigų žemėlapis, [žiūrėta 2014-01-18]. Prieiga per internetą:

<http://www.vilnius.lt/lit/Darzeliu_zemelapis/694>

18. Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe, 2014 Edition, EURYDICE, [žiūrėta 2015-02-25]. Prieiga per internetą:

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/166EN.pdf>

19. Lauko darželiai Lietuvoje laužo stereotipus ir siūlo kitokio ugdymo idėją [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.tavovaikas.lt/darzelinukas/lavinimas-ir-ugdymas/lauko-darzeliai-lietuvoje-lauzo-stereotipus-ir-siulo-kitokio-ugdymo-ideja.d?id=65533382#ixzz3PBg2H6IH>>

20. Lietuvoje ima kurtis naujoviški vaikų darželiai, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/lietuvoje-ima-kurtis-naujoviski-vaiku-darzeliai/5510>>

21. Lietuvos mažyliai apžvalga, VšĮ Paramos vaikams centras, 2012 m. [žiūrėta 2014-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.canee.net/files/Lithuanian%20babies%20in%20lt.pdf>>

22. Lietuvos Respublika, 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa, 2014 m. rugsėjis.

23. Lietuvos Respublikos Partnerystės sutartis, 2014 birželio 20 d.

24. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, „Šešioliktosios vyriausybės 2012–2016 metų programa“, 2012-12-13, Nr. XII-51, Vilnius

25. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos“, 2002 m. lapkričio 12 d. Nr. IX-1187, Vilnius

26. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo, 2012 m. gegužės 15 d. Nr. XI-2015, Vilnius

27. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybinės švietimo 2013-2022 metų strategijos patvirtinimo“, 2013 m. gruodžio 23 d. Nr. XII-745, Vilnius

28. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programą. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, 2010 m. balandžio 22 d. Nr. V-313, Vilnius

29. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo 2014 m. rugsėjo 2 d. Įsakymu Nr. V-779 patvirtinta „Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa“

30. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl privalomo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2012-04-26 d. Nr. V-735/A1-208, Vilnius

31. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas Nr. XI-1281, 2011-03-17, *Žin.*, 2011, Nr. 38-1804 (2011-03-31), Vilnius

32. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533, Vilnius
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2014-2020 metų Nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“, 2012 m. lapkričio 28 d. Nr. 1482, Vilnius
34. Lietuvos statistikos departamentas, [žiūrėta 2014-03-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/>>
35. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002. Feasibility study on the availability of comparable child care statistics in the European Union
36. Naujiena-Šviesos stalai, [žiūrėta 2014-01-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.dvyturelis.lt/category/naujienos/>>
37. Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo koncepcija parengta, vykdam Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-2012 m. veiklos strategijos nuostatų, patvirtintų 2009 m. vasario 25 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 189 (Žin., 2009, Nr. 33-1268), 1023 priemonę.
38. Parengtas „Apie 5,74 ha teritorijos ties Vakarine gatve detalusis planas“, [žiūrėta 2014-05-02]. Prieiga per internetą: <http://www.vilnius.lt/lit/Parengtas_apie_574_ha_teritorijos_ties_v/14110/5493712>
39. Participation of Children in Spatial Development Case Study: Stockholm Metropolitan Area“ Stefanie Oestreich 2012 m., Stockholm
40. Pilaitės mikrorajono teritorijos šiaurinės dalies detalusis planas, [žiūrėta. 2014-05-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.oocities.org/heartland/5153/planas/siaures.html>>
41. Pirmasis „Lauko darželis“, kuriame vaikai nuo ryto iki vakaro bus tik lauke, kuriasi Vilniuje, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.tavovaikas.lt/darzelinukas/lavinimas-ir-ugdymas/pirmasis-lauko-darzelis-kuriame-vaikai-nuo-ryto-iki-vakaro-bus-tik-lauke-kuriasi-vilniuje.d?id=64887039#ixzz3PBgwb3yo>>
42. Planning and building in Sweden, [žiūrėta 2014-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.government.se/sb/d/15487/a/183510>>
43. Prasidėjus registracijai į darželius 2014 metams, jau užregistruota daugiau nei pusė 2012 metais gimusių vaikų, [žiūrėta 2014-09-22]. Prieiga per internetą: <http://www.vilnius.lt/lit/Prasidejus_registracijai_i_darzelius_201/6773>
44. Priėmimas į sostinės darželius: iki metų pabaigos planuojama vietų trūkumą sumažinti 70 proc., [žiūrėta 2014-09-22]. Prieiga per internetą: <http://www.vilnius.lt/lit/Priemimas_i_sostines_darzelius_iki_metu_/11629>
45. Priešmokyklinis ugdymas – nuo visuotinio prie privalomojo, 2014 lapkritis, Nr. 11 (116); ISSN 1822-4156, [žiūrėta 201-02-22]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/575_b5e2ed9ab2b73446f45c250c4e729bd5.pdf>
46. Privačių darželių steigėjams – investicijų barjeras, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/Privaciu-darzeliu-steigejams-investiciju-barjeras>>

47. Santariškėse atidarytas naujas darželis, Vilniuje sukurta 3,4 tūkstančio naujų vietų vaikams darželiuose, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?1414771303>>
48. Savivaldybėje spalio 13 d. – konferencija „Ikimokyklinis ugdymas Vilniaus mieste: aktualijos, problemos, sprendimai“, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?1084722299>>
49. Savivaldybių pareiga – užtikrinti ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumą [žiūrėta 2014-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/savivaldybiu-pareiga-uztikrinti-ikimokyklinio-ugdymo-istaigu-prieinamuma/13944>>
50. Siūlo vaikus ugdyti miško apsuptyje, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://grynas.delfi.lt/gyvenimas/siulo-vaikus-ugdyti-misko-apsuptyje.d?id=65359202>>
51. Sostinės darželiuose trūksta 1250 vietų, deficit planuojama panaikinti artimiausiu metu, [žiūrėta 2014-09-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/lit/IMG/5558/11681>>
52. Suomijos ikimokyklinio ugdymo sistemos apžvalga [žiūrėta 2014-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/suomijos-ikimokyklinio-ugdymo-sistemos-apzvalga/16036>>
53. Švediška gerovė - ne Lietuvos kišenei, [žr. 2014-01-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/verslas/verslas/svediska-gerove-ne-lietuvos-kisenei.d?id=63687160>>
54. Švietimo Sistema Lietuvoje, [žiūrėta 2014-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.euroguidance.lt/svietimo-sistema-lietuvoje>>
55. Tėvelių dėmesiui. Nuo balandžio 30 d. baigiamas prašymų į darželius priėmimas, [žiūrėta 2014-09-22]. Prieiga per internetą: <http://www.vilnius.lt/lit/Teveliu_demesiui_nuo_balandzio_30_d_baig/6771>
56. The city plan of Stockholm [žiūrėta 2015-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://international.stockholm.se/globalassets/ovriga-bilder-och-filer/the-walkable-city---stockholm-city-plan.pdf>>
57. Town planning scheme no.20 Local planning policy; Child care centre policy, 2007, [žiūrėta 2014-09-15]. Prieiga per internetą: <<http://203.41.180.233/sites/busselton.wa.gov.au/files/Child%20Care%20Centre%20Policy%202012-09-07.pdf>>
58. Vaiko vietą Vilniaus darželiuose lems ne loterija, o vaiko amžius, [žiūrėta 2014-04-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?432006639>>
59. Vaikų darželių žemėlapyje – privatūs adresai, [žiūrėta 2014-03-22]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/gyvenimas/namai_ir_seima/vaiku-darzeliu-zemelapyje-privatus-adresai.d?id=63085488#ixzz2kABvMAjP>

60. Valdymas, atitinkantis vaiko poreikius? Kiek Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos bendrosios priemonės yra įgyvendintos penkiose Europos valstybėse? Lyginamojo tyrimo vykdymo santrauka, 2011 m., Švedijos „Gelbėkit vaikus“ (angl. „*Save the Children Sweden*“)
61. Vilniaus meras – prieš privalomą priešmokyklinį ugdymą, [žiūrėta 2014-04-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?381733502>>
62. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2014-12-10 sprendimas Nr. 1-2185 „Dėl vaikų priėmimo į Vilniaus miesto švietimo įstaigų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes organizavimo tvarkos aprašo tvirtinimo“
63. Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrasis planas iki 2015 metų, patvirtintas Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2007-02-14 d. Sprendimu Nr. 1-1519, [žiūrėta 2014-05-15]. Prieiga per internetą: <<http://old.vilnius.lt/bplanas/index.php?mid=74&lang=lt>>
64. Vilniaus miesto švietimo objektų išdėstymo schema, tikslinanti Vilniaus miesto bendrojo plano sprendinius ir sklypų švietimo objektams specialusis planas, [žiūrėta 2015-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?1215747234>>
65. Vilniaus savivaldybė padeda plėstis privačių darželių tinklui sostinėje, [žiūrėta 2015-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?1005211622>>
66. Vilniuje planuojamos naujo vaikų darželio statybos [žiūrėta 2014-04-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?2205437931>>
67. Viršuliškėse įsikurs 240 vietų darželis vietoje į Žvėryną išsikėlusios Solomo Aleichemo ORT gimnazijos, [žiūrėta 2015-04-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?2658429095>>

PRIEDAI

1 Priedas. Miestų teritorijų organizavimo formuojant vaikams draugišką aplinką tyrimo anketa

**MIESTŲ TERITORIJŲ ORGANIZAVIMO FORMUOJANT VAIKAMS DRAUGIŠKĄ APLINKĄ
TYRIMO ANKETA**

(anketa yra anonimiška ir bus naudojama baigiamajam magistro darbui)

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti darželių trūkumą ir prieinamumą Vilniuje

Anketos autorė: stud. Agata Rynkun, MPIfm-13

Data: 2014 m. kovo mėn. _____ Apklauskos vieta (Darželio pavadinimas): _____

Respondento duomenys

Prašau atsakykite į žemiau nurodytus klausimus.

1. Kas Jus esate vaikui?

- ☐ Mama
- ☐ Tėtis
- ☐ Sesuo
- ☐ Brolis
- ☐ Senelė
- ☐ Senelis

2. Vaiko amžius _____ metai

3. Kada savo vaiką užrašėte į darželį?

- ☐ Po 0–1 metų nuo gimimo
- ☐ Po 2–3 metų nuo gimimo
- ☐ Po 3 metų nuo gimimo

4. Ar turėjote sunkumų surasti vaikui vietą darželyje?

- ☐ Taip
- ☐ Neturėjome, iš karto susiradome
- ☐ Ne, nes užėmėm vietą iš anksto

5. Kodėl leidžiate vaiką būtent į šį darželį?

- ☐ Nes jis arčiausiai nuo namų
- ☐ Tai buvo paskutinis darželis, kur suradome laisvą vietą
- ☐ Pakeliui į darbą _____
(Darbo vieta: miestas ir gatvės pavadinimas)
- ☐ Kita _____

6. Ar toli nuo darželio randasi Jūsų gyvenamoji vieta?

- ☐ Iki 300 m
- ☐ 300–500 m
- ☐ 500–800 m
- ☐ 1–2 km
- ☐ 3–4 km
- ☐ 5 km ir daugiau

(Jūsų gyvenamoji vieta: miestas ir gatvės pavadinimas)

7. Kaip atvedate vaiką į darželį?

- ☐ Pėsčiomis
- ☐ Lengvuju automobiliu
- ☐ Viešuoju transportu (autobusas, troleibusas)

8. Kiek laiko užtrunka Jūsų kelionė iki darželio?

- ☐ 5 min
- ☐ 10 min
- ☐ 15 min
- ☐ 20 min ir daugiau

9. Ar Jus tenkina darželio vieta ir aplinka?

- ☐ Taip
- ☐ Iš dalies taip
- ☐ Ne, nes _____

10. Koks darželio dydis Jums priimtinesnis?

- ☐ Mažas iki 80 vietų vaikams
- ☐ Vidutinis 81 – 180 vietų vaikams
- ☐ Didelis 181 ir daugiau vietų vaikams

11. Jei būtų galimybė vaiką prižiūrėti namuose, ar leistumėte jį į darželį?

- ☐ Ne, nes sunku vietą susirasti darželiuose
- ☐ Ne, nes vaikui nepatinka būti darželyje
- ☐ Ne, nes ten per daug vaikų grupėje, ir vaikui skirs mažai dėmesio
- ☐ Taip, nes darželyje geriau ugdomas vaikas ir jis mokosi bendrauti su visuomene
- ☐ Kita _____

12. Įvertinkite darželių išdėstymą Jūsų rajone skirdami balus nuo 1–10.

_____ Darželių skaičius mieste (ar pakanka?)

_____ Darželių prieinamumas (ar toli nuo Jūsų namų)

_____ Laisvos vietos susiradimas darželiuose

13. Kokia Jūsų nuomonė apie privačius darželius?

- ☐ Nieko apie jas negirdėjau
- ☐ Jie yra labai brangūs
- ☐ Gera, nes jie sudaro papildomų vietų vaikams, kurių trūksta valstybinėse darželiuose
- ☐ Galėtų jų steigti daugiau

14. Ar turite vaikų žaidimo aikštelę prie savo gyvenamosios vietos?

- ☐ Taip, bet ji per maža
- ☐ Taip, ir mes visiškai ją patenkinti
- ☐ Taip, bet ji yra per toli
- ☐ Taip, bet ji yra sena, norėtusi ją atnaujinti
- ☐ Ne, bet norėtumėme turėti

15. Kodėl Jūsų nuomone, Jūsų rajone yra per mažai darželių?

- ☐ Valstybė per mažai finansuoja ir įrengia valstybinius darželius
- ☐ Pakankamai daug atveža vaikų iš kitų aplinkinių rajonų, kurie užima vietą darželiuose
- ☐ Padidėjo vaikų skaičius rajone, o naujų darželių nestato
- ☐ Išsiplėtė gyvenamųjų namų statybą ir padaugėjo gyventojų
- ☐ Keletą darželių likvidavo